

บทที่ 2

ทฤษฎีความรู้ของสำนักประสบการณ์นิยมในปรัชญาตะวันตก

ในบทนี้ผู้วิจัยต้องการจะศึกษาความคิดของนักปรัชญาต่างๆ ในฐานะเป็นตัวแทนของกลุ่มประสบการณ์นิยม ตั้งแต่ยุคแรกเริ่มจนกระทั่งถึงปัจจุบัน ซึ่งแบ่งออกได้เป็น 3 กลุ่มคือ กลุ่มประสบการณ์นิยมเดิม กลุ่มประสบการณ์นิยมสมัยใหม่ และกลุ่มประสบการณ์นิยมร่วมสมัย ตามลำดับดังนี้

1. กลุ่มประสบการณ์นิยมเดิม ได้แก่ จอห์น ล็อก, จอร์จ เบิร์ดเลย์ เดวิด ฮูม

2. กลุ่มประสบการณ์นิยมสมัยใหม่ ซึ่งได้แก่ กลุ่มปฏิบัตินิยมอันประกอบด้วย วิลเลียม เจมส์, จอห์น ดิวอี้ นักปรัชญาประสบการณ์นิยมชาวออสเตรเลีย คือ เอรินส์ มัค, ฟรานซ์ เบรันทาโน และกลุ่มปฏิฐานนิยมทางตรรกวิทยา อันประกอบด้วย รูดอล์ฟ คาร์นัพ และอัลเฟรด แอร์

3. กลุ่มประสบการณ์นิยมร่วมสมัย ได้แก่ บาส วาน ฟราสเซ็น เพื่อพัฒนาการ การเปลี่ยนแปลง และความหลากหลายของนักปรัชญาต่าง ๆ ในสายนี้ ซึ่งจะมีผลช่วยให้มีความเข้าใจเกี่ยวกับประสบการณ์ อีกทั้งความหมายและขอบเขตของ "ประสบการณ์" ได้ถูกต้องชัดเจนมากยิ่งขึ้น ที่สำคัญที่สุดก็คือ ผู้วิจัยต้องการหาสิ่งที่เป็นจุดเส้นด้าย หรือแกนที่ร้อยทรรศนะอันแตกต่างหลากหลายเหล่านี้ให้จัดอยู่ในกลุ่มที่เรียกตัวเองว่า "ประสบการณ์นิยม" เพราะจุดนี้มีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการตอบประเด็นปัญหาอันเป็นหัวใจของงานวิจัยที่ว่า ญาณวิทยาในพุทธปรัชญา เป็นประสบการณ์นิยมหรือไม่

2.1 กลุ่มประสบการณ์นิยมเดิม

ในช่วงศตวรรษที่ 17 การขยายขอบเขตของความรู้ของมนุษย์เกี่ยวกับโลกอันก่อให้เกิดความสงสัยเกี่ยวกับสมรรถภาพในการรับรู้ของมนุษย์นั้นได้กลาย

มาเป็นสาเหตุหนึ่งในการทำให้ นักปรัชญาสนใจที่จะสืบสวนถึงพื้นฐาน โครงสร้าง ที่มา ธรรมชาติ และขอบเขตความรู้ของมนุษย์ นอกจากนั้น ความก้าวหน้าของ วิทยาศาสตร์ธรรมชาติที่ให้ความสำคัญกับการสังเกตทดลองนั้นก็มีส่วนในการ บินดาลใจและกระตุ้นให้นักปรัชญาในสมัยนั้นได้หาทางที่จะปรับปรุงปรัชญาให้ สอดคล้องกับกระแสของความ เป็นไปในขณะนั้น

ด้วยสาเหตุสำคัญ 2 ประการนี้ ปรัชญาประสบการณ์นิยมซึ่งเป็นปรัชญาที่ ถู้อเอาประสบการณ์เป็นสิ่งสำคัญในการก่อให้เกิดความรู้ จึงถือกำเนิดขึ้นใน ประเทศอังกฤษ โดยมีจอห์น ล็อก (John Locke) เป็นผู้ก่อตั้ง หลักการที่สำคัญ มีว่า ความรู้ทั้งปวงนั้นมีพื้นฐานอยู่บนประสบการณ์ ในแง่ที่ว่า ความรู้ทั้งหลายของ มนุษย์นั้นมีพื้นฐานอยู่บนข้อมูลที่เราได้มาจากประสาทสัมผัส (sense experience) ที่มีต่อโลกภายนอก นักคิดในกลุ่มนี้ส่วนใหญ่เป็นชาวอังกฤษที่มีความศรัทธาในวิชา วิทยาศาสตร์ และต้องการจะโต้แย้งความคิดของกลุ่มเหตุผลนิยม นักประสบการณ์นิยม ที่สำคัญในกลุ่มนี้คือ จอห์น ล็อก, จอร์จ เบิร์คเลย์ และ เดวิด ฮูม

2.1.1 จอห์น ล็อก

จอห์น ล็อก (John Locke ค.ศ. 1632-1704) เป็นผู้ก่อตั้งลัทธิ ประสบการณ์นิยมขึ้นในอังกฤษเพื่อที่จะคัดค้านพวกเหตุผลนิยม ในยุคสมัยที่คนส่วนใหญ่ ยังศรัทธาและชอบพูดถึงการใช้เหตุผล ล็อกเห็นว่าเราควรจะได้ศึกษาดูให้ลึกซึ้ง ว่าเหตุผลนั้นคืออะไร เชื่อได้มากน้อยเพียงใด โดยสิ่งสำคัญที่เราจะต้องทำก็คือ วิเคราะห์ดูว่าความรู้ของมนุษย์นั้นมีที่มาอย่างไร และมีขอบเขตความถูกต้องแน่นอน เพียงใด เพราะการรู้ชัดในสิ่งเหล่านี้จะช่วยให้เราเข้าใจและกำหนดขอบเขตของ ความรู้ของมนุษย์ได้

จากการศึกษาและสืบสวนในประเด็นดังกล่าว ลีออคสรุปว่า ความรู้ของมนุษย์นั้นมีขอบเขตจำกัดอยู่กับความคิด* (ideas) เท่านั้น เพราะความคิดเป็นสิ่งเดียวที่จิตของเราสามารถรู้ได้โดยตรง และโดยเหตุที่ความคิดต่างๆ ของเรานั้นมาจากประสบการณ์ ประสบการณ์จึงเป็นต้นกำเนิดหรือที่มาของความรู้ของมนุษย์

สำหรับ ลีออค ประสบการณ์นั้นมีที่มาอยู่ 2 ทางคือ ประสบาสัมผัส (sensation) และการไตร่ตรอง (reflection) กล่าวคือ ความคิดทั้งหมดที่เรามีนั้น เราได้รับโดยผ่านทางประสบาสัมผัส (senses) ซึ่งเป็นประตูที่เรารับรู้โลกภายนอกทางหนึ่ง และเข้ามาทางการไตร่ตรอง หรือการเพ่งพินิจความคิดซึ่งเป็นประสบการณ์ภายในอีกทางหนึ่ง แต่การไตร่ตรอง** อันเป็นการที่จิตพิจารณาการทำงานของตัวเองจะเป็นไปได้ก็ต่อเมื่อในจิตนั้นมีความคิดซึ่งผ่านเข้ามาทางประสบาสัมผัสเป็นเนื้อหา ซึ่งก็หมายความว่า สำหรับลีออคจิตของมนุษย์เมื่อเริ่มต้นนั้น

---

* ลีออคใช้คำว่าความคิด (ideas) ในความหมายที่ต่างจากทั่วไป โดยใช้หมายถึงสิ่งที่เรามีประสบการณ์ (objects of experience) คือเป็นสิ่งที่จิตรับรู้โดยผ่านอวัยวะรับสัมผัสเข้ามา ความคิดจึงไม่ได้เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นในขณะจิตทำงาน แต่เป็นสิ่งที่เราได้จากประสบการณ์ (ideas were "given" in experience) ซึ่งอาจจะเป็นการรับรู้ทางประสบาสัมผัส (sense perception) หรือการเพ่งพินิจภายใน ซึ่งเป็นปฏิบัติการภายในจิต (inner reflection or introspection) กล่าวโดยสรุปได้ว่า สำหรับ ลีออค ความคิดก็คือ ภาพเหมือนหรือตัวแทนของความจริงที่มีอยู่ในโลกภายนอก

** การไตร่ตรองจะเกี่ยวข้องกับการรับรู้ การคิด การสงสัย การเชื่อ การคิดหาเหตุผล การรู้ การมีเจตจำนงและการทำงานอื่น ๆ ของจิตที่ก่อให้เกิดความคิดที่แตกต่างไปจากความคิดที่เราได้รับจากการที่วัตถุภายนอกกระทำต่อประสบาสัมผัส

ว่างเปล่าและเป็นเหมือนผ้าขาว ไม่มีคุณสมบัติ ไม่มีความคิดใดๆ ปรากฏอยู่ แต่ ลวดลายและสีลึ้นต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นภายหลังนั้นมาจากประสบการณ์ ความรู้ทั้งหลาย นั้นมีพื้นฐานอยู่บนประสบการณ์¹ ซึ่งก็หมายความว่า ความรู้จะเกิดขึ้นได้ก็ต่อเมื่อมี ความคิดผ่านเข้ามาในจิต และความคิดทั้งหลายนั้นต้องมาจากประสบการณ์ สำหรับ ล็อค แล้วไม่มีอะไรในความคิดที่ไม่ได้เป็นสิ่งที่มิได้อยู่ในประสาทสัมผัสมาก่อน

ล็อค ปฏิเสธในเรื่องความคิดที่มนุษย์มีมาแต่กำเนิด (innate ideas) โดยให้การพิสูจน์คัดค้านว่า ถ้ามี innate ideas อยู่แล้วจิตจะต้องรับรู้มันอยู่ ตลอดเวลา เพราะความคิดเหล่านั้นจะแฝงอยู่ในจิตโดยที่จิตเราไม่รับรู้มันเป็น ไปไม่ได้ นอกจากนั้นแล้วความคิดชนิดนี้จะต้องเป็นสากล แต่ในความเป็นจริงนั้น มีบางคนที่ไม่รู้สิ่งที่ถือกันว่าเป็น innate ideas นี้ก่อนที่จะมีประสบการณ์ และ สิ่งที่เรารู้นั้นก็เป็นความรู้เฉพาะ (particular) ไม่ได้เป็นสากล (universal) คือไม่ได้คิดได้ รู้ได้ เหมือนกันหมด innate ideas จึงไม่ได้เป็นสิ่งที่มิอยู่ในจิต ของเรา สำหรับกฎบางอย่างที่คนส่วนใหญ่เชื่อกันว่าเป็น innate ideas เช่น กฎที่ว่า เป็นไปไม่ได้ที่ของสิ่งเดียวกันจะทั้งมีอยู่และไม่มีอยู่ หรือกฎที่ว่าสิ่งใดสิ่งหนึ่ง ก็คือสิ่งนั้นนั่นเอง ล็อคคัดค้านว่ามันไม่ได้เป็นความคิดที่มนุษย์มีมาแต่กำเนิด แต่ที่ เรายอมรับว่าจริงด้วยกันทั้งหมดนั้นก็เพราะจิตเราไม่สามารถคิดเป็นอย่างอื่นไปได้

---

¹"Let us then suppose the mind to be, as we say, white paper, void of all characters, without any ideas; how comes it to be furnished? To this I answer in one word, from experience : in that all our knowledge is founded, and from that it ultimately derives itself." John Locke, An Essay Concerning Human Understanding, Edited by P.H. Nidditch (Oxford : The Clarendon Press, 1982), Book II, Chapter I, p. 104.

กล่าวคือ มันเป็นลักษณะวิธีการคิด หรือจิตวิทยาในการคิดของจิตมนุษย์ ดังนั้น การที่คนทุกคนเห็นพ้องกันว่ากฎเหล่านี้จริงด้วยกันทั้งหมดนั้นจึงไม่ได้เป็นการพิสูจน์ว่า มันเป็นความรู้ที่ติดตัวเรามาแต่กำเนิด ลือคยีนยันว่า ความคิดต่างๆ ในจิตซึ่งเป็นบ่อเกิดของความรู้ นั้น เกิดขึ้นภายหลังจากการมีประสบการณ์ ความรู้ของเราทั้งหมดจึงมีรากฐานมาจากประสบการณ์*

ดังได้กล่าวแล้วว่า ที่มาของความคิดทั้งหลายของมนุษย์มาจากการมีประสาทสัมผัส** หรือ การไต่รตรองอย่างใดอย่างหนึ่ง โดยความคิดที่มาจากประสบการณ์เหล่านี้อาจเป็นไปได้ใน 2 ลักษณะคือ เป็นความคิดเชิงเดี่ยว (simple ideas) หรือเป็นความคิดเชิงซ้อน (complex ideas) สำหรับความคิดเชิงเดี่ยวอันเป็นแหล่งวัตถุดิบที่สำคัญของความรู้ นั้นเป็นความคิดที่จิตได้รับโดยผ่านทางประสาทสัมผัส และเป็นความคิดที่เป็นตัวแทนของวัตถุภายนอก จิตมนุษย์ไม่ได้รู้จักคุณสมบัติจริง ๆ ของวัตถุ แต่รู้จักเฉพาะความคิดเชิงเดี่ยวที่เรามีเท่านั้น ตัวอย่างของความคิดเชิงเดี่ยว คือ ความขาว ความหวาน ความหอม ความแข็ง ความเย็น เป็นต้น ส่วนความคิดเชิงซ้อนนั้นเป็นความคิดที่ประกอบขึ้นจากความคิดเชิงเดี่ยว ไม่ได้เป็นสิ่งที่จิตได้รับโดยผ่านทางประสาทสัมผัส แต่มันเป็นความคิดที่

---

* ประสบการณ์ในที่นี้ก็คือ การมีประสาทสัมผัสและการไต่รตรองนั่นเอง

** โดยทั่วไปในปรัชญา การมีผัสสะ (sensation) นั้น หมายถึงการรับรู้ทางประสาทสัมผัสทั้ง 5 คือ ตา หู จมูก ลิ้น กาย ซึ่งต่างจาก ผัสสะ (contact) ในพุทธปรัชญาที่หมายถึง ความกระทบหรือประจวบกันแห่งอายตนะภายใน (ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ) อายตนะภายนอก (รูป รส กลิ่น เสียง สัมผัส ธรรมารมณ์) และ วิญญาณ (ความรู้แจ้งอารมณ์) เพื่อไม่ให้เกิดความสับสน ในงานวิจัยนี้ ผู้วิจัยจะใช้คำ "ประสาทสัมผัส" แทน "ผัสสะ" (senses) ตามความหมายที่ใช้กันโดยทั่วไป และใช้คำ "ผัสสะ" หมายถึง อายตนะ + อารมณ์ + วิญญาณ ซึ่งเป็นองค์ประกอบที่สำคัญของการรับรู้ตามนัยของพุทธปรัชญา

เกิดจากการทำงานของจิตในการเชื่อมโยง รวบรวม แยก ทบทวน เปรียบเทียบ ความคิดเชิงเดี๋ยวมืออยู่ และสร้างเป็นความคิดที่ซับซ้อนขึ้นมา

สำหรับข้อมูลทางประสาทสัมผัสที่เราได้รับผ่านอายตนะรับสัมผัสหรือ คุณสมบัติของวัตถุนั้น ล็อค แบ่งออกเป็น 2 ชนิด คือ คุณสมบัตินปฐมภูมิ (primary qualities) และคุณสมบัตินทุติยภูมิ (secondary qualities) ล็อคอธิบาย คุณสมบัตินปฐมภูมิว่าเป็นสิ่งที่มีอยู่ในวัตถุเอง เช่น รูปร่าง ความแข็ง การอยู่นิ่ง การเคลื่อนไหว จำนวน การกินที่ สิ่งเหล่านี้เป็นคุณสมบัตินที่มีอยู่จริงๆ ในวัตถุและ ไม่อาจแยกไปจากวัตถุได้ และความคิดของเราที่เกิดจากคุณสมบัตินปฐมภูมินี้เป็น ตัวแทนของวัตถุหรือเป็นการลอกเลียนแบบของโลกที่อยู่ภายนอก ความรู้ของเรา เกี่ยวกับโลกภายนอกที่ได้จากคุณสมบัตินปฐมภูมิส่วนใหญ่จึงเป็นปรัญช

ส่วนคุณสมบัตินทุติยภูมิ เช่น สี เสียง กลิ่น รส อุณหภูมินั้นไม่ได้มีอยู่ใน วัตถุ แต่เป็นผลของอำนาจของวัตถุในอันที่จะก่อให้เกิดการรับรู้สิ่งต่าง ๆ เช่น สี กลิ่น ซึ่งไม่ได้มีอยู่ในตัววัตถุขึ้นในตัวผู้รู้ เหมือนกับที่เรามีความคิดเกี่ยวกับ ความร้อนเมื่อเราจับหม้อที่ตั้งอยู่บนเตา แต่ความร้อนไม่ได้มีอยู่ในหม้อนั้น สิ่งที่มี อยู่ในหม้อนั้นคือ คุณสมบัติที่มีอำนาจในการก่อให้เกิดความคิดเกี่ยวกับความร้อน ด้วยเหตุนี้คุณสมบัตินทุติยภูมิจึงเป็นตัวแทนของสิ่งที่มีอยู่นอกตัวเราเพียงส่วนหนึ่งเท่านั้น อีกส่วนหนึ่งนั้นขึ้นอยู่กับตัวผู้รู้ มันจึงแตกต่างกันไปตามจิตของผู้รับรู้และจัดเป็น อัตนัย

อนึ่ง การที่ล็อคแบ่งคุณสมบัตินออกเป็นปฐมภูมิและทุติยภูมินั้น เขาคิดว่า คุณสมบัติต่างๆ นั้น ไม่อาจมีอยู่ได้เองตามลำพัง แต่จะต้องมีอะไรบางอย่างที่เป็น ที่อยู่หรือที่อาศัยของคุณสมบัติเหล่านี้ ล็อคเรียกมันว่า สาร (substance) ซึ่งแบ่ง เป็น 2 ประเภท คือ วัตถุสาร (physical substance) และจิตสาร (spiritual substance) แต่ถึงแม้ล็อคจะเห็นว่าสารนั้นเป็นสิ่งที่จำเป็นต้อง มีอยู่ มันก็เป็นสิ่งที่เราไม่สามารถรู้ได้ เพราะเวลาที่เรารู้จักสิ่งใดก็ตาม เราจะ

รู้จักมันในลักษณะที่มันมีคุณสมบัติทั้งปฐมภูมิและทุติยภูมิอยู่ด้วยกัน เราไม่อาจรู้จักสารซึ่งเป็นสิ่งแท้จริงที่อยู่ภายในตัววัตถุได้ ทรรศนะเช่นนี้มีผลในการทำให้ความรู้ในทฤษฎีความรู้ของลือคนั้นเป็นความรู้ที่ไม่สมบูรณ์ ทั้งยังจะเป็นเชื้อที่ทำให้เกิดความคิดแบบวิมิตินิยม และอัตนัยนิยมในกลุ่มประสบการณ์นิยมในเวลาต่อมา

สำหรับ ลือค ความรู้ทั้งหมดของเรานั้นมาจากข้อมูลทางประสาทสัมผัส (sense data) เช่น สี เสียง กลิ่น รส เย็น ร้อน อ่อนแข็ง โดยผ่านทางอวัยวะรับสัมผัส ต่อจากนั้นก็มีการคิดพิจารณาถึงการรับรู้ของเราอันจัดเป็นปฏิบัติการภายในจิต ความรู้ที่แท้จริงสำหรับลือคคือการรู้ ความคิดต่างๆ มันเข้ากันได้หรือเข้ากันไม่ได้ เหมือนกันหรือแตกต่างกัน ในกรณีที่มีความรู้ของเรานั้นได้จากประสาทสัมผัสและการไตร่ตรอง มาตรการที่จะใช้ตัดสินว่าความคิดเหล่านั้นเหมาะสมที่จะเป็นความรู้หรือไม่ก็คือ ความชัดเจน และความสอดคล้องตรงกันระหว่างสิ่งที่เราคิดกับวัตถุที่มีอยู่จริงในโลก ลือค เชื่อว่าเราสามารถรู้โลกภายนอกได้ด้วยความคิดของเราในแง่ที่ว่า แม้การรับรู้หรือการประจักษ์ (perception) นั้นจะไม่ได้เป็นการมีประสาทสัมผัสกับโลกภายนอกโดยตรง มันก็เป็นการมีประสบการณ์ในความคิดซึ่งเกิดจากการกระตุ้นของสิ่งที่มีอยู่ภายนอกในลักษณะที่ว่า เมื่อประสาทสัมผัสของเรากระทบกับวัตถุภายนอก มันก็จะก่อให้เกิดการรับรู้ในคุณสมบัติและลักษณะต่างๆ ของสิ่งนั้น และประสาทสัมผัสก็เป็นตัวที่นำคุณสมบัติเหล่านั้นของวัตถุส่งต่อไปให้จิต จิตไม่ได้รู้โลกภายนอกโดยตรง

ในแง่ที่ทฤษฎีความจริงของลือคจึงจัดได้ว่ามีพื้นฐานอยู่บนความสัมพันธ์ในลักษณะของความเป็นเหตุเป็นผล (causal) ระหว่างความคิดในจิตและความมีอยู่จริงของวัตถุ ตามทรรศนะนี้ความคิดจึงไม่ได้เป็นสิ่งที่ขึ้นอยู่กับจิตของเราทั้งหมด หากแต่มันยังเป็นตัวแทน (representation) ของสิ่งที่มีอยู่ในโลก แต่เนื่องจากในปรัชญาของลือค จิตนั้นไม่มีสิ่งอื่นใดที่จะรับรู้ได้โดยตรง นอกจากความคิดของจิตเอง เราจึงไม่สามารถมีประสบการณ์โดยตรงกับวัตถุที่มีอยู่ในโลก แต่จะรู้ได้ด้วย การอนุมานจากความคิดเท่านั้น และที่จุดนี้ทฤษฎีความรู้ของเราก็ก่อให้เกิดปัญหาว่า การ

อนุนามันนั้นจะให้ความรู้เกี่ยวกับความเป็นจริงที่มีอยู่ภายนอกได้อย่างถูกต้องหรือไม่ กล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือ เราสามารถมีความรู้ที่ถูกต้องเกี่ยวกับโลกภายนอกได้หรือไม่ และเราสามารถรู้ได้มากน้อยเพียงใด การที่ลือคสรุปว่าเราสามารถรู้สิ่งต่าง ๆ ในโลกนี้ได้ นั้น ดูจะเป็นการสรุปในลักษณะที่เป็นการก้าวกระโดดจากข้อมูลทางประสาทสัมผัสซึ่งอยู่ภายในวงกั้นของตัวเอง (self-enclosed) ซึ่งไม่มีโยงใยใดเลยกับความ เป็นจริงที่มีอยู่ในโลกแห่งวัตถุ ซ้ำมไปยิ่งการมีอยู่อย่างอิสระของโลกภายนอก เพราะจริงๆ แล้วเราไม่สามารถรู้หรือคุ้นเคยกับโลกภายนอกได้โดยตรง เราทำได้แต่เพียงสิ่งที่เป็นตัวแทนที่เกิดจากโลกภายนอกเท่านั้น ทฤษฎีญาณวิทยาของ ลือค เป็นทฤษฎีการรับรู้แบบตัวแทน (Representative Theory of Perception) ที่ตัดความสัมพันธ์โดยตรงระหว่างผู้รู้กับโลกภายนอก จึงทำให้มีช่องว่างระหว่างตัวผู้รู้กับโลก เพราะตัวผู้รู้ไม่ได้รู้จักในคุณสมบัติที่แท้จริงของวัตถุ หากแต่รู้ในสิ่งที่เป็นตัวแทนของคุณสมบัติที่แท้จริงของมันเท่านั้น ถ้าเราเป็นชาวประดาน้ำที่นิยมน้ำจะต้องเชื่อแต่การรับรู้ของเราแล้วละก็ เราจะยืนยันได้อย่างไรว่าเรารู้ว่าวัตถุภายนอกนั้นมีอยู่จริงโดยไม่ขึ้นต่อข้อมูลทางประสาทสัมผัส และเราไม่ได้ถือเอาเองว่าการรับรู้ (perception) นั้นเป็นวัตถุ นอกจากนั้น วัตถุที่มีอยู่จริงภายนอกนั้นก็ยังมีแต่คุณสมบัติปฐมภูมิ ไม่มีคุณสมบัติทุติยภูมิ แต่สิ่งที่เรารู้นั้นมีคุณสมบัติทุติยภูมิด้วย ดังนั้นวัตถุตัวจริงกับวัตถุที่เรารู้นั้นก็เป็นคนละสิ่งกัน เราจึงไม่สามารถพิสูจน์ได้ว่าเราสามารถรู้สิ่งที่มีอยู่ในโลกภายนอกได้

จะเห็นได้ว่า การที่ลือคให้หน้าหนักทั้งหมดของทฤษฎีความรู้ของเขา ขึ้นอยู่กับคุณสมบัติปฐมภูมิ และให้คุณสมบัติทุติยภูมิ เป็นสิ่งที่ เป็นอัตนัยอย่างเต็มที่นั้น ได้ยังผลให้ทฤษฎีความรู้เกี่ยวกับความเป็นจริงของเขาไม่มั่นคง คือเราไม่อาจมั่นใจในความรู้อันของเราเกี่ยวกับโลกภายนอกได้

สำหรับ ลือค ความรู้มีหลายชนิด หลายระดับ โดยความถูกต้องแน่นอนของมันก็ต่างกันไปตามชนิดและวิธีการได้มาซึ่งความรู้ อย่างแรกคือ ความรู้จากการหยั่งรู้ (intuitive knowledge) เป็นความรู้ที่เห็นชัดแจ้งได้ในทันทีโดย

ไม่ต้องมีการพิสูจน์ จัดเป็นความรู้ที่มีความชัดเจนแน่นอนที่สุดเท่าที่มนุษย์อาจมีได้ ความรู้นี้เป็นสิ่งที่เราได้ด้วยตัวเอง เป็นประสบการณ์ตรงที่ไม่ต้องอาศัยหรือผ่านสิ่งใด ตัวอย่างของความรู้แบบนี้ก็เช่น ความรู้เกี่ยวกับการมีอยู่ของเรา ความรู้ที่ว่าวงกลมไม่ใช่สี่เหลี่ยม เป็นต้น

ความรู้ที่สองคือความรู้จากเหตุผล (demonstrative knowledge) เป็นความรู้ที่เราไม่สามารถมีประสบการณ์โดยตรง จำเป็นต้องอาศัยสื่อกลางคือเหตุผล เพื่อพิจารณาความสอดคล้องและไม่สอดคล้องกันของความคิด และดำเนินการพิสูจน์เพื่อที่จะได้ความรู้ที่แน่นอน สำหรับสื่อกลาง เรามีความรู้เกี่ยวกับพระเจ้าได้โดยการพิสูจน์ว่าพระเจ้าเป็นสาเหตุแห่งความมีอยู่ของเรา การมีอยู่ของพระองค์นั้นเป็นความรู้อันเป็นผลจากการศึกษาเหตุผล

ความรู้สามคือความรู้จากประสาทสัมผัส (sensitive knowledge) เช่นการมีอยู่ของโลกภายนอก นั้นเป็นความรู้ที่มีความแน่นอนต่ำ เพราะถึงแม้ว่าประสาทสัมผัสของเราจะเป็นข้อยืนยันในระดับหนึ่งว่า มีวัตถุภายนอกอยู่จริง และสิ่งนั้นเป็นเหตุให้เกิดประสบการณ์ต่างๆ แต่ความรู้จากประสาทสัมผัสนี้เป็นความรู้ที่เจาะจง และมีเฉพาะในขณะที่เรามีประสบการณ์กับมัน เมื่อประสบการณ์ของเราผ่านไป เราก็ไม่อาจจะมีความแน่ใจใด ๆ ได้ว่าวัตถุที่เป็นสาเหตุของการรู้ของเรา นั้นจะยังคงมีอยู่หรือไม่ ความรู้แบบนี้จึงอยู่ในระดับของความน่าจะเป็น (probable knowledge) แต่ถึงแม้ว่ามันจะไม่ให้ความแน่นอนตายตัว และไม่ได้เป็นความรู้ตามความหมายที่แท้จริง มันก็เป็นประโยชน์ในแง่ที่ว่า มันก็ให้ความรู้แก่เราได้บ้างในระดับหนึ่งและในบางส่วน

ในเรื่องขอบเขตของความสามารถในการรู้ของมนุษย์ ตามทฤษฎีของลોકแล้ว เราไม่อาจมีความรู้ที่นอกเหนือไปจากความคิดที่ได้จากประสาทสัมผัส และการไตร่ตรองได้ และด้วยเหตุที่ความคิดของเราได้จากประสบการณ์ซึ่งมีขอบเขตจำกัด เราจึงไม่สามารถจะมีความคิดเกี่ยวกับทุกสิ่ง และไม่สามารถจะรู้

ในทุกอย่างได้ ยิ่งกว่านั้น เมื่อเราถือว่าความรู้ที่แท้จริงจะต้องเป็นความคิดที่ตรงกับความเป็นจริง ความรู้ของเราเกี่ยวกับโลกภายนอกก็จะไม่แน่นอน เพราะเราไม่สามารถแน่ใจได้ว่าประสบการณ์กับความเป็นจริงจะตรงกันหรือไม่ ลีออคเองก็ดูจะตระหนักในความจริงข้อนี้ดี เพราะเขากล่าวไว้ว่า มนุษย์ชาตินั้นถูกกำหนดให้อยู่ในความไม่รู้อย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ ความรู้ของมนุษย์เกี่ยวกับโลกนั้นจัดได้ว่ามีเพียงเล็กน้อย แต่ถึงแม้ว่ามันจะเป็นความรู้ในวงจำกัด และไม่ได้เป็นความเข้าใจที่ลึกซึ้งมากนัก มันก็เพียงพอที่จะทำให้เราดำรงชีวิตอยู่ได้ เราจึงไม่จำเป็นต้องรู้ในทุกสิ่ง แต่รู้เท่าที่จะทำให้เราสามารถทำหน้าที่และมีชีวิตอยู่ได้ดีก็นับว่าเพียงพอแล้ว

เท่าที่กล่าวมา ทฤษฎีประสบการณ์นิยมของลีออคนั้นมั่นใจว่าเป็นจริง เราก็ไม่อาจกล่าวได้ว่าเป็นทฤษฎีความรู้ที่สมบูรณ์ เนื่องจากปรัชญาของลีออคมีจุดอ่อนในการโยงสิ่งที่ปรากฏ (appearance) เข้ากับความเป็นจริง (reality) ทำให้เกิดความไม่มั่นคงหรือไม่แน่ใจในความถูกต้องของความรู้ที่ได้จากประสาทสัมผัส ลีออคเองก็คงจะตระหนักในปัญหาข้อนี้ ดังจะเห็นได้ว่าเขาพยายามจะแก้ไขปัญหาในการโยงสิ่งที่เรามีประสบการณ์กับโลกภายนอก โดยบอกว่าเราสามารถมีความรู้ที่ถูกต้องแน่นอนได้จากการหยั่งรู้ (intuition) สำหรับลีออคการมีอยู่ของตัวเรานั้นเป็นสิ่งที่เราสามารถหยั่งรู้ได้โดยตรง และมีความถูกต้องแน่นอนสูงสุด แม้การมีอยู่ของพระเจ้าซึ่งรู้ได้โดยการชี้เหตุผลก็ยังมี ความถูกต้องแน่นอนน้อยกว่า ทรรศนะเช่นนี้ดูเหมือนจะทำให้ประสบการณ์นั้นถูกลดคุณค่าลงไป อีกทั้งยังแสดงให้เห็นอีกว่า แม้ลีออคจะเป็นผู้ก่อตั้งประสบการณ์นิยมที่มีทรรศนะตรงข้ามกับเหตุผลนิยม เขาก็ยังหนีไม่พ้นจากอิทธิพลความคิดของพวกเหตุผลนิยม กล่าวคือ แม้ลีออคจะสร้างทฤษฎีความรู้แบบประสบการณ์นิยมขึ้นมา ค้านพวกเหตุผลนิยม แต่ลีออคก็ดูจะเหมือนกับเดส์การ์ตที่เชื่อว่า ความเชื่อที่จะจัดว่าเป็นความรู้นั้นจะต้องผ่านการวิเคราะห์ จะต้องเป็นจริง และไม่อาจสงสัยได้ สำหรับลีออค สิ่งที่จะจัดว่าเป็นความรู้ที่แท้จริงนั้นจะต้องเป็นสิ่งที่เราเห็นว่าแน่นอน (certain) ไม่อาจสงสัยได้ (indubitable) และสามารถ

ให้เหตุผลสนับสนุนความถูกต้องแน่นอนนั้นได้อย่างชัดเจนสมบูรณ์ ทรรศนะเช่น
นี้ก็ดูจะสะท้อนให้เห็นว่าลોકก็ยังสามารถได้รับอิทธิพลของพวกเขาเหตุผลนิยมที่ว่า ความรู้
นั้นจะต้องเป็นสิ่งที่ไม่อาจสงสัยได้อยู่ แม้ว่าเขาจะต่างจากพวกเขาเหตุผลนิยมตรง
ที่เขาให้ความสำคัญกับการประจักษ์และประสบการณ์ก็ตาม

นอกจากนั้น การที่ลอคยืนยันว่าความรู้มีพื้นฐานอยู่บนประสบการณ์ทาง
ประสาทสัมผัส โดยบอกว่าสาร(substance) หรือความเป็นจริงที่มีอยู่เบื้องหลัง
สิ่งที่ปรากฏนั้นเป็นสิ่งที่ไม่สามารถรู้ได้นั้น ก็ทำให้ประสบการณ์นิยมของเขานั้นมีนัย
ของวิมตินิยม(skeptic) อีกทั้งยังเป็นเชื้อที่จะทำให้เกิดทรรศนะแบบอัตนัยนิยม
(subjectivism) ในประสบการณ์นิยมในเวลาต่อมา

2.1.2 จอร์จ เบิร์คเลย์

จอร์จ เบิร์คเลย์ (George Berkeley ค.ศ. 1685-
1753) เป็นนักปรัชญาที่สำคัญอีกคนหนึ่งในกลุ่มประสบการณ์นิยมเดิมที่พยายามประนี-
ประนอมแนวความคิดทางวิทยาศาสตร์เข้ากับความเชื่อทางศาสนา เบิร์คเลย์เห็นด้วย
กับลอคเกี่ยวกับที่มาของความรู้ว่า ความรู้นั้นมีพื้นฐานอยู่บนประสบการณ์ทางประสาท
สัมผัส และความรู้เกิดจากความคิดที่มีอยู่ในจิต แต่จากจุดนี้ เขาก็พัฒนาความคิดของ
เขาต่างไปจากลอค ซึ่งทำให้เบิร์คเลย์ต้องปฏิเสธความคิดของลอคในเรื่องคุณสมบัติ
ปฐมภูมิและคุณสมบัติทุติยภูมิ สาร และความคิดแบบนามธรรม นอกจากนี้แล้ว การที่
เบิร์คเลย์ปฏิเสธความเป็นจริงของโลกแห่งวัตถุที่มีอยู่อย่างอิสระ และเปลี่ยนการ
รับรู้(perception) ซึ่งเป็นตัวที่เชื่อมระหว่างความเป็นจริงภายนอกกับตัวเรา
ให้เป็นสิ่งที่ขึ้นอยู่กับตัวเราและมีอยู่ในตัวเราโดยไม่เกี่ยวข้องกับภายนอกเลยนั้น
เขาก็ได้เปลี่ยนประสบการณ์นิยมของลอคซึ่งเป็นแบบวัตถุนิยม(Materialism) ให้
เป็นจิตนิยม(Idealism)ที่เป็นอัตนัย(subjective)

สำหรับเบิร์ตเลย์ ความคิดซึ่งเราได้จากประสาทสัมผัสนั้นไม่ได้มีอยู่ภายนอกจิต และข้อมูลทางประสาทสัมผัส (sense data) ก็ไม่สามารถมีอยู่โดยไม่ขึ้นต่อการรับรู้ของจิต ความมีอยู่ของสิ่งต่าง ๆ จึงเป็นเพียงความคิดในจิตซึ่งมีอยู่ได้ก็เพราะมีจิตรับรู้ ดังนั้น สิ่งต่าง ๆ จึงไม่สามารถจะมีอยู่โดยอิสระจากการรับรู้ของจิต สิ่งที่มีอยู่มันจะต้องมีอยู่ในจิตของเราหรือของผู้ใดผู้หนึ่งเสมอ การมีอยู่ของวัตถุหรือสิ่งต่าง ๆ ก็คือการที่มีมันถูกรับรู้นั่นเอง² (To be is to be perceived.) ตัวอย่างเช่น "โต๊ะ" ที่นักปรัชญาส่วนมากถือกันว่ามีอยู่จริงนั้น จริง ๆ แล้วเป็นกลุ่มของข้อมูลทางผัสสะ เช่น สีน้ำตาล กลม ความแข็ง ซึ่งการมีอยู่ของมันนั้นขึ้นอยู่กับการรับรู้ มันจำเป็นต้องมีอยู่ในจิตของเราหรือของใครคนใดคนหนึ่งอยู่ตลอดเวลา มันจึงจะดำรงอยู่ได้ สาเหตุที่เบิร์ตเลย์คิดเช่นนี้ก็เพราะเมื่อเขาพิจารณาการทำงานของจิตแล้วก็ไม่พบสิ่งใดที่จะมีอยู่โดยอิสระจากความคิด อีกทั้งเมื่อเราพยายามจะนึกถึงของการมีอยู่ของสิ่งภายนอกตัวเรา (external bodies) เขาก็ไม่พบสิ่งใดอื่นนอกจากความคิดของตัวเอง ด้วยเหตุนี้เขาจึงสรุปว่า การคิดถึงสิ่งใดโดยไม่เกี่ยวข้องกับสัมพันธ์กับจิตนั้นเป็นไปไม่ได้ เพราะฉะนั้นจึงไม่มีวัตถุหรือสิ่งภายนอกใดที่มีอยู่ได้โดยที่เราไม่รับรู้มัน

หลักการ "To be is to be perceived" ของเบิร์ตเลย์นี้เป็นที่วิพากษ์วิจารณ์กันว่า ขัดกับความรู้สึกสามัญสำนึกของคนโดยส่วนใหญ่ที่คิดกันว่าสิ่งต่าง ๆ เช่น บ้าน ภูเขา นั้นมีอยู่โดยไม่ได้ถูกรับรู้ได้ เบิร์ตเลย์ชี้ว่า การที่เราคิดว่าวัตถุมีอยู่โดยตัวของมันเองโดยไม่ขึ้นกับจิตที่รับรู้เป็นการเข้าใจผิด เพราะแท้จริงแล้วสิ่งที่เราเรียกว่าวัตถุนั้นมันก็คือสิ่งที่เรารับรู้ด้วยประสาทสัมผัส ซึ่งก็คือความคิดของเรานั้นเอง แต่การแยกเอาความมีอยู่ของสิ่ง ๆ หนึ่งออกจากการรับรู้ของจิต (abstraction) นั้นทำให้เราเชื่อว่าวัตถุมีอยู่เป็นอิสระจากจิต

---

²George Berkeley, The Principles of Human Knowledge, Edited by G.J. Warnock. (London : Collins Clear-Type Press), 1969, p.66.

หรือมีอยู่โดยปราศจากการรับรู้ ซึ่งตามทฤษฎีนี้แล้วมันเป็นสิ่งที่เป็นไปไม่ได้

ตามหลักการ "การมีอยู่คือการถูกรับรู้" ของเบิร์ตเลย์ สิ่งที่ไม่ถูกรับรู้ก็จะเป็นสิ่งที่ไม่มีอยู่ ปัญหาที่ตามมาก็คือ สิ่งต่างๆ นั้นจะมีอยู่หรือไม่เมื่อไม่มีใครรับรู้มัน ถ้าตามหลักการของเบิร์ตเลย์แล้วมันก็ต้องไม่มีอยู่ แต่ประสบการณ์และสามัญสำนึกของเราบอกว่าสิ่งต่างๆ นั้นมีอยู่ แสดงว่ามีผู้รับรู้มันอยู่ตลอดเวลา ในขณะที่เราไม่ได้รับรู้มัน ที่จุดนี้เบิร์ตเลย์ได้ให้พระเจ้าเป็นผู้ที่ชำระไว้ซึ่งความเป็นระเบียบในธรรมชาติ และคำประกันความมีอยู่อย่างต่อเนื่องของสิ่งต่างๆ โดยให้สิ่งเหล่านั้นอยู่ในการรับรู้ของพระองค์ตลอดเวลา

นอกเหนือจากที่การมีอยู่ของวัตถุจะขึ้นอยู่กับ การรับรู้ของพระเจ้าแล้ว การรับรู้ (perception) ของมนุษย์ก็ขึ้นอยู่กับพระเจ้าด้วยในแง่ที่ว่าความคิดที่มีอยู่ในจิตของมนุษย์นั้นก็ เป็นความคิดของพระเจ้า สิ่งที่เรารับรู้นั้นมีที่มาจากพระเจ้า ไม่ใช่จากสสาร (matter or substance) สำหรับเบิร์ตเลย์ พระเจ้าเป็นความจริงสูงสุดที่ทรงรู้และเข้าใจทุกสิ่ง การมีอยู่ของสิ่งต่าง ๆ นั้นขึ้นอยู่กับ การมีอยู่ของพระองค์ นอกจากพระเจ้าจะเป็นผู้สร้าง จักรระบบประสบการณ์แล้ว พระองค์ยังเป็นสาเหตุสำคัญที่ทำให้เรามีภาพประทับ (impression) เกี่ยวกับสิ่งต่าง ๆ ได้โดยทำให้ผัสสะ (sensation) นั้นเกิดขึ้นในตัวเรา โดยในการรับรู้ของเรานั้นจิตของพระเจ้าจะประทับลงบนจิตของมนุษย์ พูดได้อีกอย่างหนึ่งว่า การรับรู้หรือประสาทสัมผัสของเรานั้นก็เป็นการรับรู้ในจิตของพระเจ้าซึ่งถ่ายทอดมายังมนุษย์ ภาพประทับที่เรา มีทุกสิ่งที่เราเห็น ได้ยิน รู้สึก หรือรับรู้ด้วยประสาทสัมผัสนั้นเป็นผลแห่งอำนาจของพระเจ้า ไม่ใช่ความคิดที่ได้จากจินตนาการ มันจึงเป็นความจริงแท้ นอกจากนั้นแล้ว การเชื่อมโยงความคิดหรือประสบการณ์ของจิตมนุษย์ เข้าด้วยกันนั้นก็ไม่ได้ เป็นสิ่งที่ได้มาจากเหตุผล แต่มันเป็นสิ่งที่เกิดจากประสบการณ์ จากการบันดาลของพระเจ้า สำหรับเบิร์ตเลย์ ประสบการณ์นั้นเป็นทางที่พระเจ้าจะสื่อสารกับมนุษย์ได้โดยผ่านทาง การรับรู้

ด้วยวิธีการที่กล่าวแล้ว เบิร์คเลย์ได้ยกเลิกวัตถุธาตุ (material substance) และให้จิตสาร (spiritual substance) เป็นที่มาของประสาทสัมผัส และความคิดของเราเพียงอย่างเดียว สำหรับเบิร์คเลย์ วัตถุ (matter) นั้นไม่ได้เป็นสิ่งที่มียู่ เพราะเราไม่สามารถรับรู้มันได้ ไม่ว่าจะโดยประสาทสัมผัสหรือเข้าใจมันด้วยจิตของเรา วัตถุจึงไม่ได้เป็นสาร (substance) ที่มีอยู่ได้ด้วยตัวเอง แต่เป็นเพียงคำที่ใช้เรียกกลุ่มของความคิดที่เกี่ยวข้องกัน จากปัญหาที่ลึกลับไม่สามารถจะนำจิตและสสารมาสัมพันธ์หรือเชื่อมโยงให้สอดคล้องเป็นระบบเดียวกันได้ เบิร์คเลย์ได้แก้ปัญหานี้โดยบอกว่า สิ่งที่เป็นจริงมีอยู่อย่างเดียวนั่นคือ จิต ทุกสิ่งทุกอย่างมีอยู่ในจิต ไม่มีสิ่งใดมีอยู่นอกเหนือไปจากจิต

ในทฤษฎีของเบิร์คเลย์ จักรวาลไม่ได้ประกอบขึ้นจากวัตถุธาตุแต่ประกอบขึ้นจากจิตสาร 2 รูปแบบคือ พระเจ้าและมนุษย์* ด้วยเหตุที่เบิร์คเลย์ถือว่าความเป็นจริงนั้นมีแต่จิต และการรับรู้ของจิต โลกตามความคิดของเขาจึงมีอยู่ในฐานะที่มันเป็นความคิดอยู่ในจิต และสิ่งที่มีอยู่ในโลกนั้นก็คือนิยามความคิดเท่านั้น ในทฤษฎีนี้สิ่งที่มากระหว่างเรากับโลกจึงไม่มี ปัญหาความยุ่งยากที่เกิดขึ้นในทฤษฎีความรู้ที่ถือว่าความคิดเป็นตัวแทนของวัตถุ (Representative Theory of Perception) ที่เรารู้ได้แต่ความคิดซึ่งเป็นตัวแทนของโลกภายนอก แต่ไม่อาจรู้ตัวโลกเองได้เพราะจิตของเรารับรู้แต่ความคิดทั้งหมดไป

ในประเด็นของการแบ่งคุณสมบัติออกเป็นคุณสมบัติปฐมภูมิและทุติยภูมินั้น เบิร์คเลย์เห็นว่าเป็นการทักท้วงเอาเองว่ามีความแตกต่างที่แท้จริงระหว่างคุณสมบัติทั้งสอง กล่าวคือ ลีลอคเชื่อว่าหากสี (colour) นั้นเป็นเพียงความคิดที่มีอยู่ในจิต

* มนุษย์นั้นจัดเป็นจิตสารอย่างหนึ่ง

แล้ว ขนาด (size) ก็ควรจะต้องเป็นสิ่งที่มียู่ในวัตถุโดยอิสระจากจิต แต่ เบิร์ดเลย์บอกว่า แท้จริงแล้วคุณสมบัติของวัตถุไม่ว่าจะเป็นคุณสมบัติปฐมภูมิหรือทุติยภูมินั้นมันก็คือความคิดที่อยู่จิตของผู้รับรู้ทั้งหมด และเป็นอัตนัยเหมือน ๆ กัน นอกจากนั้นแล้ว คุณสมบัติทั้งสองนี้ก็ยังไม่สามารถแยกจากกันได้ทั้งในความคิดและความเป็นจริง เราจึงไม่ควรจะต้องแยกคุณสมบัติทุติยภูมิ เช่น สี ซึ่งเป็นสิ่งที่มีอยู่ในตัวผู้รับรู้ออกจากคุณสมบัติปฐมภูมิ เช่น การกินที่ ความแข็ง ซึ่งก็เป็นสิ่งที่มีอยู่ในตัวเราอีกเช่นกัน เบิร์ดเลย์เห็นว่าคุณสมบัติปฐมภูมิที่แยกออกจากคุณสมบัติทุติยภูมินั้นไม่สามารถรู้ได้ เราไม่สามารถแบ่งคุณสมบัติออกเป็นปฐมภูมิและทุติยภูมิแม้แต่ในความคิด เพราะว่ามันเป็นไปไม่ได้ที่เราจะคิดถึงรูปร่าง ขนาด โดยอิสระจากการรับรู้และอิสระจากคุณสมบัติทุติยภูมิ ด้วยเหตุที่ว่าแท้จริงแล้ววัตถุและการมีประสาทสัมผัสนั้นก็เป็นสิ่งเดียวกัน ไม่สามารถแยกจากกันได้ ในความคิดของ เบิร์ดเลย์ สิ่งต่าง ๆ นั้นเป็นกลุ่มของคุณสมบัติที่ถูกรับรู้ แอปเปิลก็คือ สิ่งที่กลม แข็ง สีแดง หวาน มีกลิ่นหอม โดยคุณสมบัติทั้งหมดนี้เป็นคุณสมบัติในจิต ซึ่งแอปเปิลมีอำนาจก่อให้เกิดขึ้นในตัวเราโดยผ่านทางประสาทสัมผัส การมีอยู่ของคุณสมบัติเหล่านี้จึงเป็นการที่มันถูกรับรู้ และเพราะว่าเราไม่สามารถรับรู้หรือมีประสบการณ์ทางประสาทสัมผัสของสสาร (matter) หรือสาร (substance) ได้ เราจึงไม่สามารถกล่าวได้ว่ามันมีอยู่ การที่ลือคกล่าวว่สารเป็นสิ่งจำเป็น ต้องมีอยู่โดยเป็นที่อาศัยของคุณสมบัติต่าง ๆ แต่มันเป็นสิ่งที่ไม่อาจรู้ได้นั้นเป็นความคิดที่ขัดแย้งในตัวเอง เพราะถ้ามันมีอยู่เราก็จะต้องรู้มันได้ เมื่อเรารู้มันไม่ได้ มันก็ควรจะเป็นสิ่งที่ไม่มีอยู่ การมีอยู่ของสารตามทฤษฎีของลือคนี้จึงเป็นการมีอยู่ที่ไม่มีความหมายและไม่มีความจำเป็นใด

เบิร์ดเลย์เห็นว่าสาร (substance) นั้นเป็นเพียงความคิดนามธรรม (abstract) มันไม่ได้เป็นสิ่งที่มียู่ เบิร์ดเลย์ยอมรับเฉพาะคุณสมบัติที่สามารถรับรู้ได้ด้วยประสาทสัมผัสเท่านั้นว่ามีอยู่จริง ความคิดเรื่องสารนั้นเป็นการอนุมานเอาจากคุณสมบัติที่เราสังเกตได้อย่างผิด ๆ แท้ที่จริงแล้วมันก็คือความคิดนั่นเอง เขาชี้ว่าหากเราสามารถรู้สิ่งต่าง ๆ ได้ด้วยความคิดอันเป็นผลที่เกิดขึ้นจากการ

รับรู้ทางประสาทสัมผัส (sense perception) แล้ว สิ่งที่เรารู้อย่างหมดนั้นก็คือ
ความคิดนั่นเอง

ในทรรศนะของเบิร์ตเลย์ การเรียกสิ่งหนึ่งว่าเป็นความคิดนั้นไม่ได้ทำ
ให้สิ่งนั้นเป็นจริงน้อยลง แท้ที่จริงแล้วเบิร์ตเลย์ไม่ได้ปฏิเสธความมีอยู่ของสิ่ง
ต่างๆ และหลักการความคิดของเขาก็ไม่ได้ทำให้เราต้องเสียสิ่งที่เราเคยมีเคย
เป็นไป เพราะสิ่งที่เราเคยเห็น ได้ยิน ได้รู้สึก เคยคิด เคยเข้าใจ ก็ยังมีอยู่
เป็นอยู่อย่างเดิม การที่เบิร์ตเลย์กล่าวว่าสสารนั้นเป็นเพียงความคิด หรือกลุ่ม
ของความคิดที่จิตของเราได้จากการมีประสบการณ์ทางประสาทสัมผัสนั้นก็เพื่อตัด
ความคิดเกี่ยวกับสสารและสาร (matter or corporeal substance) ที่
เขาเห็นว่าไร้ประโยชน์ออกไปเท่านั้น สำหรับเบิร์ตเลย์แล้วสิ่งที่เป็จิต
(spiritual being) หรือการคิดเท่านั้นที่มีอยู่ ไม่มีอะไรที่เป็นจริงนอกจาก
ตัวจิตและความคิด การมีอยู่ของทุกสิ่งทุกอย่างนั้นไม่ได้จริงในตัวเอง ความมีอยู่
ของมันต้องอาศัยจิต

การที่เบิร์ตเลย์เน้นความสำคัญของการรับรู้ (perception) นั้นเป็น
การแสดงถึงการมีแนวคิดเรื่องทฤษฎีความรู้ในรูปแบบของประสบการณ์นิยม แต่
ปรัชญาของเขานั้นก็จัดเป็นประสบการณ์นิยมที่แปลกกว่าประสบการณ์นิยมอื่นตรงที่
เป็นจิตนิยม และปฏิเสธการมีอยู่ของสสาร แม้ว่าตามทฤษฎีของเบิร์ตเลย์ความ
จริงจะมีลักษณะโดยธรรมชาติเป็นจิต และไม่ได้เป็นความสอดคล้องตรงกันระหว่าง
ความคิด (idea) กับสิ่งที่มีอยู่จริง (real thing) เพราะความตรงกันระหว่าง
สิ่ง 2 สิ่ง คือวัตถุสารและจิตสาร ซึ่งต่างกันอย่างมากนั้นไม่อาจเป็นไปได้ ความ
คิดจึงไม่อาจมีความคล้ายคลึงกับสิ่งใดได้มากเท่ากับความคิดด้วยกัน สำหรับ
เบิร์ตเลย์ความจริงจึงเป็นสิ่งที่จะตัดสินได้โดยใช้มาตรการซึ่งมีลักษณะเป็นจิตนิยม
คือถือเอาว่าความคิดในจิตของเราจะเป็นจริงหากว่ามันเหมือนกับความคิดของคน
อื่นๆ อย่างไรก็ตาม เบิร์ตเลย์ ก็ไม่ได้ปฏิเสธความเป็นจริงของโลกภายนอก
เขาเพียงแต่ชี้ให้เห็นว่า การกล่าวถึงความจริงในแง่ของวัตถุนั้นเป็นไปได้ไม่ได้ แม้

ว่าคนส่วนใหญ่จะเชื่อในการมีอยู่ของวัตถุ เพราะเห็นว่าวัตถุที่ถูกรับรู้นั้นดูเหมือนจะเป็นอิสระจากตัวเราก็ตาม

แม้ปรัชญาของเบิร์ตแลย์จะสร้างขึ้นมาจากประสบการณ์นิยมของลอคก็ถือว่าความรู้ได้มาจากประสบการณ์ แต่ในขณะที่ลอคได้ลดบทบาทของศาสนาลง เพื่อให้วิทยาศาสตร์เข้ามามีบทบาทในปรัชญามากขึ้น เบิร์ตแลย์กลับทำในสิ่งที่ตรงกันข้าม คือล้มวัตถุนิยมและวิทยาศาสตร์ โดยการพิสูจน์ให้เห็นถึงการมีอยู่ของพระเจ้า และการไม่มีอยู่ของสสาร เพื่อที่จะทำให้ศาสนาเข้ามามีบทบาทที่เด่นชัดอีกครั้ง พร้อม ๆ กับการนำประสบการณ์นิยมไปสู่จิตนิยม

2.1.3 เดวิด ฮูม

เดวิด ฮูม (David Hume ค.ศ. 1711-1776) เป็นนักประสบการณ์นิยมอีกคนหนึ่งที่เกี่ยวข้องกับ ลอค และ เบิร์ตแลย์ว่า ความรู้ของเราได้มาจากประสบการณ์ แต่ด้วยความเชื่อที่เป็นแกนของประสบการณ์นิยมอันนี้ ฮูมได้ให้บทสรุปที่แตกต่างไปว่า จากพื้นฐานของประสบการณ์จากประสาทสัมผัสของเรานั้น เรามีเหตุผลที่จะสงสัยเกี่ยวกับข้อสรุปและความรู้ต่าง ๆ ของเรา เพราะจริง ๆ แล้วไม่มีสิ่งใดที่เราสามารถรู้ได้อย่างถูกต้องแน่นอนโดยไม้อาจสงสัยได้แม้แต่การมีอยู่ของวัตถุ เราจึงไม่อาจกล่าวได้ว่า เรามีความรู้ที่ถูกต้องแน่นอน ที่เราเชื่อกันว่ามีสิ่งต่างๆ ในโลกนั้น แท้จริงแล้วมันเป็นเพียงจินตนาการของเราเท่านั้น แต่ถึงแม้เราจะไม่สามารถพิสูจน์การมีอยู่ของสิ่งต่าง ๆ ในโลกได้ว่าจริงตามหลักเหตุผล (logically true) ก็ไม่ได้หมายความว่าเราไม่รู้อะไรเลย เพราะฮูมยอมรับว่า แม้ประสบการณ์จะไม่เคยให้ความแน่นอนแก่เรา เราก็จำต้องเชื่ออะไรบางอย่าง กล่าวคือ โดยหลักการแล้วเราสามารถมีความรู้ได้ แต่เป็นเพียงความรู้ในลักษณะของความน่าจะเป็นเท่านั้น จากจุดเริ่มจุดเดียวกันกับ ลอค และ เบิร์ตแลย์ ฮูม ได้นำประสบการณ์นิยมไปสู่วิมตินิยมอันเป็นการปูทางให้กับพวกปฏิบัตินิยมและปฏิฐานนิยมในเวลาต่อมา

จากจุดของความสงสัยในความเป็นจริงของโลกภายนอก และความสามารถของมนุษย์ที่จะรู้เกี่ยวกับความจริงเหล่านั้น ฮูมได้สืบสวนกระบวนการของความคิดในจิตและพบว่า ความคิดของมนุษย์นั้นเป็นสิ่งที่ไม่มีขอบเขต แต่สิ่งที่จิตสามารถรู้ได้นั้นมีขอบเขตจำกัด คือรู้ได้เฉพาะสิ่งที่จิตได้รับเข้ามาโดยทางประสาทสัมผัสและประสบการณ์ ซึ่งเรียกว่า การรับรู้ หรือการประจักษ์ (perception) ซึ่งเป็นไปได้ใน 2 รูปแบบคือ ภาพประทับใจและความคิด โดยภาพประทับใจนั้นเป็นประสาทสัมผัสที่เรามีในขณะที่วัตถุอันเป็นสิ่งเรานั้นปรากฏอยู่ต่อหน้าเป็นการรับรู้โดยตรง เมื่อการรับรู้นั้นล่องเลยไปเป็นอดีต แต่เรายังมี ความจำเกี่ยวกับการรับรู้ที่นั้นเหลืออยู่แต่คลุมเครือเลื่อนลางกว่าภาพประทับใจ เราเรียกว่าความคิด ภาพประทับใจจึงต่างกับความคิดตรงที่มีพลังความชัดเจนมีชีวิตชีวา มากกว่า และเป็นประสบการณ์ตรง

สำหรับฮูม สิ่งที่เราได้รู้ได้ทั้งหมดก็คือภาพประทับใจ (impression) และความคิด (idea) โดยการรับรู้เบื้องต้นที่สุดของเราก็คือ การมีภาพประทับใจ เช่น ได้เห็น ได้ยิน มีความต้องการ ความปรารถนา เกสียด โกรธ ขณะที่เรามีภาพประทับใจเหล่านี้ สิ่งที่เรารับรู้มันชัดเจนมีชีวิตชีวา ต่อเมื่อเรามาพิจารณาเกี่ยวกับภาพประทับใจต่าง ๆ เหล่านี้ ความชัดเจนมีชีวิตชีวาของมันจะน้อยลง การรับรู้ในลักษณะหลังนี้จึงต่างจากการรับรู้ในลักษณะแรกที่ระดับของพลังและความชัดเจนเท่านั้น เราไม่สามารถจะมีความคิดเกี่ยวกับสิ่งใดได้โดยไม่มีภาพประทับใจเกี่ยวกับสิ่งนั้นมาก่อน เพราะความคิดนั้นเป็นการลอกเลียนแบบ (copy) ของภาพประทับใจ และเนื่องจากความคิดต้องขึ้นอยู่กับภาพประทับใจ มันจึงจัดเป็นความรู้โดยอ้อม ตามความคิดของฮูม การค้นพบเกี่ยวกับภาพประทับใจและความคิดว่าเป็นที่มาของความรู้ นั้นเป็นการชี้ให้เห็นว่า ความรู้ทั้งหลายของเรานั้นมาจากประสบการณ์

โดยทั่วไป เราเชื่อกันว่าสิ่งที่เรารับรู้โดยประสาทสัมผัสนั้นมีอยู่จริง โดยตัวของมันเอง แต่ถ้าพิจารณาดูแล้วจะเห็นว่า สิ่งที่อยู่ในจิตนั้นก็คือสิ่งที่เราได้จากการรับรู้ (perception) สิ่งที่เราได้ก็มีแต่ประสาทสัมผัสเท่านั้น อันที่จริง

แล้วเราเพียงแต่พูดได้ว่าประสบการณ์โดยทั่ว ๆ ไปของเราบอกแก่เราว่า สิ่งภายนอกตัวเรานั้นมีอยู่ แต่เราไม่มีเหตุผลที่จะสนับสนุนว่าสิ่งต่าง ๆ นั้นมีอยู่อย่าง ต่อเนื่องโดยอิสระจากตัวเรา เพราะภาพประทับใจนั้นก็ เป็นสิ่งที่ เป็นไปภายในอย่าง อัดนัย มันจึงไม่สามารถพิสูจน์การมีอยู่ของสิ่งภายนอกได้

สำหรับฮูม ความคิดหรือการมีประสาทสัมผัส (sensation) เท่านั้นที่ เป็นสิ่งที่เราสามารถมีประสบการณ์โดยตรง ความรู้ที่สามารถพิสูจน์ว่าจริงได้ (verifiable knowledge) นั้นจะต้องพิสูจน์ได้ด้วยภาพประทับใจและความคิด ของเราในขณะที่กำลังมีประสบการณ์นั้น ฮูมไม่ได้ปฏิเสธการมีอยู่ของโลกภายนอก แต่เขาต้องการสืบสวนดูว่าทำไมเราถึงคิดและเชื่อเช่นนั้น ฮูมพยายามมองหาว่า ความคิด (idea) ในเรื่องการมีอยู่ของโลกภายนอกของเรา นั้นมาจากภาพประทับใจ (impression) ใด แต่ก็ไม่พบว่ามีการรับรู้โดยตรงทางประสาทสัมผัสใดที่จะแสดง ให้เห็นถึงการมีอยู่ของวัตถุ ซึ่งเป็นการแสดงให้เห็นว่าความเชื่อในเรื่องนี้ไม่ สามารถพิสูจน์ได้ด้วยเหตุผล ในทรรศนะของฮูม ประสาทสัมผัสไม่ได้บอกเราว่า สิ่งต่าง ๆ นั้นมีอยู่อย่างต่อเนื่องโดยอิสระจากตัวเราในขณะที่เมื่อวัตถุนั้นไม่ได้ปรากฏ ต่อประสาทสัมผัสของเรา จิตของเราไม่สามารถก้าวไปได้ไกลกว่าภาพประทับใจ และความคิดของเราเอง³ สิ่งที่เรารู้นั้นก็มีแต่ประสาทสัมผัสของเราเอง และ เราก็ไม่สามารถพิสูจน์ได้ว่าประสาทสัมผัสหรือสิ่งที่เรารู้นี้มีความสัมพันธ์ในลักษณะ ที่เป็นเหตุเป็นผลกันกับวัตถุที่มีอยู่ภายนอก สิ่งที่เป็นความรู้ของเรามีแต่ภาพประทับใจ

---

³"Let us chase our imagination to the heavens... We never advance a step beyond our selves, nor can we conceive any kind of existence, but those perception... This is the universe of imagination."

David Hume, A Treatise of Human Nature. in Hume Selections, edited by C.W.Hendel (New York : Charles Scribner & Sons, 1955), Book I, Part II, Section VI, p.21.

กับความคิดที่ได้จากภาพประทับใจและเราก็ไม่มีหลักฐานใดเลยที่จะพิสูจน์หรือแสดงว่าภาพประทับใจและความคิดที่เรามีนั้นมีสาเหตุมาจากวัตถุภายนอก เราบอกได้แต่เพียงว่าประสาทสัมผัสทั้งหลายนั้นเพียงแต่ปรากฏขึ้นในประสบการณ์ของเรา และหากเราถือว่าประสบการณ์ทางประสาทสัมผัส (sense experience) เป็นพื้นฐานของความรู้แล้ว เราก็จะไม่สามารถแน่ใจในความเป็นจริงของสิ่งใด ๆ ได้ สิ่งต่าง ๆ ที่เราคิดว่าเป็นอยู่ มีอยู่จริงในโลกภายนอกจึงเป็นเพียงความเชื่อที่เกิดจากนิสัยความเคยชิน และจินตนาการ⁴ ของเราเอง ไม่ใช้การพิสูจน์ให้เห็นว่าเป็นเช่นนั้นจริง ๆ แท้จริงแล้วเราไม่สามารถรู้ถึงต้นกำเนิดของภาพประทับใจ และไม่สามารถรู้ถึงสาเหตุที่อยู่เบื้องหลังภาพประทับใจและความคิดของเราได้ ความคิดของเราไม่สามารถไปได้ไกลกว่าประสบการณ์ และสมรรถภาพในการรับรู้ของมนุษย์นั้นมีขอบเขตจำกัดอยู่กับประสบการณ์เท่านั้น ฮูมจึงปฏิเสธความคิดเรื่องพระเจ้าด้วยเห็นว่าเป็นสิ่งที่อยู่นอกเหนือประสบการณ์

นอกจากความคิดเรื่องพระเจ้าแล้ว ฮูม ยังปฏิเสธความคิดเรื่องสาร (substance) ในทุกรูปแบบ โดยให้เหตุผลว่าเราไม่เคยมีประสาทสัมผัสเกี่ยวกับสิ่งเหล่านี้เลย ประสาทสัมผัสนั้นทำให้เรารู้แต่เพียงคุณสมบัติต่างๆ ของสาร แต่มันไม่สามารถทำให้เรารู้ไปถึงสิ่งที่เป็นตัวรองรับคุณสมบัติหรือวัตถุที่แท้จริง ตัวเราจึงไม่เคยได้รู้จักทั้งวัตถุสารและจิตสาร ความคิดเรื่องสารนี้จึงเป็นสิ่งที่อยู่นอกเหนือประสบการณ์ มันเป็นสิ่งที่เราสมมติขึ้น จินตนาการขึ้น จึงเป็นสิ่งที่ไร้ความหมาย

สำหรับความคิดเรื่องความเป็นสาเหตุ (causality) ก็เช่นกัน ฮูมชี้ว่า หากเราพิจารณาถึงที่มาของความคิดนี้แล้วก็จะไม่พบว่ามีภาพประทับใจที่เป็นที่มาของความคิดนี้ ความเกี่ยวเนื่องกันของความคิดนั้นเป็นสิ่งที่เราสร้างขึ้นมาจากสมรรถภาพของจินตนาการ ประสบการณ์ของเราที่เห็นของ 2 สิ่งเกิดขึ้นติด ๆ กัน

⁴Ibid.

ซ้ำๆ กันหลายครั้ง ทำให้เราเกิดความเชื่อว่ามันสัมพันธ์กัน แท้จริงแล้ว causality นั้นไม่ได้เป็นคุณภาพในวัตถุที่เราสังเกตได้ และไม่ได้เป็นความสัมพันธ์ตามความจริง หรือตามความสัมพันธ์บนพื้นฐานของประสบการณ์จากประสาทสัมผัสของเรา แต่มันเป็นความสัมพันธ์ในความคิด เราคิดเอามันสัมพันธ์กันตามหลักแห่งความเกี่ยวเนื่องของความคิด แท้จริงแล้วมันเป็นเรื่องราวจิตวิทยาของมนุษย์ คือ เป็นนิสัยหรือความโน้มเอียงที่จิตจะสร้างหรืออนุมานความเกี่ยวเนื่องของความสัมพันธ์ในลักษณะนั้นขึ้นจากการเห็นสิ่ง 2 สิ่งที่เกิดขึ้นด้วยกันซ้ำ ๆ กันเสมอ

ฮูมเน้นความสำคัญในความรู้ที่ได้จากประสบการณ์อันเป็นวิธีการแบบประจักษ์ (empirical method) สำหรับเขาสิ่งที่จะนับว่าเป็นความรู้ได้นั้นจะต้องมาจากประสบการณ์ แต่ความรู้ที่ได้จากประสบการณ์อันได้แก่ความรู้เกี่ยวกับข้อเท็จจริงนั้นก็เป็ความรู้ที่อยู่ในระดับของความน่าจะเป็น (probability) ยังไม่ถึงกับแน่นอน (certain) เพราะสิ่งที่เรารู้และมีประสบการณ์นั้นเป็นสิ่งที่เป็ปัจจุบันและอดีตเท่านั้น เราไม่สามารถจะมีประสบการณ์ต่อเหตุการณ์ในอนาคตได้จากประสบการณ์ที่ผ่านมา เราสังเกตเห็นดวงอาทิตย์ขึ้นทุกเช้า เราก็มักจะสรุปว่าดวงอาทิตย์จะขึ้นเช้าพรุ่งนี้ด้วย แต่การที่ดวงอาทิตย์ขึ้นทุกวันตลอดมานั้นไม่ได้พิสูจน์ว่ามันจะต้องขึ้นในวันพรุ่งนี้ด้วย ประสบการณ์ให้แต่ความจริงที่ผ่านมาแล้วในอดีต แต่มันไม่ได้ให้ความจริงในอนาคต สำหรับฮูมแล้วเราไม่สามารถพูดได้อย่างแน่นอนว่าอนาคตจะต้องเป็นไปอย่างที่เป็นมาในอดีต เราได้แต่เชื่อว่ามันน่าจะเป็น เราไม่สามารถพิสูจน์ความเชื่อนี้ว่าจริงได้ด้วยประสบการณ์ แต่เราคิดเช่นนี้เพราะความเคยชิน ข้อสรุปเช่นนี้จึงมีแต่ความน่าจะเป็น เราจะถือเป็ความถูกต้องแน่นอนไม่ได้ เพราะเรายังไม่ได้มีประสบการณ์ของวันพรุ่งนี้ เราไม่สามารถสรุปในสิ่งที่อยู่พ้นจากสมรรถภาพการรับรู้ของเรา ความรู้ที่เรามีเกี่ยวกับโลกภายนอกจึงเป็นเพียงความรู้ในระดับความเป็นไปได้หรือความน่าจะเป็น

ถึงแม้เราจะมีปัญหาและจุดอ่อนเกี่ยวกับความรู้ที่ได้จากประสาทสัมผัสและการใช้เหตุผล ฮูมเองก็ยอมรับว่ามันเป็นการยากที่เราจะไม่เชื่อในสิ่งใดเลย

เนื่องจากระบบโครงสร้างทางจิตวิทยาของมนุษย์และความโน้มเอียงของนิสัย การเชื่อในการมีอยู่ของโลกภายนอกนั้นก็ถือได้ว่าเป็นความเชื่อโดยธรรมชาติอย่างหนึ่งของมนุษย์ ฮูมเองไม่ได้ปฏิเสธความเชื่อเกี่ยวกับการมีอยู่ของวัตถุ ความเป็นสาเหตุ และตัวตน (personal identity) เขายอมรับว่าความเชื่อเหล่านี้เป็นประโยชน์ และยากที่จะหลีกเลี่ยง แต่เขาต้องการชี้ให้เห็นว่าเราถูกรวบงำโดยความรู้สึก และความเชื่อตามธรรมชาติ ที่จริงแล้วเราควรสงสัยในข้อสรุปที่ได้จากการใช้เหตุผล และประสบการณ์ เพราะสิ่งที่ได้นั้นไม่ใช่ความแน่นอน มันเป็นเพียงความน่าจะเป็นไปได้ เนื่องจากในการใช้เหตุผลนั้นเราอาจผิดพลาดได้ นอกจากนั้นความเชื่อเหล่านี้ก็ไม่ได้มีพื้นฐานอยู่บนประสบการณ์ทางประสาทสัมผัส ไม่ได้มีความเป็นจริงภายนอกเป็นที่ยอมรับ ซึ่งก็หมายความว่า เรามีหลักฐานไม่เพียงพอที่จะสนับสนุนสิ่งที่เรารู้ เกี่ยวกับโลกนี้ เพราะฉะนั้นหากเราจะประเมินค่าของความรู้เหล่านี้มันจึงเป็นแต่เพียงความรู้ในระดับของความน่าจะเป็น

ตลอดเวลาฮูมได้เน้นความสำคัญในความรู้ที่ได้จากประสบการณ์อันเป็นวิธีการแบบประจักษ์นิยม (empirical method) แต่ฮูมก็ได้แสดงให้เห็นข้อบกพร่องของประสบการณ์บริสุทธิ์ที่ไม่สามารถให้คำอธิบายเกี่ยวกับความรู้ได้อย่างสมบูรณ์ โดยชี้ให้เห็นว่าคำอธิบายเกี่ยวกับความเป็นจริง (reality) ของเรานั้นไม่ได้เป็นสิ่งที่เห็นได้ชัดแจ้งและมีหลักฐานโดยตรงจากประสบการณ์ทางประสาทสัมผัส งานของฮูมได้แสดงให้เห็นว่าความรู้เชิงประสบการณ์หรือความรู้เชิงประจักษ์ (empirical knowledge) นั้นมีสถานะที่แตกต่างไปจากความรู้อื่น เช่น ความรู้ทางคณิตศาสตร์ ด้วยเหตุที่มันไม่ได้ตั้งอยู่บนรากฐานอันมั่นคงที่จะสามารถพิสูจน์หรือแสดงให้เห็นได้ว่าจริงตามหลักเหตุผล

ในขณะที่ทั้งล็อกคและเบิร์คเลย์เห็นว่าความคิดทั้งหลายนั้นมาจากประสบการณ์ และถือตามความเชื่อของสามัญสำนึกว่า ประสบการณ์นั้นสามารถให้ความรู้ที่ถูกต้องแน่นอนได้ในหลายเรื่อง ฮูมกลับเห็นว่าหากเราถือตามหลักการของประสบการณ์นิยมที่ว่าความคิดทั้งปวงมาจากประสบการณ์แล้ว เรา

จะต้องยอมรับถึงความจำกัดของความรู้ของมนุษย์ว่า เราไม่อาจยืนยันทันทีในความถูกต้องแน่นอนของความรู้ที่มีพื้นฐานอยู่บนประสบการณ์ได้ เนื่องจากประสบการณ์นั้นมีขอบเขตจำกัด มีหลายสิ่งหลายอย่างที่อยู่นอกเหนือประสบการณ์ เป็นเรื่องที่ประสบการณ์เข้าไม่ถึงและเป็นสิ่งที่เราไม่สามารถรู้ได้ ทรรศนะของฮูมนี้เป็นที่มาของความคิดเห็นหลายอย่างในด้านทฤษฎีของประสบการณ์นิยม กล่าวคือ เป็นทรรศนะที่มีอิทธิพลต่อพวกปฏิบัตินิยม (Pragmatist) อุปกรณ์นิยม (Instrumentalist) และปรัชญากลุ่มที่เน้นในเรื่องการวิเคราะห์ภาษา

2.2 กลุ่มประสบการณ์นิยมสมัยใหม่

2.2.1 กลุ่มปฏิบัตินิยม

ปรัชญาปฏิบัตินิยมซึ่งถือกำเนิดในประเทศสหรัฐอเมริกา ในปลายศตวรรษที่ 19 และมีอิทธิพลต่อความคิดของคนในยุคนี้เป็นแนวความคิดแบบประสบการณ์นิยมที่ได้มีการเปลี่ยนแปลงหลักการบางอย่างให้ทันสมัยเหมาะสมกับความเจริญทางวิทยาศาสตร์ในขณะนั้น นักปฏิบัตินิยมได้พยายามที่จะแก้ไขจุดอ่อนและข้อบกพร่องของปรัชญาระบบเดิมที่มีเนื้อหาหลักการที่ตายตัวแบบระบบปิด มาเป็นปรัชญาที่มีลักษณะเป็นวิธีการและเป็นระบบเปิด คือทำให้พื้นฐานของทฤษฎีความรู้ของประสบการณ์นิยมนั้นเป็นสิ่งที่ไม่แข็งตึงหรือ คงที่ตายตัว แต่เปลี่ยนแปลงได้ (dynamic)

ในขณะที่ประสบการณ์นิยมเดิมให้ความสำคัญกับที่มาและกำเนิดของความรู้ โดยทั้ง ล็อค เบิร์คเลย์ และ ฮูม พยายามตอบคำถามที่ว่าความคิดของเรามาจากไหน และอะไรเป็นสิ่งที่จะประกันความถูกต้องของความคิดเหล่านั้น ชาวปฏิบัตินิยมได้มองข้ามเรื่องเหล่านี้ แต่ไปให้ความสนใจกับปัญหาที่แตกต่างออกไป คือมองว่าความรู้เหล่านี้จะนำเราไปไหน มันมีประโยชน์หรือข้อดีอะไร กล่าวคือแทนที่

จะถามถึงสาเหตุที่มาของความรู้ ก็เปลี่ยนเป็นถามถึงที่ไปว่า เราใช้ความรู้ เหล่านั้นทำอะไร มันมีผลอย่างไร นับเป็นความสนใจในเป้าหมายปลายทางมากกว่าที่มาหรือเงื่อนไขของการเกิดของความรู้ เท่ากับเป็นการเปลี่ยนจุดจากความสนใจในสาเหตุ (causes) มาเป็นความสนใจผล (consequences) ในทางปฏิบัติ และเปลี่ยนมาตรการความจริงจากการสอดคล้องตรงกันระหว่างความคิดกับความจริง มาเป็นการกระทำหรือประสิทธิภาพทางปฏิบัติ กล่าวได้ว่า ชาวปฏิบัตินิยมได้นำประสบการณ์นิยมไปในทิศทางที่ต่างจากเดิมโดยสิ้นเชิง

2.2.1.1 วิลเลียม เจมส์

วิลเลียม เจมส์ (William James ค.ศ. 1842-1910) เป็นนักปฏิบัตินิยม (Pragmatist) ที่ประกาศตนว่าอยู่ในกลุ่มประสบการณ์นิยม เพราะยึดหลักการที่ว่าความรู้เกิดจากประสบการณ์ทางประสาทสัมผัส แต่ปรัชญาของเขามีลักษณะแปลกตรงที่มันไม่มีเนื้อหาหรือสาระที่ตายตัวแบบปรัชญาอื่น ๆ เจมส์ไม่เห็นด้วยกับเนื้อหาและวิธีการของปรัชญาแบบเก่าในแง่ที่มันเป็นความคิดที่ตายตัว และห่างไกลจากเรื่องราวของชีวิตจริงของมนุษย์ เขาจึงสร้างปรัชญาที่เป็นแต่วิธีการ (method) ซึ่งไม่มีการสรุปลงเป็นทฤษฎีหรือกฎใดกฎหนึ่งที่แน่นอนตายตัว แต่เน้นความสำคัญในทางปฏิบัติ กล่าวคือเน้นประสบการณ์โดยตรงและเน้นความสำคัญของสิ่งที่มีจริงเป็นจริงเฉพาะหน้า คือ เน้นเรื่องชีวิต ข้อเท็จจริง การกระทำที่มีผลต่อชีวิตมนุษย์ทั้งในปัจจุบันและในอนาคต

ในทรรศนะของเจมส์ เราคิดเพื่อที่จะแก้ปัญหา ทฤษฎีหรือความคิดต่าง ๆ จึงเป็นเครื่องมือที่เราใช้ในการแก้ปัญหา การคิดแบบปฏิบัตินิยมนั้นจะเป็นการคิดตีความโดยมุ่งพิจารณาที่ผลหรือความสำเร็จอันจะเกิดขึ้นจากการนำความคิดนั้นไปปฏิบัติ เราจึงไม่ควรถือหลัก กฎ สูตร หรือทฤษฎีใด ๆ ไม่ว่าจะในทางวิทยาศาสตร์ ศาสนา หรือปรัชญาว่าเป็นสิ่งเด็ดขาด เพราะสิ่งเหล่านั้นเป็นเพียง

การประมาณเท่านั้น ไม่ใช่ของตายตัว คุณค่าของกฎหรือทฤษฎีนั้นไม่ได้อยู่ที่ความ สอดคล้อง แต่อยู่ที่ความสามารถในการที่จะแก้ปัญหาหรือทำให้มนุษย์สามารถจัดการ สิ่งต่าง ๆ ในโลกได้อย่างมีประสิทธิภาพ ในทุกสิ่งนั้นเราจะต้องหาคูณค่าที่เรา สามารถนำมาใช้ได้ ในทางปฏิบัติ หากทฤษฎีใดที่ใช้ได้ผลดี เราก็ต้องยอมรับ แต่ทฤษฎีใดที่ไม่เกี่ยวข้องกับชีวิต ไม่ได้เป็นไปในเชิงปฏิบัติ หรือใช้ไม่ได้ผล เรา ก็ต้องทิ้งมันไป เจมส์บอกว่าในการพิจารณาสิ่งใดก็ตาม สิ่งที่เราจะต้องถามตัว เองก็คือ การยอมรับทฤษฎีหรือความคิดนั้นก่อให้เกิดผลที่แตกต่างจากการไม่มี ทฤษฎีหรือความคิดนั้นหรือไม่ ถ้าทฤษฎีนั้นไม่ได้สร้างความแตกต่างใดแม้แต่น้อย มันก็ไม่มีคุณค่าในทางปฏิบัติ (cash value) คุณค่าของความคิดนั้นอยู่ที่ประสิทธิ- ภาพของมันในฐานะที่เป็นวิธีการที่จะชี้แนะ และให้ผลที่น่าพอใจแก่มนุษย์ เพราะ จุดมุ่งหมายของปรัชญาของเจมส์นั้นอยู่ที่การกระทำที่สำเร็จผล

เจมส์เรียกประสบการณ์นิยมของเขาว่าเป็นประสบการณ์นิยมแบบจัด (radical empiricism) เพราะเชื่อว่าปรัชญามีขอบเขตอยู่ภายในประสบ- การณ์ที่เกิดขึ้นจริงเท่านั้น เราจะต้องไม่ยอมรับสิ่งใดที่เราไม่ได้มีประสบการณ์ โดยตรง และไม่ปฏิเสธสิ่งใดที่เราไม่ประสบการณโดยตรง เพราะประสบการณ์ โดยตรง (immediate experience) เท่านั้นที่เป็นที่มาของความรู้ทั้งหมด

แต่อะไรคือสิ่งที่มีประสบการณ์โดยตรง? เจมส์บอกว่ามันเป็นคือ ประสบการณ์บริสุทธิ์ (pure experience) อันเป็นสารพื้นฐาน (primal stuff) ซึ่งประกอบกันขึ้นเป็นทุกสิ่งในโลก และเป็นชื่อรวมสำหรับทุกสิ่งที่เรา มีประสาทสัมผัสได้ ประสบการณ์บริสุทธิ์นี้เป็นสิ่งที่เจมส์กล่าวอธิบายไว้ว่าเป็น กระแสโดยตรงของชีวิต (immediate flux of life) ซึ่งจัดหาวัตถุดิบให้ กับความคิดของเราซึ่งมนุษย์ก็ได้ใช้ประสบการณ์บริสุทธิ์นี้สร้างมโนภาพขึ้นในเวลา

ต่อมา พูดได้อีกอย่างหนึ่งว่า ประสบการณ์บริสุทธิ์^๕ เป็นความรู้สึกหรือประสาทสัมผัส โดยตรงที่รวมตัวกันอยู่ ยังไม่ได้มีการตีความ มันเป็นเพียงสิ่งนั้น (pure that) ซึ่งยังไม่ถูกกำหนดลงไปว่าเป็นอะไร และเรายังไม่อาจเข้าใจได้ว่ามันเป็นอะไร จนกว่าเราจะนำไปวิเคราะห์ ให้ความหมายและจัดประเภท^๖ ผู้ที่จะมีประสบการณ์บริสุทธิ์ได้ก็คือผู้ที่ไม่สามารถคิดเกี่ยวกับสิ่งที่ตนรับรู้ได้อย่างปกติ เช่น เด็กแรกเกิด คนป่วย สำหรับคนปกตินั้นเมื่อพิจารณาตีความประสบการณ์ที่ผ่านเข้ามาแล้ว ประสบการณ์บริสุทธิ์นั้นก็จะกลายเป็นสิ่งต่างๆ ที่แตกต่างกันไป สำหรับ เจมส์ จิต และวัตถุ (mind and matter) นั้น ก็เป็นเพียงการที่ความจริงหรือประสบการณ์ บริสุทธิ์ถูกจัดแยกให้แตกต่างกันออกไป

ทฤษฎีความรู้ของเจมส์ขึ้นอยู่กับความคิดเรื่องประสบการณ์บริสุทธิ์และการตีความความจริง ในทรรศนะของเจมส์ โลกภายนอกนั้นไม่ได้มีอยู่ก่อนมนุษย์หรือก่อนที่มนุษย์จะมีความสัมพันธ์กับโลก ด้วยเหตุที่ว่าโลกนั้นถูกมนุษย์สร้างขึ้นมาจากประสบการณ์จริง ๆ คือสร้างขึ้นมาจากกลุ่มของประสบการณ์บริสุทธิ์ซึ่งมีอยู่ก่อนทุกสิ่ง และหากถือตามเจมส์ว่าประสบการณ์เป็นสิ่งที่มาก่อนโลกและสรรพสิ่งแล้ว ความคิด (ideas) ก็ไม่ได้เป็นการลอกแบบ (copy) หรือเป็นภาพของความเป็นจริงที่มีอยู่ภายนอก ความจริงจึงไม่ใช่การที่ความคิดสอดคล้องกับ

---

^๕William James, "The Things and Its Relation"

In The Writing of William James, Edited by J.J. Macdermott (New York : Random House, 1967), p.215.

^๖John. J.Macdermott, Introduction : The Writing of Willian James, Ibid., p. XXXIX, Quotation from E.Smith "Radical Empiricism" Proceedings of Aristolelian Society.

ความเป็นจริง หรือเลียนแบบความเป็นจริงที่มีอยู่ภายนอกอย่างถูกต้อง ตาม
ทฤษฎีของเจมส์ ประสบการณ์ของเรากับความเป็นจริงไม่ได้แตกต่างกัน
หากแต่มันคือสิ่งเดียวกันที่มีบทบาทต่างกัน

ตามทฤษฎีของเจมส์ สิ่งๆ หนึ่งอาจจะเป็นความเป็นจริง 2 อย่าง
ได้ เหมือนกับที่จุดที่อยู่บนตำแหน่งที่เส้น 2 เส้นตัดกันนั้นถือได้ว่าอยู่บนเส้นทั้ง 2
เส้น ในทำนองเดียวกัน หากเราจะพิจารณาถึงการรับรู้ เจมส์บอกให้เราลอง
ชีวิตว่าเหมือนเส้นที่ลากไปในเวลาและอวกาศ และนึกถึงสิ่งที่เรารับรู้ เช่น
ต้นไม้ ว่าเป็นเส้นอีกเส้นหนึ่ง การที่เรารับรู้นั้นก็คือการที่เส้นทั้งสองนั้นตัดกัน
การรับรู้ในลักษณะนี้จึงไม่ได้เป็นการที่ข้อมูลทางประสาทสัมผัสเลียนแบบสิ่งที่เรา
รับรู้ เพราะทั้งผู้รู้และสิ่งที่ถูกรู้ก็เป็นสิ่งที่ถูกสร้างมาจากประสบการณ์ด้วยกันนั่นเอง

เจมส์เขียนไว้ว่า วิธีการของปฏิบัตินิยมก็คือ การพยายามเข้าใจ
ความคิดโดยโยงไปสู่ผลที่จะเกิดขึ้นในการปฏิบัติ ตามหลักการของเจมส์ การ
ตัดสินว่าความคิดใดจริงหรือเท็จจะไม่ใช่เป็นการพิจารณาว่าความคิดนั้นตรงหรือ
สอดคล้อง (conform) กับความเป็นจริงหรือไม่ แต่จะเป็นการพิจารณาดูที่ผล
ที่เกิดขึ้น กล่าวคือหากความคิดใดช่วยให้เราอยู่ในกระแสของประสบการณ์
ช่วยให้เราสามารถตอบสนองความปรารถนา ความต้องการของเราได้แล้ว
มันก็เป็นจริง (true) กล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือ หากการเชื่อในความคิดนั้นก่อให้เกิด
เกิดผลดี สามารถนำมาปฏิบัติให้เป็นประโยชน์ได้แล้ว มันก็เป็นจริง⁷

---

⁷"...the attitude of looking towards...consequences,
facts...that an idea is "true" so long as to believe it is
profitable to our lives." จาก William James, Pragmatism.
Edited by F. Burkhardt and F. Bowers (Cambridge : Harvard
University Press, 1975), pp.32,42.

ความจริงในทฤษฎีของเจมส์ไม่ได้ เป็นสิ่งที่ปรนัยอันมีความแน่นอน และตายตัวดังที่ยึดถือกันทั่วไป แต่เป็นความจริงในรูปแบบใหม่ โดยเจมส์ใช้ มาตรการที่ว่าความคิดใดก็ตามหากนำไปใช้แล้วบังเกิดผล น่าพอใจ หรือมีคุณค่าในทางปฏิบัติ ความคิดนั้นก็นับได้ว่าจริง ในแง่นี้ความจริงจะมีความหมายเท่ากับประโยชน์และการให้ผลดีในทางปฏิบัติ เจมส์ไม่เห็นด้วยกับการมองความจริง เป็นคุณสมบัติที่คงที่ของความคิด เพราะสำหรับเขาความจริงนั้นเป็นสิ่งที่เกี่ยวข้องกับชีวิตและการกระทำ ความจริงไม่ได้เป็นการลอกความเป็นจริงภายนอก ได้อย่างถูกต้อง แต่ความจริง เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นกับความคิด* โดยเกี่ยวเนื่องกับ เหตุการณ์และเวลา ความจริงนั้นเป็นส่วนหนึ่งของประสบการณ์ และอยู่ใน ประสบการณ์นั่นเอง มันไม่ได้เป็นคุณลักษณะอันแน่นอนของความคิดที่นักปรัชญา ต่างพากันค้นหา ความคิดทฤษฎีทั้งหลายในตัวมันเองนั้นไม่จริงและไม่เที่ยง แต่ ความคิดนั้นจะกลายเป็นสิ่งที่จริง หากมันช่วยให้เราสามารถสร้างความสัมพันธ์ ระหว่างประสบการณ์ส่วนต่าง ๆ หรือสามารถช่วยในการแก้ปัญหาให้ได้ผลดีที่สุด ในขณะนั้น ความจริงจึงเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการแห่งประสบการณ์ เพราะ ฉะนั้นประสบการณ์ที่เป็นผลสำเร็จและมีประโยชน์นั้นจะเป็นสิ่งที่บ่งชี้หรือตัดสิน ว่าสิ่งนั้นเป็นความจริง และเมื่อความคิดจะเป็นจริงตราบเท่าที่มันให้ประโยชน์ แก่เราในทางปฏิบัติ ความจริงตามทฤษฎีนี้จึงหลายหลากและเปลี่ยนแปลงไป ได้ตามเวลา เพราะความคิดหรือทฤษฎีหนึ่งๆ นั้นอาจให้ผลที่น่าพอใจได้ในระยะ เวลาหนึ่ง และในช่วงเวลาที่มันให้ผลดีนั้น เราก็นับว่ามันเป็นจริง แต่ถ้าใน เวลาต่อมามันไม่ให้ผลดี มันก็จะเป็นเท็จ ความจริงจึงไม่ใช่สิ่งที่แน่นอนตายตัว แต่เปลี่ยนแปลงและพัฒนาไปพร้อมกับเวลา เจมส์เชื่อว่า ทฤษฎีความจริงเชิง ปฏิบัติของเขานี้จะเป็นประโยชน์กับปรัชญาอย่างมากในแง่ของการให้วิถีทางที่จะ แก้อัศจรรย์ต่างๆ ทางความคิด เพราะสิ่งที่ถกเถียงกันนั้นยากที่จะตัดสินได้ด้วย

*Truth happens to idea.

การยืนยันทฤษฎีของตนโดยไม่พิจารณาว่าทฤษฎีหรือความคิดนั้นๆ จะใช้ได้ผลดี หรือมีประสิทธิภาพในทางปฏิบัติกับชีวิตจริงหรือไม่

การตีความ "ความจริง" และ "ความเท็จ" ในแง่ที่จริงขึ้นอยู่กับธรรมชาติของการกระทำของมนุษย์ (nature of human action) เจมส์ เห็นว่าการกระทำต่างๆ ของมนุษย์นั้นโดยพื้นฐานแล้วมีลักษณะเป็นประสบการณ์ที่ไม่ตายตัว (dynamic) เหมือนการพนันหรือการเสี่ยงโชคในแง่ที่ว่า เราจะต้องลองความคิด ลองวิธีต่าง ๆ แล้วดูว่าอะไรจะเกิดขึ้น หากมันเป็นไปตามที่ เราต้องการก็นับว่าใช้ได้ และหากไม่เป็นเช่นนั้นเราก็จะต้องลองใหม่ไปเรื่อยๆ จนกระทั่งได้ผลดังที่ต้องการ ในลักษณะดังกล่าวนี้ กระแสของประสบการณ์นั้นจะถูกกำหนดโดยการกระทำของมนุษย์แต่อย่างเดียวโดยไม่เกี่ยวกับเหตุการณ์ภายนอก (objective circumstance)

เจมส์ได้ใช้ความคิดเกี่ยวกับความคิดในเชิงปฏิบัตินี้เป็นสมมติฐานที่ใช้ทดลองหาว่าสิ่งใดจริง ตามหลักการนี้ความจริงจะเป็นสิ่งที่ถูกกำหนดโดยผล และเป้าหมายของการกระทำ หากสมมติฐานใดให้ผลที่ดีเป็นประโยชน์ต่อชีวิต เราก็จะต้องยอมรับมันว่าจริง สำหรับเจมส์ หลักการใดที่ไม่สามารถทำให้มนุษย์อยู่ในโลกได้อย่างมีความหมายแล้ว มันจะเป็นจริงไม่ได้ ดังนั้นอเทวนิยมจึงไม่เป็นจริง และด้วยเหตุที่ความเชื่อเกี่ยวกับพระเจ้านั้นมีผลดีต่อมนุษย์ในแง่ของการปฏิบัติ โดยสมมติฐานเกี่ยวกับพระเจ้านั้นเป็นประโยชน์แก่เราในแง่ที่ทำให้มนุษย์มีพฤติกรรมที่ดีมีศีลธรรม และทำให้โลกเป็นไปในทางที่ดีมากขึ้น เจมส์จึงยอมรับว่ามันเป็นจริง และตามความหมายดังกล่าวนี้ เจมส์ก็เห็นว่าประสบการณ์ทางศาสนานั้นสามารถพิสูจน์ได้ และไม่ขัดแย้งกับหลักการของประสบการณ์นิยม สำหรับเขา พระเจ้าเป็นวัตถุแห่งความเชื่อของประสบการณ์ทางศาสนา ซึ่งอยู่ในรูปของความคิดที่มีบ่อเกิดจากจิตใต้สำนึกของมนุษย์เอง

ในความคิดของเจมส์ ประสบการณ์ทางศาสนาก็เหมือนกับประสบการณ์อื่น มันไม่ใช่สิ่งลึกลับและอธิบายไม่ได้ แต่เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นในอาณาจักรที่อยู่เหนือเหตุผล (ultra-rational region) มันจึงไม่สามารถอธิบายได้ด้วยเหตุผล (beyond reason) ประสบการณ์เหล่านี้มีลักษณะเฉพาะตัวในข้อที่ว่ามันเป็นสิ่งที่จะรู้สึกได้โดยตรง และเป็นสิ่งเฉพาะตน เจมส์ยืนยันในความแท้จริงของวัตถุแห่งความเชื่อของประสบการณ์ทางศาสนาแม้ว่ามันจะเป็นสิ่งที่อยู่เหนือประสาทสัมผัส ด้วยเหตุที่มันเป็นสิ่งที่ก่อให้เกิดผลแก่ผู้ที่มีความเชื่ออย่างแท้จริง

สำหรับปัญหาที่ว่า ความเป็นจริง (reality) นั้นอยู่ที่ใด ในโลกภายนอกหรือภายในจิตนั้น เจมส์เห็นว่าความเป็นจริงอยู่ในทั้งสองแห่ง ดังเช่นในกรณีทีเส้น 2 เส้นตัดกัน จุดที่เกิดขึ้น ณ ทีเส้นทั้งสองตัดกันนั้นจะถือได้ว่าอยู่บนเส้นทั้งสองในเวลาเดียวกัน ในทำนองเดียวกัน เจมส์บอกว่าสิ่งเดียวกันก็สามารถอยู่ภายในทั้งสองแห่งในเวลาเดียวกันได้ เหมือนกับกรณีของจุดนี้ ในแง่หนึ่งจุดที่เส้น 2 เส้นตัดกันนี้คือที่เดียวกัน แต่ในอีกแง่หนึ่งมันก็เป็นคนละสถานที่กัน นับเป็นการมองสิ่งเดียวกันสองครั้งในสองความหมาย ในทำนองเดียวกัน ประสบการณ์ของเราก็เป็นสิ่งที่ตั้งอยู่ในแนว 2 แนว คือแนวของผู้รู้ กับแนวของสิ่งที่ถูกรู้ โดยทั้งสองแนวนี้มีลักษณะตรงข้ามกัน แต่ก็อยู่ในสิ่งเดียวกันโดยไม่ขัดแย้ง และในเมื่อเรานับมัน 2 ครั้งในบทบาทที่ต่างกัน 2 บทบาท คือเป็นการคิดถึงวัตถุ กับการเป็นวัตถุที่ถูกคิด ประสบการณ์จึงเป็นทั้งปรนัยและอัตนัยในเวลาเดียวกันโดยไม่มีทวิภาพ

เจมส์ไม่ยอมรับว่าความเป็นจริงเป็นทั้ง 2 อย่าง คือ จิตกับวัตถุ เพราะเขามองว่า ทั้งสองสิ่งถูกสร้างขึ้นมาจากสิ่งเดียวกันคือประสบการณ์ แต่เราพิจารณามันสองครั้งในความหมายต่างกัน คือเป็นเนื้อหาทางจิต กับเนื้อหาทางกายภาพ เจมส์ไม่เห็นด้วยกับนักประสบการณ์นิยมเดิมที่เชื่อว่า ประสบการณ์

มีการอยู่แยกออกเป็นกลุ่ม ๆ แบบต่างคนต่างอยู่ไม่ขึ้นแก่กัน สำหรับเขาประสบการณ์เป็นการต่อเนื่องกันของสิ่งที่มีอยู่ ซึ่งยังไม่ถูกกำหนดระหว่างความคิดกับวัตถุ ระหว่างผู้รู้กับสิ่งที่ถูกรู้มีสิ่งเดียวคือประสบการณ์เท่านั้น เจมส์เห็นว่าการไม่แบ่งสิ่งที่เราได้รับรู้ออกเป็นตัวผู้รู้ กับวัตถุหรือสิ่งที่ถูกรู้จะทำให้ปัญหาความสัมพันธ์ระหว่างผู้รู้กับสิ่งที่ถูกรู้ เช่น ปัญหาที่เกิดจากทฤษฎีตัวแทน (Representative Theory) ที่ว่าสิ่งที่จิตรู้นั้นเป็นตัวแทนของวัตถุแต่ไม่ใช่วัตถุโดยตรง ซึ่งเป็นสิ่งที่ขัดแย้งกับความรู้สึกของคนโดยทั่วไปว่าเราได้รับรู้วัตถุจริง ๆ นั้นหมดไป

ส่วนประเด็นที่ว่า เราเรียนรู้จากประสบการณ์อย่างไรนั้น เจมส์ไม่เห็นด้วยในทฤษฎีเกี่ยวกับการได้มาซึ่งความรู้ของพวกประสบการณ์นิยมเดิมซึ่งให้กายและประสาทสัมผัสนั้นมีบทบาทน้อยเกินไป คืออยู่ในฐานะเป็นผู้รับที่ไม่มีบทบาทใด (inactive recipient) หรือเป็นแต่เพียงสิ่งที่มีปฏิกิริยาตอบสนอง (reflector) ต่อสิ่งเร้าจากภายนอก ตามที่ ลีออค ได้กล่าวไว้ว่า ในการรับรู้ส่วนใหญ่แล้วจิตจะไม่มีบทบาทใด เจมส์ถือว่าการรู้นั้นจิตไม่ได้เฉื่อยชา แต่มันมีบทบาท (active) และมีความสามารถในการสร้างความคิด และเข้าใจความสัมพันธ์ระหว่างความคิด^๕ ความคิดหรือจิตภาพไม่ได้เป็นการลอกแบบวัตถุหรือความเป็นจริง แต่มันเป็นการสอดคล้อง (agree) กับความจริง เขาเห็นว่าความเชื่อของชาวประสบการณ์นิยมเดิมที่เห็นว่าความรู้เป็นไปในลักษณะของปฏิกิริยาที่ได้รับจากการกระทบของวัตถุภายนอก กล่าวคือ วัตถุภายนอกได้

---

^๕Ralph Barton Perry, The Thought and Character of William James. Vol.I, (New York : Little Brown and Company, 1935), p.559.

กระทำต่อจิต ทำให้เกิดประสาทสัมผัสหรือจิตภาพซึ่งก็คือการลอกแบบวัตถุหรือความจริงขึ้นในตัวเรานั้น เป็นการแยกประสบการณ์ออกเป็นผู้รู้กับสิ่งที่ถูกรู้ซึ่งนำไปสู่ปัญหาทวินิยม เจมส์พยายามแก้ปัญหานี้โดยบอกว่า ความคิดและวัตถุหรือผู้รู้และสิ่งที่ถูกรู้ นั้นเป็นสองด้านของประสบการณ์ที่มีความสำคัญเสมอกัน

ปรัชญาของเจมส์นั้นเป็นการลดบทบาทและความสำคัญของโลกภายนอกที่มีมากกว่าจิต (mind) โดยกลับความสัมพันธ์ระหว่างประสบการณ์กับความเป็นจริง กล่าวคือ เจมส์ให้ความจริงนั้นขึ้นอยู่กับประสบการณ์^๑ ในขณะที่เดียวกันก็ลดความแตกต่างระหว่างอัตนัยกับปรนัย และผู้รู้กับสิ่งที่ถูกรู้ด้วย

ในประวัติของปรัชญานั้น โดยทั่วไปเราถือกันว่าเมื่อมี "การรู้" เกิดขึ้นก็หมายถึงว่ามีผู้รู้คือจิต และมีสิ่งที่ถูกรู้ โดยผู้รู้และสิ่งที่ถูกรู้ นั้นเป็นคนละสิ่งแยกจากกัน แต่สำหรับเจมส์แล้วจะไม่มี ความแตกต่างระหว่างผู้รู้กับสิ่งที่ถูกรู้ เพราะทั้งสองสิ่งนั้นเป็นบทบาทที่แตกต่างกันของสิ่งเดียวกันคือประสบการณ์นั่นเอง

เจมส์อธิบายการรู้ว่าเป็นการสัมพันธ์ระหว่างส่วน 2 ส่วนของประสบการณ์ โดยส่วนหนึ่งเป็นผู้รู้ และอีกส่วนหนึ่งเป็นสิ่งที่ถูกรู้ ดังนั้นประสบการณ์หน่วยหนึ่งจะมี 2 บทบาท กล่าวคือ "บ้าน" นั้นในแง่หนึ่งมีบทบาทเป็นวัตถุทางกายภาพ (physical) ในโลกภายนอก แต่ในอีกแง่หนึ่งมันเป็นวัตถุทางจิต (psychical) ของเราในเวลาเดียวกันด้วย คำว่า "ประสบการณ์" นั้นจึงเป็นคำที่ใช้เรียก

---

^๑George Novack, Empiricism and Its Evolution : A Marxist View. (New York : Merit Publishers, 1968), p.129.

ครอบคลุมทั้ง 2 บทบาทของมัน คือ บทบาทของผู้รู้ และบทบาทของสิ่งที่ถูกรู้

จากที่กล่าวมานี้ จะเห็นได้ว่าทฤษฎีของเจมส์เป็นการปรับปรุงจากประสบการณ์นิยมเดิม 2 ประการคือ ประการแรก มันเป็นการขยายประสบการณ์ของมนุษย์ออกไปให้กว้างกว่าประสบการณ์ในวัตถุ โดยยอมรับประสบการณ์ทางศาสนาว่าเป็นประสบการณ์โดยตรงที่สามารถรู้ความจริงที่รู้สึกได้ในลักษณะกึ่งประสาทสัมผัส (quasisensible reality) การยอมรับประสบการณ์ทางศาสนาทำให้เจมส์รับเอาจิตนิยมเข้ามาในปรัชญาของเขา ท่าทีของเจมส์ที่ถือว่าความรู้นั้นต้องอาศัย ทั้งวัตถุกับจิต และความรู้จากประสาทสัมผัสกับความรู้ในแบบความคิดเป็นจริงเท่ากันนี้แสดงให้เห็นถึงการพยายามประนีประนอมปรัชญาวัตถุนิยมกับจิตนิยม และผสมผสานประสบการณ์ทางวิทยาศาสตร์เข้ากับประสบการณ์ทางศาสนา

การปรับปรุงประสบการณ์นิยมของเจมส์ในประการที่สองคือ การถือว่าความสัมพันธ์ระหว่างวัตถุไม่ได้เป็นสิ่งที่จิตสร้างขึ้น แต่เป็นสิ่งที่มีอยู่จริงและเป็นประสบการณ์ตรงของเรา กล่าวคือ ความสัมพันธ์ของสิ่งหนึ่งกับอีกสิ่งหนึ่งเป็นสิ่งที่เราได้รับในลักษณะของประสาทสัมผัสเช่นเดียวกับวัตถุ และมันก็เป็นจริงเท่า ๆ กับวัตถุหรือสิ่งที่มันเชื่อมโยงอยู่ ในขณะที่ประสบการณ์นิยมเดิมเชื่อว่า เราได้รับประสบการณ์เบื้องต้นในลักษณะของผัสสะเชิงเดี่ยวซึ่งเข้ามาสู่จิตของเราเป็นหน่วย ๆ โดยแยกจากกัน สำหรับเจมส์ ประสบการณ์ของเราจะอยู่ในลักษณะที่ต่อเนื่องกัน เป็นกระแส วัตถุต่าง ๆ ภายนอกจึงมีความสัมพันธ์ต่อกัน ความเชื่อในการเกี่ยวโยงกันระหว่างจิตภายในลักษณะนี้ทำให้เขาต่างจากประสบการณ์นิยมเดิม เช่น ลีออนที่เห็นว่าจิตของเราเป็นผู้เชื่อมโยงจิตภาพหรือความคิดต่าง ๆ เข้า

ด้วยกัน¹⁰ ในขณะที่เบิร์คเลย์¹¹ เห็นว่าพระเจ้าเป็นผู้สร้างความสัมพันธ์ระหว่างความคิด และฮูม¹² เห็นว่ามันเกิดขึ้นจากความบังเอิญหรือนิสัยความเคยชินของมนุษย์

สรุปได้ว่าในปรัชญาของเจมส์ สมมติฐานที่ว่าความจริงเป็นสิ่งที่ไม่ถูกกำหนดลงไปตายตัว (indeterminate) แต่ขึ้นอยู่กับผลของการนำไปปฏิบัติ โดยถือว่า สิ่งใดที่นำไปใช้ปฏิบัติให้เป็นประโยชน์ มันก็จริงนั้น ทำให้เจมส์ไม่กังวลกับความแน่นอนของความรู้ และไม่สนใจว่าจะมีความรู้ที่แน่นอนตายตัวหรือไม่ เพราะสิ่งที่สำคัญสำหรับเขานั้นคือ คุณค่าหรือประสิทธิภาพในทางปฏิบัติ สำหรับชาวปฏิบัตินิยม ความรู้จึงไม่ได้เป็นสิ่งที่มีความหมายในตัวมันเอง กล่าวคือเราไม่ได้แสวงหาความรู้เพื่อความรู้ แต่ความรู้เป็นเหมือนเครื่องนำทางที่เราใช้เพื่อให้บังเกิดผลในทางปฏิบัติ และใช้เป็นเครื่องมือในการแก้ปัญหาให้มนุษย์ธรรมดาเช่นนั้น นอกจากนี้จะทำให้ปรัชญาของเจมส์ได้ชื่อว่าเป็นปฏิบัตินิยมแล้ว มันยังทำให้ปรัชญาของเขาเป็นแบบสัมพัทธนิยม (relativism) ไปในขณะเดียวกันด้วย นอกจากนี้ ในปรัชญาของเขาพระเจ้าได้กลับเข้ามามีบทบาทมาก และ "ประสบการณ์นิยม" ของเจมส์ก็ถูกใช้ในความหมายที่กว้างขึ้นเพื่อให้สามารถอธิบายความเชื่อและประสบการณ์ทางศาสนาได้ แต่ผู้วิจัยก็เห็นด้วยกับ

---

¹⁰ John Locke, An Essay Concerning Human Understanding. (Chicago ; Henry Regnery Company, 1956), p.70.

¹¹ George Berkeley, A Treatise Concerning the Principles of Human Knowledge (Illinois : The Open Court Publishing Company, 1957), pp.43-44.

¹² David Hume, Treatise of Human Natur, p.54.

โนแวก* (Novack, 1968) ที่บอกว่า เจมส์นั้นผิดพลาดที่ให้ประสบการณ์ของมนุษย์ในแง่อัตนัยเป็นอย่างเดียวกับการมีอยู่อย่างปรนัยของโลกภายนอก เพราะการทำเช่นนั้นเท่ากับทำให้โลกภายนอกนั้นถูกกลืนหายไปอยู่ในประสบการณ์ที่เป็นอัตนัย

2.2.1.2 จอห์น ดิวอี้

จอห์น ดิวอี้ (John Dewey ค.ศ. 1859-1952) เป็นนักปฏิบัตินิยมที่ตระหนักในความสัมพันธ์ของประสบการณ์นิยมในฐานะที่เป็นแม่บทในหนังสือ *Philosophy and Civilization* ของเขา ดิวอี้กล่าวว่า ปฏิบัตินิยม ก็คือประสบการณ์นิยมที่ได้รับการผลักดันไปสู่บทสรุปที่ถูกต้องนั่นเอง ดิวอี้มองว่าปรัชญาของเขาเป็นการแก้ข้อผิดพลาดและจุดอ่อนของประสบการณ์นิยมเดิมที่แบ่งแยกทฤษฎี (theory) กับการปฏิบัติ (practice) หรือแยกการรู้ (knowing) ออกจากการกระทำ (doing) โดยสิ้นเชิง และละเอียดที่จะให้ความสนใจกับความต้องการของมนุษย์ในฐานะเป็นผู้คิด ดิวอี้จึงพยายามทำให้ปรัชญานั้นเป็นอุปกรณ์เพื่อการปฏิบัติของมนุษย์ ปฏิบัตินิยมของเขาจึงเป็นที่รู้จักกันในนามของ "อุปกรณ์นิยม" (Instrumentalism)

ดิวอี้เห็นว่ามันเป็นสิ่งจำเป็นเร่งด่วนที่ชาวประสบการณ์นิยมจะต้องสร้างปรัชญาขึ้นมาใหม่ (reconstruction of philosophy) บนพื้นฐานของปรัชญาประสบการณ์นิยมเดิม เพื่อให้ประสบการณ์นิมนั้นเป็นปรัชญาที่มีพลังชี้นำ และไม่เป็นปรัชญาที่ไร้ประโยชน์ ขาดความเกี่ยวข้องกับชีวิตจริง นอกจาก

---

* วรรณคดีของ Novack ใน Empiricism and Its Evolution : A Marxist View, อ้างแล้ว.

นั้น เขายังเห็นว่าในการที่จะทำให้ปรัชญาสอดคล้องและก้าวไปข้างหน้ากับวิทยาศาสตร์ เราจำเป็นต้องเปลี่ยนแปลงทฤษฎีเกี่ยวกับความรู้ให้ถูกต้องเหมาะสมกับการเปลี่ยนแปลงทางความคิดจากการที่เคยมองโลกในฐานะเป็นสิ่งที่ปิดและจำกัด (closed world) มาเป็นการมองโลกแบบเปิดกว้างเสรี (open world)

แต่เดิมปรัชญานั้นจะเป็นความสนใจและปัญหาที่เกี่ยวข้องเฉพาะกับนักปรัชญา และถือกันว่าการรู้ที่บริสุทธิ์ (pure knowing) คือการรู้ที่ไม่ได้เป็นไปเพื่อเป้าหมายหรือวัตถุประสงค์อื่นใดนอกจากการรู้เพื่อรู้ คือถือว่าความรู้เป็นสิ่งที่สมบูรณ์ในตัวเอง การรู้แบบนี้เป็นการรู้ในลักษณะที่ปิด (self-enclosed) กล่าวคือไม่เป็นการเกี่ยวข้องกับสิ่งอื่นใด ดังเช่น การรู้ของอริสโตเติลที่ใช้ระดับของความบริสุทธิ์ของความรู้ซึ่งสัมพันธ์กับการเพ่งพินิจไตร่ตรองนั้นเป็นมาตรการในการตัดสินคุณค่าของความรู้ แต่ในศตวรรษที่ 19 และ 20 ที่วิทยาศาสตร์กำลังเจริญก้าวหน้าขึ้น การรู้มีลักษณะเปลี่ยนไปในแง่ของการเน้นความสำคัญและบทบาทในทางปฏิบัติ (active and operative) การรู้¹³ จึงไม่ได้เป็นเพียงการไตร่ตรองคิดคำนึง เพ่งพินิจ แต่เป็นการกระทำ การปฏิบัติ การทดลอง และการนำไปใช้ (action, practical, experimental, operative) ด้วยเหตุผลดังกล่าว ดิวอี้จึงเห็นว่าปรัชญาก็ควรจะเปลี่ยนธรรมชาติและบทบาทให้สอดคล้องกับความเป็นไปเหล่านี้ โดยเปลี่ยนลักษณะให้เป็นวิธีการ (method) ที่จะใช้แก้ปัญหาของมนุษย์ และเปลี่ยนจากปรัชญาที่มีเนื้อหาตายตัวมาเป็นกระบวนการสืบสวนที่เป้าหมายของมันไม่ใช่ความจริงที่เป็นนามธรรม แต่เป็นการเปลี่ยน

¹³"Knowing ceases to be contemplative and becomes practical." จาก John Dewey, Reconstruction in Philosophy. (Boston : Beacon Press, 1972), p.116.

แปลงสถานการณ์หรือสภาพที่จำเป็นบางอย่างอื่นจะช่วยให้มนุษย์ไปถึงเป้าหมาย หรือไปสู่สิ่งที่ดีกว่าได้ ดิวอี้จึงเปลี่ยนความหมายของประสบการณ์ใหม่จากแบบอย่าง เดิมเป็นการเน้นถึงการกระทำเชิงปฏิบัติ (practical action) ซึ่งเป็น การเปลี่ยนลักษณะธรรมชาติ เนื้อหา และวิธีการของประสบการณ์ให้สอดคล้องเหมาะสมกับความเป็นไป และทำให้ปรัชญามีบทบาทในการชี้นำและเกี่ยวข้องกับชีวิตจริง ปรัชญาของดิวอี้จึงเป็นปรัชญาที่เริ่มต้นด้วยประสบการณ์และจบลงด้วยประสบการณ์¹⁴

แต่เดิมนั้นชาวประสบการณ์นิยมจะถือว่า การคิด (thinking) นั้นเป็นการคิดหรืออ้างถึงสิ่งที่ตายตัวที่มีอยู่ ดังนั้นสำหรับทุกความคิดมันจะมีสิ่งที่มีอยู่จริงรองรับ พูดได้อีกอย่างหนึ่งว่าทุกความคิดจะต้องตรงหรือสัมพันธ์กับสิ่งที่มีอยู่จริง ดิวอี้เรียกทฤษฎีความรู้แบบนี้ว่าทฤษฎีความรู้แบบผู้ดูเหตุการณ์ (Spectator Theory of Knowledge) โดยมองในแง่ที่ว่า การเห็นสิ่งใดก็คือการมีความคิดเกี่ยวกับสิ่งนั้น ตามทฤษฎีนี้ธรรมชาติเป็นสิ่งหนึ่ง จิตก็เป็นอีกสิ่งหนึ่ง การรู้ก็คือการมองสิ่งที่มีอยู่ เหมือนกับผู้ดูที่มองดูเหตุการณ์และสิ่งต่าง ๆ ที่มีอยู่ ในภาวะเช่นนี้จิตนั้นเป็นเหมือนอุปกรณ์ที่ใช้พิจารณาสิ่งที่มีอยู่อย่างตายตัวและแน่นอนในธรรมชาติ แต่สำหรับดิวอี้แล้ว ความรู้แบบผู้ดูเหตุการณ์ซึ่งเป็นทฤษฎีแบบเก่านั้นก็ เป็นทฤษฎีที่ใช้ไม่ได้ในทางปฏิบัติ เพราะไม่ก่อให้เกิดผลที่ดีต่อการดำรงชีวิตของมนุษย์ ดิวอี้เห็นว่าเราควรพิจารณาความสมเหตุสมผลของทฤษฎีที่ความสำเร็จ เพราะความคิดจะมีคุณค่าในฐานะที่เป็นเครื่องมือเท่านั้น

¹⁴ "With experience one begins and to experience one returns" W.L.Reese, Dictionary of Philosophy and Religion. (New Jersey : Humanities Press, 1980), p.128.

ด้วยเหตุที่ดิฉันมองว่าจิตไม่ได้เป็นสิ่งคงที่ (fixed substance) แต่เป็นอุปกรณ์ที่ใช้ในการแก้ปัญหา ความรู้จึงไม่ได้เป็นกลุ่มของความคิดที่คงที่ และ การคิดจึงเกี่ยวข้องกับการเปลี่ยนแปลงและไม่อาจเกิดขึ้นโดยแยกต่างหากจากการทำหรือการปฏิบัติ ในทรรศนะของเธอ การคิดจึงไม่ใช่การแสวงหาความจริงราวกับว่าความจริงนั้นเป็นคุณสมบัติที่คงที่และเป็นนิรันดร์ของสรรพสิ่ง หากแต่เป็นการพยายามที่จะแก้ปัญหาและปรับให้มนุษย์กับสภาพแวดล้อมเข้ากันได้ดี พูดได้อีกอย่างหนึ่งว่า ความคิดเป็นอุปกรณ์ซึ่งนำไปสู่การกระทำ เป็นเครื่องมือในการแก้ปัญหาหรือปรับปรุงสภาพแวดล้อมและสังคม หากมองในแง่แล้ว การคิดนั้นจะเกิดขึ้นก็ในภาวะการณ์หรือสภาพที่มีปัญหา กล่าวคือ มันจะเกิดขึ้นเมื่อถูกกระตุ้นด้วยสภาพที่ยุ่งยาก ซับซ้อน สับสน แต่จะจบลงด้วยการสามารถแก้ปัญหาและเอาชนะอุปสรรคได้ในท้ายที่สุด ดิฉันเรียกทฤษฎีการรู้เพื่อการแก้ปัญหา (Problem-solving theory of knowing) ของเธอว่า อุปกรณ์นิยม (Instrumentalism) เพื่อที่จะเห็นว่า การคิดนั้นจะเป็นเหมือนอุปกรณ์ในการแก้ปัญหาเสมอ

ในประเด็นเกี่ยวกับความรู้ ดิฉันเห็นสอดคล้องกับเบคอนที่ว่าความรู้คืออำนาจ¹⁵ (Knowledge is power) ที่ช่วยให้เราเข้าใจความเป็นไปของสิ่งต่าง ๆ และมีอำนาจที่จะจัดการควบคุมสิ่งเหล่านั้นให้เป็นไปในทิศทางที่เป็นประโยชน์กับมนุษย์ ความรู้ตามทรรศนะนี้จึงไม่ใช่สิ่งที่อยู่แยกต่างหากออกไปจากชีวิต หากแต่เป็นสิ่งที่เกี่ยวข้องและจำเป็นต่อกระบวนการดำรงอยู่ของชีวิต

ในขณะที่ลอร์ดผู้ก่อตั้งประสบการณ์นิยมบอกว่าความรู้ทั้งหมดของมนุษย์มีพื้นฐานอยู่บนการที่วัตถุภายนอกกระทำต่ออวัยวะรับความรู้สึก (sense organs) หรืออีกนัยหนึ่งก็คือประสาทสัมผัส (sensation) นั้นเป็นที่มาและพื้นฐานของ

¹⁵ John Dewey, Reconstruction in Philosophy, p.29.

การรู้ (cognition) ดิวอีกกลับเห็นกลับกับลือคือว่า ประสาทสัมผัสนั้นไม่ได้เกี่ยวข้องกับ การรู้หรือความรู้เลย (nonscognitive) เพราะที่จริงแล้วประสาทสัมผัสนั้นเป็น สิ่งที่เราไม่ ได้เป็นสิ่งที่เรารู้ กล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือ เราเพียงแต่มีประสาทสัมผัส แต่ เราไม่สามารถรู้ประสาทสัมผัสได้ สำหรับดิวยี่ประสาทสัมผัสไม่ได้เป็นทางที่มาที่สำคัญ ของความรู้ ประสาทสัมผัสนั้นไม่ได้เป็นส่วนสำคัญที่เชื่อมโยงตัวเรากับสภาวะภายนอก มันกลายมาเป็นแต่เพียงสิ่งที่กระตุ้นให้เกิดการกระทำเท่านั้น¹⁶ การคิดในลักษณะนี้ เป็นการยกเลิก ความสัมพันธ์ระหว่างตัวเรากับโลกภายนอก ซึ่งเท่ากับเป็นการ ยกเลิกความเป็นเอกภาพระหว่างสิ่งที่เรามีประสบการณ์กับสิ่งที่มีอยู่ในโลกภายนอก และหากประสาทสัมผัสไม่ได้มีส่วนเกี่ยวข้องกับโลกภายนอกในแง่ของความรู้แล้ว ความเป็นจริงที่มีอยู่ภายนอก (objective reality) ก็ไม่เป็นสิ่งที่จำเป็นต้องมี ในปรัชญาของดิวยี่ความจริงจึงไม่ได้เป็นสิ่งที่อยู่ในฐานะเป็นสิ่ง แต่เป็นเพียง คำวิเศษณ์ที่บ่งบอกคุณค่าสถานะทางญาณวิทยาของความคิดและปรากฏการณ์¹⁷

(Truth is adverbial, not a thing.)

หากดิวยี่ไม่เห็นว่าเป็นว่าประสาทสัมผัส (sensation) มีส่วนเกี่ยวข้องกับความรู้ ตามแนวความคิดนี้โดยตัวมันเองแล้วการรับรู้หรือการประจักษ์ (perception) ก็ จะเหมือนสิ่งที่เกิดขึ้นตามธรรมชาติโดยทั่ว ๆ ไป เช่น ผนตก กล่าวคือมันเป็น สิ่งที่ไม่มียุทธศาสตร์ทางญาณวิทยา ไม่มีคุณค่าทางความรู้และไม่ได้มีความเกี่ยวข้องที่

¹⁶"The senses lose their place as gateways of knowing to take their rightful place as stimuli to action.", จาก John Dewey, Reconstruction in Philosophy, p.87.

¹⁷Ibid., pp.157-160.

จำเป็นหรือสำคัญอะไรกับการรู้หรือกับโลกภายนอก^{1a} ทรรศนะเช่นนี้นับได้ว่าเป็นการหันหลังให้กับหลักการที่สำคัญของประสบการณ์นิยมเดิม และเบี่ยงเบนออกไปจากประสบการณ์นิยมในบางแง่

ปรัชญาอุปกรณนิยมของดิไว้นับได้ว่าเป็นการพัฒนาแนวความคิดแบบปฏิบัตินิยม เพื่อนำไปใช้กับการแก้ปัญหาต่าง ๆ อย่างถึงที่สุด ดิไว้ได้ตั้งความคิดเขาไปจนถึงปลายสุดจนทำให้ปฏิบัตินิยมนั้นไม่สามารถก้าวไปไกลกว่านี้ได้โดยไม่ขัดกับข้ออ้างพื้นฐานของประสบการณ์นิยม และในขณะเดียวกันก็เป็นการเปิดช่องให้เห็นความไม่สมบูรณ์ของความคิดนั่นเอง

2.2.2 นักปรัชญาประสบการณ์นิยมชาวออสเตรีย

2.2.2.1 เอริช มัค

เอริช มัค (Ernst Mach ค.ศ. 1836-1916) เป็นนักประสบการณ์นิยม แต่ทรรศนะของเขาเป็นแบบปรากฏการณ์นิยม (Phenomenalism) ที่ถือว่าองค์ประกอบแห่งประสาทสัมผัสเป็นปรากฏการณ์อันติมะและความรู้เกี่ยวกับองค์ประกอบแห่งประสาทสัมผัสเป็นความรู้ที่แท้จริงเพียงอย่างเดียว ทรรศนะเช่นนี้นำไปสู่ทฤษฎีว่า สิ่งที่มีอยู่จริงต้องเป็นสิ่งที่ประสาทสัมผัสของเราไม่ได้ สิ่งใดที่ไม่สัมพันธ์กับประสาทสัมผัสและประสาทสัมผัสไม่ได้ สิ่งนั้นก็เพียงมายาหรือเป็นผลผลิตของอภิปรัชญา ตัวอย่างเช่น สัม นั้นเป็นวัตถุทางกายภาพ สิ่งที่เราารู้เกี่ยวกับสัมก็คือองค์ประกอบแห่งประสาทสัมผัสกลุ่มหนึ่ง เช่น สีเขียว รูปร่างกลม รสหวาน สัมผัสได้ และอื่น ๆ คำว่า "สัม" นั้นเป็นเพียงคำพูดที่เราใช้หมายถึงองค์ประกอบแห่งประสาทสัมผัสดังกล่าวเพื่อความสะดวก

^{1a} John Dewey, Essay in Experimental Logic, p.262.

Quoted in George Novack, Empiricism and Its Evolution.p.130.

มักสงสัยในความสามารถของประสาทสัมผัสที่จะก้าวพ้นไปไกลกว่าตัวเอง และให้ความรู้ที่ถูกต้องเกี่ยวกับวัตถุได้ ด้วยเหตุที่สิ่งที่เราารู้จริงๆ เป็นเพียงองค์ประกอบแห่งประสาทสัมผัส เราจึงไม่อาจแน่ใจหรือทึกทักเอาว่า เรา "สัมผัส" ในฐานะที่เป็นวัตถุทางกายภาพ (physical thing) การที่เรามีประสบการณ์ทางประสาทสัมผัสนั้นไม่ได้เป็นเหตุผลที่จะยืนยันหรือพิสูจน์ได้ว่ามีวัตถุที่แท้จริงอยู่ภายใต้ประสบการณ์แห่งประสาทสัมผัส อีกนัยหนึ่งก็คือ ประสาทสัมผัสไม่ได้เป็นสิ่งที่สะท้อนให้เห็นถึงวัตถุที่เป็นสาเหตุของการมีประสบการณ์แห่งประสาทสัมผัสนั้น ตามทฤษฎีนี้วัตถุทางกายภาพจึงเป็นสิ่งที่ประสาทสัมผัสไม่รู้ไม่ได้ และเป็นสิ่งที่ไม่จริงสำหรับมัน สิ่งที่จะจัดว่ามีความสำคัญทางความรู้ (cognitively significant) นั้นจะต้องเชื่อมโยงเข้ากับประสบการณ์ได้ หากไม่เช่นนั้นแล้วมันก็จะ เป็นสิ่งที่ไร้ความหมาย ด้วยเหตุนี้ มักจึงพยายามที่จะขจัดสิ่งที่ไม่สามารถสังเกตได้ออกจากสิ่งที่ เป็นความรู้ สำหรับมัน ความคิดทางวิทยาศาสตร์ และความคิดอื่น ๆ นั้นจะต้องเข้าใจได้ในลักษณะที่เชื่อมโยงกับประสบการณ์ เป็นบทสรุปของประสบการณ์ทางประสาทสัมผัส และเป็นวิถีทางที่จะทำให้เราเข้าถึงประสบการณ์ทางประสาทสัมผัสอื่น ๆ อีกต่อไป

ในทฤษฎีของมัท วัตถุทางกายภาพเป็นสิ่งที่ถูกสร้างขึ้นมาจากประสบการณ์ "โลก" ไม่ได้ประกอบด้วย "สิ่ง" แต่ประกอบด้วยประสาทสัมผัสซึ่งเป็นปัจเจกประสาทสัมผัส¹⁰ (individual sensations) แต่เนื่องจากปัจเจกประสาทสัมผัส เช่น ลี เสียง นั้นเป็นการรับรู้ทางประสาทสัมผัสซึ่งเป็นของส่วนตัว

¹⁰Mach, E. "The Economy of Science" in Reading in Philosophy of Science, ed. Philip P. Wiener (New York : Charles Scribner & Sons, 1953) , 447. อ้างถึงใน สรยุทธ ศรีวรกุล. ปัญหาของประสบการณ์นิยมในการเข้าใจประสบการณ์. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิตจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2528. หน้า 10.

สำหรับผู้สังเกต ปรากฏการณ์นิยมของเขาจึงก้าวไปสู่ความเป็นจิตนิยมเชิงอัตนัย (subjective idealism) ที่ถือว่าความจริงมีเพียงจิตและวัตถุแห่งความสำนึก (object of consciousness) และเปิดทางให้กับเอกลักษณ์นิยม (solipsism) ซึ่งเชื่อว่าไม่มีอะไรในโลกที่รู้ได้นอกจากตัวเราและสภาพจิตของเรา วัตถุและโลกนั้นเป็นสิ่งที่เกิดจากการคิดนึกของเราเอง ความคิดเช่นนี้จะนำไปสู่จิตนิยมอย่างไม่มีทางหลีกเลี่ยง มัคเองก็ดูจะตระหนักในปัญหานี้ ดังจะเห็นได้จากการที่เขาพยายามชี้ว่า ความคิดของเขาไม่ได้เป็นจิตนิยม และก็ไม่ได้เป็นวัตถุนิยม เพราะหากองค์ประกอบแห่งประสาทสัมผัสเป็นเพียงความคิด (idea) มันก็จะ เป็นเพียงข้อมูลส่วนตัว แต่ถ้าองค์ประกอบแห่งประสาทสัมผัสเป็นวัตถุทางกายภาพ มันก็จะอยู่เกินเลยหรือพ้นไปจากประสาทสัมผัสของเรา สำหรับมัคแล้ว สิ่งที่เราเรียกว่าองค์ประกอบของประสาทสัมผัสนั้น เป็นสิ่งที่มีอยู่จริงในฐานะปรากฏการณ์ มันไม่ได้เป็นวัตถุที่แท้จริง แต่ในขณะที่เดียวกันมันก็ไม่ได้เป็นเพียงความคิด กล่าวคือ มันมีลักษณะเป็นกลาง ๆ ระหว่างจิตกับวัตถุ และปรากฏการณ์นั้นก็ เป็นสิ่งที่สามารถพิจารณาได้ 2 แง่ คือ หากพิจารณาในฐานะเป็นองค์ประกอบแห่งประสาทสัมผัสในแง่ที่สัมพันธ์กับผู้รู้ มันก็จะ เป็นประสาทสัมผัส แต่ถ้าพิจารณาในฐานะเป็นองค์ประกอบแห่งคุณภาพ หรือในแง่ความสัมพันธ์ที่องค์ประกอบต่าง ๆ มีต่อกันแล้ว มันก็เป็นสิ่ง หรือ กลุ่มของคุณภาพ

ปรัชญาของมัคนี้แม้จะมีจุดอ่อนหรือข้อบกพร่องอยู่บ้าง เราก็ไม่อาจปฏิเสธได้ว่ามันมีอิทธิพลต่อความคิดของชาวปฏิฐานนิยมในสมัยต่อมา ทั้งในแง่ของการสืบต่อความคิดและความพยายามที่จะแก้ไขความคิดของเขาให้สมบูรณ์ขึ้นในขณะที่เดียวกันด้วย

2.2.2.2 ฟรานซ์ เบรันทาโน

ฟรานซ์ เบรันทาโน (Franz Brentano ค.ศ. 1838-1917) จิตเป็นนักปรัชญาของกลุ่มประสบการณ์นิยม เพราะความคิด

ของเขาที่ว่า นอกจากตัวปัญหาหรือความรู้เองแล้ว ไม่มีสิ่งที่เรารู้สิ่งใดที่ไม่ได้มาจากประสาทสัมผัสมาก่อน²⁰

ทรรศนะที่ว่าความรู้ได้มาจากประสบการณ์ หรือมีประสบการณ์เป็นที่มา นั้นจะเห็นได้อย่างชัดเจนจากคำนำในงานเขียนที่สำคัญที่สุดของเขาเรื่อง *Psychology from an Empirical Standpoint* (1874) ว่า

ข้อที่ข้าพเจ้าตั้งให้กับงานเขียนเรื่องนี้จะแสดงลักษณะ หรือบอกให้รู้ถึง วัตถุประสงค์และวิธีการของงานนี้ จุดยืนในทางจิตวิทยาของข้าพเจ้านั้น เป็นไปในเชิงประสบการณ์ ; ประสบการณ์เท่านั้นที่เป็นครูของข้าพเจ้า แต่ข้าพเจ้าก็เห็นด้วยกับคนอื่น ๆ ที่เชื่อว่าเราสามารถที่จะผสมผสาน

---

²⁰"Nihil est in intellectu, quod non prius fuerit in sensu, nisi intellectus ipse." (Nothing is in the intellect which was not previously in the senses, except the intellect itself.) Quoted in Barry Gower, editor, Logical Positivism : Essays on Language, Truth and Logic. London & Sydney : Croom Helm, 1987), pp. 58-59.

การหยั่งรู้อย่างอย่างกับจุดยืนนี้ได้เป็นอย่างดี²¹

อนึ่ง ในส่วนที่เกี่ยวกับชื่อเรื่องของงาน *Psychology from an Empirical Standpoint* ที่แสดงความคิดหลักของเบรนท์ทาโนนั้น มันอาจจะทำให้บางคนเข้าใจไปว่าเป็นงานเขียนทางจิตวิทยาและไม่เกี่ยวข้องกับปรัชญา แต่จริงๆ แล้ว "จิตวิทยา" (psychology) ตามที่เบรนท์ทาโนใช้นี้ไม่ใช่จิตวิทยาตามความหมายของจิตวิทยาในลักษณะของการสังเกตทดลอง (experimental psychology) ที่ใช้กันอยู่ทั่วไป แต่เป็นจิตวิทยาเชิงบรรยาย (descriptive psychology) ซึ่งมีพื้นฐานอยู่บนการรับรู้และประสบการณ์ โดยที่มาจากมันนั้น

---

²¹"The title which I have given this work characterizes both its object and its method. My psychological standpoint is empirical ; experience alone is my teacher. Yet I share with other thinkers the conviction that this is entirely compatible with a certain ideal point of view." Franz Brentano, Psychology from an Empirical Standpoint. English edition ed. Linda L. McAlister. Translated by A.C. Rancurello , D.B. Terrell and L.L. McAlister. (London : Routledge & Kegan Paul, 1973), p. xv. แต่ใน Herbert Spiegelberg, The Phenomenological Movement. 2nd ed. vol. I. (The Hague : Martinus Nijhoff, 1971), p. 35. แปลว่า

"The title I gave to my book characterizes its subject - matter and its method. My standpoint in psychology is empirical ; Experience alone is my teacher. But I share with others the conviction that a certain ideal intuition ("ideale Anschauung") can well be combined with such a standpoint."

ก็คือการรับรู้ภายในเกี่ยวกับปรากฏการณ์ทางจิตของเราเอง เบรันทาโนจึงนิยาม "จิตวิทยา" ว่าเป็นศาสตร์แห่งปรากฏการณ์ทางจิต ที่เนื้อหาและส่วนประกอบ (texture and composition) ของมันจะต่างออกไปจากจิตวิทยาเดิม โดยเป็นเรื่องของความจริงที่จำเป็น (necessary truth) และเรื่องของการโต้แย้ง (argument) มากกว่าที่จะเป็นทฤษฎีอ้างอิงข้อเท็จจริงที่ได้จากการสังเกต ดังเช่นจิตวิทยาในรูปแบบเดิม

ในความคิดของเบรันทาโน จิตวิทยาเชิงบรรยายดังกล่าวนั้นถือได้ว่าเป็นหลักการเบื้องต้นของปรัชญา และหากปรัชญาไม่มีจิตวิทยาเชิงบรรยายนี้เป็นพื้นฐานแล้ว ทั้งอภิปรัชญา ตรรกวิทยา จริยศาสตร์ และหลักการอื่น ๆ ของปรัชญาก็จะแห้งเหี่ยวเหมือนกับกิ่งไม้ที่ถูกตัดจากต้น²²

ด้วยความเชื่อที่ว่าปรัชญานั้นจะต้องดำเนินไปในฐานะของศาสตร์เชิงประจักษ์หรือเชิงประสบการณ์ (empirical science) เบรันทาโนจึงพยายามปฏิรูปปรัชญาโดยการนำวิธีการของวิทยาศาสตร์ธรรมชาติ²³ ซึ่งเขา

---

²²Franz Brentano, MEINE LETZTEN WUNSCH FÜR OSTERREICH (Stuttgart, 1895, p. 39) Quoted in Roderick M. Chisholm, "Brentano's Descriptive Psychology" in The Philosophy of Brentano, ed. Linda L. McAlister (New Jersey : Humanities Press, 1976), p. 92.

²³"What is important in philosophy is to proceed in a manner analogous to natural science." Franz Brentano, UBER DIE SUKUNFT DER PHILOSOPHIE, p. 45. Quoted in Lucie Gilson "Brentano on Science and Philosophy" in *ibid.*, pp. 70-71.

เห็นว่า เป็นวิธีการที่ถูกต้องอย่างแท้จริงสำหรับปรัชญานั้นมาใช้ เพื่อที่จะทำให้ปรัชญานั้นมีลักษณะ เป็นวิทยาศาสตร์อย่างแท้จริงในแง่ของการสามารถพิสูจน์ทดสอบได้ด้วยประสบการณ์

หากจะย้อนกลับไปพิจารณาข้อความที่ยกมากล่าวในตอนต้นนั้น มันแสดงให้เห็นว่า ขณะที่เบรันทาโนยอมรับว่าความรู้ที่มาจากประสบการณ์ เขาก็ยอมรับว่าความรู้นี้จะมาจากการหยั่งรู้ (intuition) ที่เขาเรียกว่า ideale Anschauung ซึ่งเป็นประสบการณ์หยั่งรู้ (intuitive experience) ที่มีลักษณะเฉพาะที่สำคัญคือเป็นการรับรู้ภายใน (inner perception) หรือ ประสบการณ์ภายใน (inner experience) ด้วย

"ประสบการณ์" ของ เบรันทาโน จึงเป็นประสบการณ์ชนิดใหม่ หรือที่เฮอเบิร์ต สปีเกลเบิร์ก (Herbert Spiegelberg) เรียกว่า ประสบการณ์นิยมในรูปแบบใหม่ (a new type of empiricism) ที่ทำให้ "ประสบการณ์" และ "ประสบการณ์นิยม" นั้นกว้างขึ้นกว่าเดิม เพราะประสบการณ์ในทรรศนะของเขานั้นไม่จำกัดอยู่ในวงของประสาทสัมผัสภายนอก (external senses) คือ ตา หู จมูก ลิ้น กาย ซึ่งเป็น physical แต่รวมไปถึงการรับรู้ภายในและประสบการณ์ภายใน ที่เป็นการรับรู้ด้วยอวัยวะภายใน (internal sense) คือ จิต ซึ่งมีลักษณะเป็น mental ด้วย โดยมองในแง่ที่ว่ามันเป็นสิ่งที่เราได้จากประสบการณ์ (they are given in experience) ในลักษณะของประสบการณ์ตรง (direct experience)

และด้วยเหตุดังกล่าวนี้ เบรันทาโนจึงให้การหยั่งรู้และการเห็นแจ้งนั้นได้รับการตีความว่าเป็น ประสบการณ์ อย่างหนึ่งในลักษณะของการเป็นประสบการณ์พิเศษที่เขาเรียกว่า ปราคฏการณ์เชิงประสบการณ์ หรือ เชิงประจักษ์ (empirical phenomena) โดยประเด็นนี้ของเขาจะเห็นได้ชัดในงานเรื่อง

The Origin of Our Knowledge of Right and Wrong (VOM URSPRUNG SITTLICHER ERKENNTNIS, 1889) ที่พูดถึงการเห็นแจ้ง (insight) ในเรื่องของคุณค่าว่าเป็นสิ่งที่เราเข้าถึงได้ รู้ได้ ในทันใดโดยไม่ต้องมีการใช้เหตุผล ในลักษณะของการอุปนัยแต่อย่างใด²⁴ กล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือ ความรู้ทางจริยศาสตร์ และหลักการเกี่ยวกับคุณค่าต่าง ๆ นั้น มันเป็นสิ่งที่เราจะรู้ถึงความถูกต้องของมันได้จากประสบการณ์เป็นเบื้องต้น

ก่อนที่จะเข้าสู่รายละเอียดบางอย่างเกี่ยวกับความคิดของเบรนท์ทาน ผู้วิจัยจะขอกล่าวถึง มโนทัศน์ (concept) ซึ่งเกี่ยวข้องกับความเข้าใจความคิด ทางญาณวิทยาของเบรนท์ทานโดยตรง เช่น การรับรู้ การตัดสิน ประสบการณ์ อุปนัย ก่อนเพื่อการเข้าใจธรรมชาติของเขาได้อย่างถูกต้องและชัดเจน

---

²⁴ "... achieved at one stroke and without any induction." Quoted from VOM URSPRUNG SITTLICHER ERKENNTNIS Second edition (Leipzig, Meiner, 1921), p. 61. See also his Vienna Lectures on Logic (1874-1895), now published in DIE LEHRE VOM RICHTIGEN URTEIL (Bern, Francke Verlag, 1956), p. 162 ff. Quoted in Spiegelberg, The Phenomenological Movement, p. 36.

ในส่วนของการรับรู้²⁵ (perception) นั้น เบรันทาโนถือว่าการรับรู้ของมนุษย์นั้นมี 2 ประเภทคือ การรับรู้ภายนอก (outer หรือ external perception) โดยผ่านอวัยวะรับสัมผัสทั้งห้า และ การรับรู้ภายในโดยตรง (inner perception) โดยสิ่งที่เป็นวัตถุของการรับรู้ในการรับรู้ทั้ง 2 แบบนี้ก็คือ ปรากฏการณ์ (phenomena)

สำหรับ ปรากฏการณ์ ซึ่งเป็นหน่วยพื้นฐานที่สุดของการรับรู้ทั้งการรับรู้ภายในและการรับรู้ภายนอกนั้นก็ยังสามารถแบ่งออกได้เป็น 2 อย่าง คือ ปรากฏการณ์ทางจิต (mental phenomena) และปรากฏการณ์ทางวัตถุ (physical phenomena)

---

²⁵ สำหรับเบรันทาโน คำว่า perception หรือการรับรู้²⁵ นั้นสามารถใช้ในความหมายเดียวกับ intuition หรือการหยั่งรู้ได้ กล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือถือว่าเหมือนกันหรือเป็นอย่างเดียวกันได้ ทรรศนะเช่นนี้จะเข้าใจได้ยากหากมองข้ามจุดที่ว่า คำ Wahrnehmung ในภาษาเยอรมันนั้นจริง ๆ แล้วแปลว่า การถือหรือยอมรับบางอย่างว่าจริง (taking something to be true) แต่คำนี้เมื่อแปลเป็นภาษาอังกฤษว่า perception (การรับรู้) นั้นมันไม่ได้เก็บความหมายได้ครบถ้วนตามความหมายเดิมในแง่ที่ว่ามันไม่ได้แสดงหรือมีนัยความหมายนี้

อนึ่ง การเข้าใจคำ "การรับรู้" ของภาษาเยอรมันในความหมายดังกล่าว²⁵ นั้นมันจะช่วยให้เราเข้าใจว่า เพราะเหตุไรเบรันทาโนจึงให้การรับรู้ภายนอก (outer perception) ซึ่งเป็นสิ่งที่ไม่สามารถพิสูจน์ได้ว่าจริงและเป็นจริงนั้นไม่เป็น "การรับรู้" ตามความหมายที่แท้จริง ในขณะที่ถือว่าการรับรู้ภายใน (inner perception) เท่านั้นที่จะเรียกได้ว่าเป็น "การรับรู้" ตามความหมายที่เคร่งครัด ดูรายละเอียดเพิ่มเติมใน Franz Brentano, Psychology from an Empirical Standpoint, p. 91, 393.

ปรากฏการณ์ทางจิตนั้นเป็นสิ่งที่เรารู้ในการรับรู้ภายใน โดยแบ่งได้เป็น 3 ลักษณะคือ การปรากฏ (presentation) การตัดสิน (judgement) และ การมีอารมณ์/เจตนา (acts of emotion and will)

สำหรับปรากฏการณ์ทางวัตถุ นั้น เป็นสิ่งที่ถูกรู้ในการรับรู้ภายนอก โดยปรากฏการณ์ทางวัตถุไม่ได้หมายถึงวัตถุทางกายภาพ (physical objects) เช่น ม้า เก้าอี้ และไม่ใช่กิจกรรมทางกายภาพ (physical activities) เช่น การขี่ม้า การนั่ง แต่ปรากฏการณ์ทางวัตถุ (physical phenomena) นั้น หมายถึงคุณสมบัติที่รับรู้ได้ทางประสาทสัมผัส (sensible qualities) เช่น สี รูป ภูมิประเทศที่เราเห็น เสียงดนตรีที่เราได้ยิน ความอบอุ่น ความเย็น กลิ่นที่เราได้สัมผัส ตลอดจนจินตภาพที่เกิดขึ้นในจินตนาการของเรา²⁶

ในทฤษฎีของเบรันทาน ความแตกต่างที่สำคัญระหว่างปรากฏการณ์ทางจิตกับปรากฏการณ์ทางวัตถุ นั้นแท้จริงแล้วก็คือ ความแตกต่างระหว่างการกระทำของจิต (mental acts) กับคุณสมบัติที่รับรู้ได้ด้วยประสาทสัมผัส (sensible qualities) โดยปรากฏการณ์ทางจิตนั้นจะมีรูปแบบเฉพาะของความสัมพันธ์กับบางสิ่งในฐานะที่เป็นวัตถุ ซึ่งเป็นความสัมพันธ์ในลักษณะที่ sensible qualities ไม่อาจมีได้²⁷ กล่าวคือ ประสพการณ์ทางวัตถุไม่มีธรรมชาติที่บ่งชี้ถึงการมีอยู่ของสิ่งหนึ่งสิ่งใด (directional nature) เหมือนกับปรากฏการณ์ทางจิต

²⁶Brentano, Psychology from an Empirical Standpoint, pp. 77-80.

²⁷"Physical phenomena are wholly incapable of having, or being directed toward, an object" Linda L. McAlister, "Chisholm and Brentano on Intentionality." in The Philosophy of Brentano. ed. Linda L. McAlister, p. 158.

สำหรับเบรนท์ฮาน ปรากฏการณ์ทางจิต นั้นเป็นสิ่งที่มีความหมาย (content) เราจึงสามารถที่จะอธิบายลักษณะของมันได้ โดยความสัมพันธ์กับเนื้อหา โดยการอ้างอิงและชี้ถึงวัตถุ หรือ การมีอยู่ของวัตถุ²⁸ นอกจากความคิดที่ว่า การคิดนั้นหมายถึงการคิดถึงบางสิ่ง²⁹ แล้ว เบรนท์ฮานยังถือว่าไม่มีการกระทำใดที่ไม่มีเนื้อหา ซึ่งก็หมายความว่า เมื่อเรามีความคิด/มโนทัศน์ นั้นเรารู้สึก หรือเราจินตนาการในบางอย่าง เมื่อเราตัดสินใจนั้น เรารับรู้บางอย่าง ขอรับความจริงบางอย่าง และนึกถึงอะไรบางอย่าง เมื่อเรารักหรือเกลียดนั้น เราให้ความสนใจในอะไรบางอย่าง บรรณาหรือหลีกเลี่ยงบางอย่าง และนี่คือหลักการที่เป็นที่มาของ Principle of Intentionality ของเบรนท์ฮานที่ว่า ปรากฏการณ์ทางจิตนั้นมันมีธรรมชาติในการชี้ไปที่การมีอยู่ของสิ่งใดสิ่งหนึ่งโดยตรง

แต่สำหรับปรากฏการณ์ทางวัตถุแล้ว มันไม่ได้อ้างอิงหรือชี้บ่งถึงการมีอยู่ของสิ่งใด ปรากฏการณ์ทางวัตถุเป็นสิ่งที่ว่างเปล่าและไร้ปฏิบัติการ แม้โดยทั่วไป สี กล้อง ภูมิประเทศ ทำนองเพลง ความเย็น ความร้อนนั้นจะเป็นสิ่งที่เรารู้ด้วยการรับรู้ภายนอก และถือว่าเป็นสิ่งที่มีความหมาย เบรนท์ฮานก็ถือว่ามันเป็นเพียงคุณสมบัติที่รับรู้ได้ด้วยประสาทสัมผัส (sense qualities) ไม่ใช่วัตถุ (objects) ดังนั้น ตามนัยนี้ การรับรู้ภายนอกจึงเป็นการที่เรารู้คุณสมบัติทาง

---

²⁸"Psychical phenomena are precisely characterised by relation to a content, by reference to an object; they contain an object intentionally within them; and this character of immanent objectivity, in virtue of which they are active marks them off uniquely from the physical phenomenon upon which they are directed or toward which they point." in *ibid.*, p.85.

²⁹"...to think means to think of something." in *ibid.*, p. 71.

ผัสสะของสี เสียง สัมผัส กล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือ การรับรู้ภายนอกนั้นเป็นการที่ประสาทสัมผัสรับรู้คุณสมบัติต่าง ๆ ของสิ่งนั้น ๆ (sense - qualities) ไม่ใช่รับรู้สิ่งนั้น ๆ เอง ซึ่งก็หมายความว่าเราไม่ได้รับรู้ "ภูมิประเทศ" "กล่อง" หรือวัตถุใดตามที่เราเชื่อกัน แต่เรารับรู้เพียงคุณสมบัติต่าง ๆ ของ "ภูมิประเทศ" "กล่อง" ที่เรารู้ได้ด้วยประสาทสัมผัส

สำหรับการรับรู้ภายนอก ของเบรันทาโนนั้นมันหมายถึงการมีประสาทสัมผัส (sensation) หรือการมีความรู้สึก (feeling)³⁰ Oskar Kraus³¹ บอกว่าในการที่เราจะเข้าใจความคิดของเบรันทาโนได้อย่างถูกต้องนั้น เราจะต้องเข้าใจว่า การมีประสาทสัมผัส (sensation) กับการรับรู้ภายนอก (outer perception) นั้นจะต้องใช้ในความหมายเดียวกัน กล่าวคือ คำว่า "การเห็น" (seeing) นั้นใช้หมายถึงการมีประสาทสัมผัส ซึ่งจะมีสิ่งมีคุณสมบัติต่าง ๆ นั้นเป็นสิ่งที่ถูกรู้ แต่เราไม่สามารถพิสูจน์การมีอยู่ของมันได้อย่างที่เรารับรู้มันในลักษณะของการหยั่งรู้หรือการรับรู้ภายใน

ในการรับรู้ นั้น เบรันทาโนบอกว่า เรามีประสบการณ์ตรงในการเห็นสีเขียว (seeing green) แต่ไม่ได้มีประสบการณ์ตรงกับสีเขียว (the green) เรามีประสบการณ์ตรงกับการรับรู้ในลักษณะของการหยั่งรู้ในการมีอยู่ของสิ่งภายนอก แต่ไม่ได้มีประสบการณ์ตรงกับวัตถุภายนอกเอง³²

³⁰Brentano, Psychology from an Empirical Standpoint, p. 394.

³¹Ibid., p. 92.

³²"We immediately experience the intuitive perception of extended things, but not the extended things themselves." in Spiegelberg, The Phenomenological Movement, p. 400.

เมื่อเรามีประสาทสัมผัสกับ สี เสียง กลิ่น ฯลฯ นั้นมันเป็นการมีประสาทสัมผัสกับคุณภาพของสิ่งต่าง ๆ ที่ไม่มีอยู่³³ โดยการไม่มีอยู่ของสิ่งเหล่านั้นไม่ได้เป็นความจริงที่เราได้จากความคิด (conceptual truth) แต่มันเป็นข้อสรุปที่ได้จากประสบการณ์การสังเกต และการทดลอง³⁴ และโดยนัยนี้ (สิ่งต่าง ๆ หรือ) คุณลักษณะต่าง ๆ ที่รับรู้ได้ทางประสาทสัมผัสในการมีประสาทสัมผัสนั้นก็ไม่ได้มีอยู่ มันเป็นเพียงสิ่งที่เข้าไปในลักษณะของปรากฏการณ์³⁵

สำหรับเบรันทาโนแล้ว ความรู้ ความสุข และความปรารถนาอันเป็นสิ่งที่เรารับรู้ด้วยการรับรู้ภายในนั้นเป็นสิ่งที่มียู่จริง เพราะการรับรู้ภายในนั้น

---

³³ในการที่เบรันทาโน กล่าวว่า สิ่งใด เช่น สี เสียง กลิ่น ฯลฯ ไม่มีอยู่นั้นเขาไม่ได้หมายความว่ามันไม่ได้มีอยู่จริง ๆ หากแต่หมายความว่าเรามี สี เสียง กลิ่น ฯลฯ เป็นวัตถุ (objects) ของการรับรู้ของเราโดยไม่มีหลักฐานใดมายืนยันให้เห็นชัดว่าจริง ในความคิดของเบรันทาโน การมีบางสิ่ง เป็นวัตถุของการรู้นั้นมันมีความหมายเช่นเดียวกับ การมีบางสิ่งในลักษณะของการเป็นปรากฏการณ์หรือมีอยู่ด้วยเจตจำนงของเรา ดู Brentano, Psychology from an Empirical Standpoint , p. 401.

³⁴"...when we have sensations of colors, sounds, or smells, etc., we have sensations of qualitative things that do not exist. It is not a conceptual truth that these things do not exist; rather this is a conclusion derived from experience, observation and experiment." Brentano, Psychology from an Empirical Standpoint. p. 92.

³⁵"...the sense-qualities which appear in sensation do not exist, but are merely "phenomenal." Ibid., p.404.

มีหลักฐานเห็นได้ว่าเป็นจริงในตัวของมันเอง* (self-evidence of inner perception) แต่ สี เสียง และความร้อน (ซึ่งเป็นสิ่งที่เรารับรู้ได้ด้วยการรับรู้ภายนอก) นั้น เป็นเพียงปรากฏการณ์ และมีอยู่ในความคิด³⁶

ในทรรศนะของเบรันทาน การมีประสาทสัมผัสนั้นไม่ได้เป็นเพียงการปรากฏ (presentation) ของอะไรบางอย่างที่มีอยู่จริงดังที่คนทั่วไปเข้าใจกัน แต่มันเป็นเพียงความเชื่อตามสัญชาตญาณ ในสิ่งที่ปรากฏแก่อวัยวะรับสัมผัส³⁷ ซึ่งจัดได้ว่าเป็นความเชื่อที่ไม่มีเหตุผลที่จะสนับสนุนให้เป็นที่ยอมรับได้ในทางตรรกวิทยา เบรันทานจึงไม่เคยเรียกการรับรู้ภายนอก ว่าเป็น ความรู้³⁸ และได้ชี้ถึง

---

* การเห็นได้ชัดว่าเป็นจริงในตัวของมันเอง (self-evident) ของ เบรันทานนั้นไม่ได้ใช้ในความหมายของความรู้สึกแนใจ ที่เป็นไปในลักษณะอันทัน (mere feeling of subjective assurance) แต่หมายถึงสิ่งที่เห็นได้ว่าจริงในตัวของมันเอง อีกนัยหนึ่งก็คือ มันเป็นสิ่งที่มีความเหตุผลสนับสนุน (justify) ตัวเองในแง่ที่เป็นหลักฐานหรือหลักประกันความจริงให้ตัวมันเอง

³⁶"Knowledge, joy and desire actually exist. Color, sound and warmth have only a phenomenal and intentional existence." Ibid., p. 92.

³⁷Brentano...takes "external perception"...to mean nothing more than sensation or feeling, and he maintains that sensation is not a simple presentation of something but an instinctive belief in what is sensorily presented." Brentano, Psychology from an Empirical Standpoint. p. 393.

³⁸Ibid., p. 399.

ความรู้ในที่นี้เป็นความรู้ตามความหมายที่เคร่งครัดในความหมายของ conceptual knowledge ไม่ใช่เพียงความรู้ในข้อเท็จจริง

ความไม่ถูกต้อง (incorrectness) ความไม่เป็นจริง (untruthfulness) ของการรับรู้ภายนอก^{๓๐} ไว้ว่า การรับรู้ภายนอกหรือการมีประสาทสัมผัสนั้นเป็นสิ่งที่มืดบอด (blind) ไม่ได้เป็นสิ่งที่มีความหลักฐานที่เห็นว่าเป็นจริงได้ในตัวเอง (self-evident) เราจึงไม่มีสิทธิ์ที่จะเชื่อว่าสิ่งที่เป็วัตถุของการรับรู้ภายนอกนั้นมีอยู่จริง ๆ อย่างที่มันปรากฏต่อเรา^{๓๑} สิ่งที่มีความหลักฐานที่จะเชื่อได้ก็คือ คุณสมบัติของสิ่งต่าง ๆ ที่เราเชื่อว่ามันเป็นวัตถุเท่านั้น

สำหรับเบรนท์ทาโนแล้ว การรับรู้ภายนอกนั้นจึงเป็นเพียงความเชื่อที่ไม่สามารถพิสูจน์ว่าจริง (true) หรือพิสูจน์ว่าเป็นจริง (real) ได้แม้โดยทางอ้อม แต่ความไม่ถูกต้องของการรับรู้ภายนอกนั้นสามารถแสดงให้เห็นได้โดยอ้อมว่า มันเป็นเพียงสิ่งที่มีความเป็นไปได้สูง (highly probable)^{๓๑} ในแง่ที่ว่ามันไม่ได้เป็นความจริงที่เห็นได้ชัดว่าเป็นจริงในตัวเอง (self-evident truth) ความจริงของมันเป็นเพียงระดับสมมติฐาน (hypothesis) ตัวอย่างเช่น การบอกว่าสิ่งที่กินที่ สิ่งที่มีสีเขียว มีอยู่นั้น มันไม่ได้เป็นความจริงในลักษณะที่เห็นได้ชัดว่าเป็นจริงในตัวเอง แต่มันเป็นไปได้ในเชิงของสมมติฐานในลักษณะที่ว่า ต่อเมื่อเราได้พิจารณาถึงสาเหตุของการรับรู้ภายนอกแล้วเท่านั้นที่เราจะได้ข้อสรุปว่าการรับรู้สิ่งที่กินที่ สิ่งที่มีสี และคุณสมบัติต่าง ๆ นั้น เป็นสิ่งที่อาจจะผิดได้ เพราะ

^{๓๐}Ibid., p. 398.

^{๓๑}We have no right to believe that the objects of outer perception really exist in the same way that they appear to us. For outer perception or sensation is a blind, not an evident belief in something possessing sense-qualities ; all that is evident here is that we have these qualities, in which we believe, as our objects." in Ibid.

^{๓๑}Ibid., p. 399.

ว่ามันมีความเป็นไปได้สูงที่สิ่งนั้น ๆ จะไม่มีอยู่เลย โดยการผิดพลาดนั้นเป็นไปในลักษณะที่ว่า เมื่อเราถือเอาสิ่งที่ปรากฏในสายตาของเราว่าเป็นจริงนั้น เราจะลงเอยด้วยการตกอยู่ในความเชื่อตามสัญชาตญาณที่มีขอบเขตซึ่งเป็นสิ่งที่ไม่สามารถหาเหตุผลมาสนับสนุนให้เป็นที่ยอมรับได้ในทางตรรกวิทยาว่าสิ่งนั้นมีอยู่จริง⁴²

ในทฤษฎีของเบรันทาโน การตัดสิน (judgement) ที่เกิดขึ้นในการรับรู้ภายในกับการรับรู้ภายนอกนั้นมีลักษณะแตกต่างกัน และเกี่ยวข้องกับสถานภาพทางญาณวิทยาของการรับรู้ทั้งสองประเภทในแง่ที่ว่า การตัดสินที่เกิดขึ้นในการรับรู้ภายนอก เช่น การตัดสินที่ว่าสิ่งที่ถูกรับรู้โดยการรับรู้ภายนอกมีอยู่จริงนั้น มันเป็นการตัดสินที่เป็นไปตามสัญชาตญาณและความเชื่อจึงอาจผิดพลาดได้ แม้ส่วนใหญ่เราอาจจะถือได้ว่ามันเป็นจริง⁴³ แต่การตัดสินที่เกิดขึ้นในการรับรู้ภายในนั้นเป็นการตัดสินที่เห็นได้ชัดว่าจริง (evident judgement)

สำหรับเบรันทาโน การตัดสินที่เห็นได้ชัดว่าจริงนั้นจะเป็นการตัดสินที่เห็นได้ชัดว่าจริงโดยตรง (directly evident) หรือ เห็นได้ชัดว่าจริงโดยอ้อม (indirectly evident) โดยการตัดสินที่เห็นได้ชัดว่าจริงโดยตรงนั้นก็จะมี 2 อย่างคือ อย่างแรกเป็นการตัดสินของการรับรู้ภายใน (judgements of inner perception) เช่น การตัดสินที่ว่า เราดูเหมือนจะเห็นสิ่งนั้น ๆ เราจำและคิดถึงว่าอย่างนั้น ๆ อย่างที่สอง เป็นการตัดสินของเหตุผล (judgements of reason) หรือการเห็นแจ้ง (insights) เช่น การตัดสินที่ว่า สองสิ่งนั้นมากกว่าหนึ่งสิ่ง ไม่มีสามเหลี่ยมที่มี 4 ด้าน เป็นต้น

⁴²Ibid., p. 394.

⁴³"Most judgements of 'outer perception' (of the external world) Brentano believed, are true, but all of them are 'blind', they are not evident." Paul Edwards, editor, Encyclopedia of Philosophy. Volume I. (New York : The Free Press, 1972), p. 367.

ตามนัยนี้ ทั้งมูลบททางตรรกวิทยา และกฎทางจริยธรรมนั้นเป็นการตัดสินที่เกิดขึ้นจากการรับรู้ภายใน ในลักษณะเป็นการตัดสินที่เห็นได้ชัดแจ้งว่าจริงในตัวของมันเอง (self-evidently true judgement)⁴⁴ โดยมูลบททางตรรกวิทยานั้นเป็นการตัดสินของเหตุผล ในขณะที่กฎทางจริยธรรมนั้นเป็นการตัดสินของการรับรู้ภายในที่ความถูกต้องของมันนั้นเป็นสิ่งที่สว่างโพล่งขึ้นมาภายใน⁴⁵

ดังนั้นหากจะกล่าวโดยเคร่งครัดแล้ว การรับรู้ภายนอกนั้นเป็นสิ่งที่เราไม่อาจพิสูจน์และยืนยันความถูกต้องของมันได้ และปรากฏการณ์ทางวัตถุก็ไม่ได้เป็นสิ่งที่เราจะกล่าวได้ว่ามีอยู่อย่างแท้จริง แต่การรับรู้ภายในนั้นเป็นสิ่งที่ถูกต้องและปรากฏการณ์ทางจิตนั้นเป็นสิ่งที่อยู่อย่างแท้จริงในฐานะเป็นวัตถุของความคิด

---

⁴⁴Franz Brentano, The Origin of Our Knowledge of Right and Wrong. pp. 26-27. Quoted in Gabriel Franks, "Was G.E. Moore Mistaken About Brentano?" in The Philosophy of Brentano, ed. McAlister, p.184.

⁴⁵"Brentano designates the logical axioms, and the facts of inner perception as directly evident knowledge. The necessity of concurring with them stems not from a blind psychological compulsion, but from their own inner self-illuminating Evidenz." Carl Stumpf, "Reminiscences of Franz Brentano." in *ibid.*, pp. 17-18.

และจัดได้ว่าเป็นสิ่งเดียวที่เรารับรู้ได้ตามความหมายที่เคร่งครัด⁴⁶

สำหรับการรับรู้ภายใน (inner perception) นั้น เป็นการรู้ในปรากฏการณ์ทางจิตของเรา เช่น ความสุข ความปรารถนา ความเศร้าโศก หรือความโกรธแค้น นั้นโดยตรง⁴⁷ มันไม่ได้เป็นการรับรู้ด้วยประสาทสัมผัสภายนอก คือ ตา หู จมูก ลิ้น กาย แต่เป็นการรู้ด้วยจิตในลักษณะของการหยั่งรู้ หรือรู้แจ้งถึงความจริง* นั้น ๆ โดยตรงในทันที เป็น intuitive perception เช่นการ

---

⁴⁶"...mental phenomena are those phenomena which alone can be perceived in the strict sense of the word."
Brentano, Psychology from an Empirical Standpoint. p. 92.

* การรู้ด้วยการรับรู้ภายใน (inner perception) ของเบรันทานอนั้นเป็นการรู้ความจริง ไม่ใช่ การรู้สิ่งของ ซึ่งเทียบได้กับการรู้ความจริงโดยตรง (to know by intuition) ไม่ใช่การรู้สิ่งของโดยตรง (to know by acquaintance) ของเบอร์ทรันด์ รัสเซลล์

⁴⁷Spiegelberg, The Phenomenological Movement, p.35.

รู้ความจริงที่ว่า การตัดสินที่ขัดแย้งกันของคน 2 คนนั้น ไม่อาจจะถูกต้องได้ทั้งคู่⁴⁸ เบรันทาโนถือว่าการรับรู้ภายในนั้นเป็นการรับรู้ที่เห็นได้ชัดว่าจริงในตัวเอง⁴⁹ เป็นสิ่งที่แน่นอนไม่อาจผิดพลาดได้⁵⁰

อนึ่ง ในจุดนี้ เบรันทาโนได้ชี้ว่า การรับรู้ภายใน (inner perception) นั้นไม่ใช่ inner observation อันเป็นการสังเกตภาวะทางจิต (mental states) หรือปรากฏการณ์ทางความคิดหรือจิตของตนเอง⁵¹ (intellectual phenomena) ที่ตามศัพท์เรียกว่า การเพ่งพินิจภายใน (introspection) เพราะ inner observation นั้นเป็นความพยายามที่จะพิจารณาหรือพุ่งความสนใจไปที่กิจกรรมทางจิตของตนเอง แต่ inner perception นั้นเป็นการพุ่งความสนใจไปยังสิ่งอื่นเป็นสำคัญ หากจะให้ความสนใจกับกิจกรรมทางจิตของตนเองบ้างก็ในอันดับที่รองลงมาเท่านั้น เบรันทาโนกล่าวว่า การรับรู้ภายใน (inner perception) นั้นไม่ใช่การสังเกตและพิจารณาสภาวะทางจิตของตนเอง แต่มันเป็นการรู้ หรือการ

---

⁴⁸Ibid., pp. 390-391.

⁴⁹"We know with evidence through inner perception."
Ibid., p. 398.

⁵⁰"Inner perception is infallible and does not admit of doubt." Ibid., p. 164.

⁵¹Ibid., p. 33.

ตัดสินที่เห็นได้ชัดว่าจริงในตัวเอง^{๕๒} (self-evident judgement) โดยตรง
 ในลักษณะของการหยั่งรู้ (intuition) หรือการเห็นแจ้ง (insight)

กล่าวได้ว่า การรับรู้ภายในนั้นเป็นการรับรู้เพียงอย่างเดียวที่มีลักษณะพิเศษ
 คือ เป็นการรับรู้โดยตรงที่เห็นได้ชัดว่าจริงในตัวเองโดยตรง (immediately evident)
 และความจริงที่ได้จากการรับรู้ภายในนี้จะมีลักษณะเป็นสากล (universally valid)
 กว้าง หลาก ความคิดที่เป็นทั่วไปนั้นล้วนเป็นสิ่งที่มพื้นฐานอยู่บนข้อเท็จจริงที่ได้จากการรับรู้
 ภายใน^{๕๓}

เบรันทานอนั้นเชื่อมั่นในการรู้และเห็นได้ชัดว่าจริงในตัวเองของการรับรู้ภายใน
 (self-evidence of inner perception) มากจนถึงขั้นที่ยอมรับว่า การหยั่งรู้
 หรือการรับรู้ภายในนั้นมีความถูกต้องแน่นอนที่เชื่อถือได้และสามารถบอกถึงภูมิธรรม

---

^{๕๒}"...inner observation is not observation ; it is
 rather a self-evident cognition or judgement..." E.B.Titchener
 "Brentano and Wundt : Empirical and Experimental Psychology"
 in The Philosophy of Brentano, ed. McAlister, p. 85. และดู
 Brentano, Psychology from an Empirical Standpoint, pp. 29-30

สำหรับเบรันทานอน การตัดสินที่เห็นได้ชัดว่าจริงในตัวเองนั้นเป็นการตัดสิน
 ที่มีเหตุผล หรือมีสิ่งสนับสนุนให้ยอมรับได้โดยตัวของมันเอง (self-justifying
 judgement) มันจึงเป็นสิ่งที่เชื่อถือเป็นมาตรฐานสำหรับการตัดสินที่ถูกต้อง

ดู Brentano, Psychology from an Empirical Standpoint, p. 391.

^{๕๓}"The general concepts...are themselves...formulated
 on the basis of facts provided by inner perception." Lucie
 Gilson, "Brentano on Science and Philosophy, in The Philosophy
 of Brentano, ed. McAlister p. 76.

และความถูกต้องของการกระทำนั้น ๆ ได้มากกว่าการคาดคะเน (speculation) หรือการไตร่ตรองพิจารณาด้วยเหตุผล (introspection)

ตามหลักการนี้ การหยั่งรู้หรือการมีประสบการณ์ของการเห็นแจ้ง ความจริงในตัวเองนั้นเองจึงเป็นที่มาของความรู้ทางจริยธรรม และกำหนด/ตัดสิน ความถูกต้องของการกระทำ โดยการรู้ถึงความถูกต้องและคุณค่าต่าง ๆ นั้นไม่ได้เป็น ไปในลักษณะของรสนิยมส่วนตัว อคติ หรือ สัญชาตญาณ แต่มันเป็นสิ่งที่ประจักษ์ได้ ว่าจริงในตัวของมันเองอย่างแท้จริง กล่าวคือ จากประสบการณ์เราจะเห็นได้ชัด ว่าจริงในตัวเองว่า "ความรักนั้นเป็นสิ่งที่ดี" เป็นสิ่งที่ถูก เป็นที่มาของความรู้ทาง จริยธรรม และเป็นที่มาของการให้ค่าเหตุการณ์ หรือการกระทำนั้น ๆ ว่าถูกหรือผิด โดยที่ตัวเราไม่ได้รู้แจ้งไปถึงเหตุผลและพื้นฐานว่าเพราะเหตุใด นอกเสียจากว่า มันเป็นความจริงพื้นฐานที่บ่งบอกหรือแสดงให้เห็นถึงการเป็นสิ่งที่เห็นและประจักษ์ ได้ว่าจริง หรือถูกในตัวของมันเอง⁵⁴

อย่างไรก็ตาม การหยั่งรู้เกี่ยวกับคุณค่าต่าง ๆ ตามนัยนี้ก็ไม่ได้หมายความว่า เราสามารถมีความรู้เกี่ยวกับสิ่งเหล่านั้นได้โดยไม่ต้องอาศัยประสบการณ์ เพราะ การเห็นแจ้ง (insight) ในทางจริยธรรมนั้นจะเป็นไปได้ก็ด้วยการเพ่งพินิจไตร่ตรอง (contemplate) ประสบการณ์ที่เกี่ยวข้องกับคุณค่านั้น⁵⁵

⁵⁴ Spiegelberg, The Phenomenological Movement, p. 47.

⁵⁵ "The intuiting of such value a priori is not that they can be found without any experience. What he does mean is that insight into value can be obtained by contemplating the mere content of a value experience." Ibid., p. 253.

จากที่กล่าวมานี้จะเห็นได้ว่า สำหรับเบรนท์ทอน ประสพการณ์นิยมนั้นมีนัยว่า แหล่งที่มาของความรู้นั้นมี 2 ทาง คือ การหยั่งรู้ (intuition) กับการวิเคราะห์ทางตรรกวิทยา เบรนท์ทอนเชื่อว่าการหยั่งรู้เป็นสิ่งสำคัญที่จะต้องใช้ร่วมกับการศึกษาเหตุผล เพื่อที่จะนำไปสู่การเข้าใจและค้นหากฎที่เป็นที่ประจักษ์แจ้งและยอมรับกันว่าจริง (self-evident) โดยเขามองในแง่ที่ว่า ในการที่เราจะมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับสิ่งใดอย่างประจักษ์แจ้งนั้น มันเป็นการจำเป็นที่เราจะต้องเริ่มด้วยการมีความรู้แบบการหยั่งรู้ (intuitive knowledge) อันเกี่ยวข้องกับสิ่งที่กำลังศึกษาอยู่ในลักษณะเดียวกับที่เรามีประสพการณ์ของสิ่งนั้นเสียก่อน สำหรับเบรนท์ทอนแล้ว การมีความรู้เกี่ยวกับกฎหรือความจริงที่เป็นสากล หรือความรู้ทางวิทยาศาสตร์ที่แท้จริงนั้นจะเป็นไปได้ก็ด้วยการอาศัยความรู้จากทั้งการหยั่งรู้และการวิเคราะห์ทางตรรกวิทยาเป็นพื้นฐานที่สำคัญ⁵⁶ ซึ่งกล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือ การอาศัยประสพการณ์ (ภายใน) และการใช้เหตุผลนั่นเอง

นอกจากสาระสำคัญดังกล่าวมาแล้ว ในปรัชญาของเบรนท์ทอนนั้นยังมีประเด็นสำคัญที่ควรกล่าวถึง คือ ประเด็นที่ว่า ความรู้ที่ได้มาจากการหยั่งรู้นั้นจัดเป็น a priori หรือไม่ การรู้ความจริงที่เป็นสากลด้วยวิธีการหยั่งรู้หรือเห็นแจ้งนั้นจะถือว่าเป็นการใช้เหตุผลแบบอุปนัยหรือไม่ และ ปรัชญาของเบรนท์ทอนนั้นจัดเป็นประสพการณ์นิยมอย่างไร

ดังได้กล่าวมาแล้วว่า ในปรัชญาของเบรนท์ทอนนั้น เรามีความรู้เกี่ยวกับกฎความจริงสากล หรือ apodictic truth ได้ด้วยการหยั่งรู้ เห็นแจ้งโดยตรงในทันที แต่ในจุดนี้ก็เป็นที่ถกเถียงกันว่า การรู้ในลักษณะนี้จะถือว่าเป็นการอุปนัยหรือไม่ อย่างไร

⁵⁶Gower, Logical Positivism in Perspective, p. 58-59.

ตามหลักการของเบรันทาโน เราสามารถรู้และเข้าใจในความดีความเลวของการกระทำประเภทหนึ่ง ๆ ได้อย่างชัดเจนในทันทีโดยไม่ต้องค้นหาเหตุผลจากกรณีเฉพาะใด ๆ ไปสู่กรณีที่เป็นทั่วไป^{๕๗} และความรู้เกี่ยวกับกฎทั่วไปและความจริงสากลที่เราได้รู้ได้ในลักษณะของการหยั่งรู้^{๕๘} ก็เป็นไปในทำนองเดียวกันนี้* ยกตัวอย่างเช่น

กฎทั่วไปที่ว่า ไม่มีการตัดสินใดที่จะทั้งถูกและผิด เป็นสิ่งที่เราได้ในทันที
ในลักษณะของการหยั่งรู้

การรู้ความจริงที่ว่า ไม่มีสี่เหลี่ยมที่เป็นวงกลม นั้นเป็นสิ่งที่เรามีประสบการณ์
(รู้) ว่าถูกต้อง (ได้ในทันที) ในลักษณะของการหยั่งรู้ กล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือ มันเป็นสิ่งที่เห็นได้ชัดว่าจริงในตัวเองโดยตรง (directly evident)

---

^{๕๗}"...the goodness or badness of the entire class becomes obvious at a single stroke, so to speak, and without any induction from particular cases." VOM URSPRUNG SITTLICHER ERKENNTNIS, 3rd ed. p. 82; Brentano, The Origin of Our Knowledge of Right and Wrong. p. 24. Quoted in Roderick Chisholm "Brentano's Descriptive Psychology," in The Philosophy of Brentano, ed. McAlister, p. 97.

*สำหรับเบรันทาโน หลักทางตรรกวิทยากับหลักทางจริยธรรมนั้นเป็นสิ่งที่เห็นได้ชัดว่าจริงในตัวเอง (self-evident) ในลักษณะเดียวกันกับการตัดสินคุณค่าเกี่ยวกับสิ่งที่ดี คือ เป็นการตัดสินที่มีลักษณะของการเป็นสิ่งที่ถูกให้เราเห็นและประจักษ์ได้อย่างชัดเจน

ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับจริยธรรม เบรันทาโนเห็นว่าอารมณ์ (emotion) นั้น ไม่ได้เป็นสิ่งที่เป็นอัตนัย (subjective) หากแต่เป็นสิ่งที่มีความลักษณะ (character) ของความเป็นปรนัย (objectivity)^{๕๘} และความถูกต้อง/ความไม่ถูกต้องของ อารมณ์นั้นก็เป็นสิ่งที่จะแสดงตัวมันให้เราเห็นว่าถูกต้องในทันที (manifest themselves as being correct) ดังนั้น การรู้ในลักษณะนี้จึงไม่ต้องมีการอุปนัยและไม่ควรจะถูกถือว่ เป็นการอุปนัย เนื่องจากว่ามันเป็นการอ้างถึงการตัดสินใจและความเชื่อที่เรามีประสบการณ์ ว่าถูกต้อง หรือ มันแสดงตัวมันเองให้เห็นว่าเป็นเช่นนั้น^{๕๙} ตัวอย่างของสิ่งที่แสดงให้ เห็นว่าถูกต้องในตัวของมันเองก็เช่น "ความรักหรือความพึงพอใจที่เรามีในการเห็นแจ้งนั้น เป็นความรักหรือความพึงพอใจที่เรามีประสบการณ์ว่เป็นสิ่งที่ถูกต้อง"^{๖๐} "ความรัก ในความรักในสิ่งที่ถูกต้องนั้นเป็นความรักที่ถูกต้องในตัวของมันเอง"^{๖๑} "ความรักในสิ่ง

^{๕๘}"All Brentano claims is that certain emotive acts have the peculiar characters of rightness or wrongness attached to them." in Spiegelberg, The Phenomenological Movement. p. 47.

^{๕๙}"...appeal to judgements and beliefs that are experienced as being correct or manifest themselves as being correct." in *ibid.*, p. 162.

^{๖๐}"The love or pleasure that we take in insight is a love or pleasure that we experience as being correct." Roderick M. Chisholm, "Brentano's Theory of Correct and Incorrect Emotion," in The Philosophy of Brentano, ed. McAlister, p.162.

^{๖๑}"Love of love that is correct is itself love that is correct." *Ibid.*, p. 163.

ที่นั่นดี และความรักในสิ่งที่เลวร้ายนั้นชั่ว"^{๕๒}

อย่างไรก็ตาม บางท่านก็ยังถือว่าการรู้ในลักษณะนี้ก็ยังเป็นการอุปนัย อยู่ แต่อาจจะมีลักษณะพิเศษออกไปบ้าง ดับบลิว อี จอห์นสัน (W.E. Johnson) ก็เป็นคนหนึ่งที่เห็นเช่นนั้น และเรียกการรู้ในลักษณะนี้ว่าเป็นการอุปนัยเชิงหยั่งรู้ (intuitive induction) โดยจอห์นสันบอกว่า ตามคำอธิบายของเบรันทาโน นั้นมันก็ยังคงเป็นการอุปนัย แต่เป็นการอุปนัยในลักษณะของการหยั่งรู้ และที่ตัว เขาเองจัดมันว่าเป็น "อุปนัย" ก็เพราะมันมีลักษณะเป็นกระบวนการที่เริ่มจาก กรณีเฉพาะไปสู่บทสรุปที่เป็นทั่วไป ในขณะที่เดียวกับที่จัดมันว่าเป็น "การหยั่งรู้" ด้วย ก็เพราะบทสรุปที่ได้นั้นมันไม่ได้เป็นบทสรุปที่ไม่แน่นอน หรือเป็นปัญหา (problematic) แต่เป็นบทสรุปที่ถูกต้อง มีลักษณะเป็นความจริงที่จำเป็น ที่ เบรันทาโนเรียกว่า "apodictic"^{๕๓}

ตรงจุดนี้ ผู้วิจัยเห็นว่า การพิจารณาความแตกต่างกันของความหมาย ของคำว่า "อุปนัย" (induction) นั้น เป็นสิ่งสำคัญ โดยทั่วไปอุปนัยนั้นจะ หมายถึงกระบวนการคิดหาเหตุผลโดยอ้างจากข้อเท็จจริงเฉพาะไปสู่บทสรุปที่เป็นทั่วไป เบรันทาโนเรียกอุปนัยในลักษณะนี้ว่าเป็นอุปนัยตามความหมายอย่าง แคบ และถ้าจะใช้อุปนัยกันตามความหมายนี้ เราก็ไม่อาจกล่าวได้ว่าการหยั่งรู้ของเบรันทาโนนั้นจะมีพื้นฐานอยู่บนการอุปนัย

^{๕๒}"The love of good is good, and the love of evil is evil." from Franz Brentano, The Origin of Our Knowledge of Right and Wrong. p. 20. Quoted in Gabriel Franks, "Was G.E. Moore Mistaken About Brentano?" in *ibid.*, p.185.

^{๕๓}Hugo Bergman, "Brentano's Theory of Induction," in *ibid.*, p. 97.

เบรันทาโน กล่าวว่า หากจะถือว่าการรู้ความจริงสากลโดยการหยั่งรู้ (intuitive apprehension) ที่ได้จากการรับรู้ภายในของเขว่าเป็นการอุปนัย นั้น มันก็ต้องเป็นอุปนัยในความหมายกว้างที่หมายถึง การสรุปกฎทั่วไปจากข้อเท็จจริง ที่ได้มีประสบการณ์ โดยข้อเท็จจริงเหล่านั้นเป็นสิ่งที่เห็นได้ชัดว่าจริงในตัวเองจากการรับรู้ภายในเท่านั้น^{๘๔} แต่การรู้ในลักษณะดังกล่าวนั้น ก็ไม่อาจได้มาโดยไม่ต้องอาศัย การรับรู้หรือการรับรู้ภายใน ซึ่งก็หมายถึงการจำเป็นต้องมีประสบการณ์เข้ามาเกี่ยวข้อง หรือมีประสบการณ์เป็นพื้นฐาน ดังนั้นหากจะมองในแง่แล้ว ความรู้ที่ได้มาจากการหยั่งรู้นั้นก็ไม้อาจจะถือได้ว่าเป็นสิ่งที่ไม่อาศัยประสบการณ์ (a priori)

สำหรับประเด็นเรื่องการเป็นประสบการณ์นิยมของเบรันทาโนซึ่งอาจเป็นที่สงสัยของบางท่าน เพราะเบรันทาโนพูดถึงการหยั่งเห็น หยั่งรู้ และเรียกตัวเองว่าเป็นชาวประสบการณ์นิยมนั้น ผู้วิจัยเห็นว่า การมองอย่างผิวเผินนั้นจะทำให้ดูเหมือนว่าเป็นสิ่งที่ไม่ถูกต้อง แต่การได้พิจารณาและทำความเข้าใจกับปรัชญาของเขาอย่างละเอียดนั้นจะช่วยยืนยันความเป็นประสบการณ์นิยมของเบรันทาโน

ประการแรกสุด ก็คือ เบรันทาโนนั้นถือว่าประสบการณ์เป็นพื้นฐานของความรู้ ซึ่งในจุดนี้ ลูซี กิลสัน (Lucie Gilson) ได้ชี้ว่า

---

^{๘๔}"We carry out an induction in a broader sense whenever we draw a general law from an experienced fact, even if this is done without any inferential process; the reason for the fact becoming immediately evident from the distinct apperception of the concept." from VERSUCH ÜBER DIE ERKENNTNIS, p. 81. Quoted in Hugo Bergman, "Brentano's Theory of Induction" in *ibid.*, p. 213.

การที่เบรันทานอยอมรับและเชื่อถือสิ่งที่ได้จากการรับรู้ภายใน การเห็นได้ชัดว่าจริงในตัวเองซึ่งเข้าถึงได้ด้วยปรากฏการณ์ทางจิต การขยายวงความรู้โดยการสังเกตปรากฏการณ์ทางจิตที่เกิดขึ้นแล้ว จากความจำ และการศึกษาชบวนการทางจิตและความคิดที่แสดง ออกมาให้เห็นได้ของผู้ผู้นั้น ล้วนแต่เป็นสิ่งที่เราต้องอ้างอิงถึง ประสบการณ์ หรือใช้ประสบการณ์เป็นพื้นฐาน...^{๕๕}

อีกทั้งความเชื่อของเขาที่ว่า ความรู้และความคิดทั้งหลายของเราได้มาจากสิ่งที่ เรารับรู้^{๕๖} รวมทั้งการตั้งชื่องานชิ้นสำคัญของเขาว่า Psychology from an Empirical Standpoint นั้นต่างก็ช่วยชี้ถึงจุดยืนทางความคิดของเขาได้ เป็นอย่างดี

ในส่วนของเบรันทานเองนั้น เขาไม่เคยสงสัยในความเป็นประสบการณ์-นิยมของตนเอง เบรันทานจัดตัวเขาไว้ในพวกประสบการณ์นิยม และเรียกตัวเอง ว่าเป็นชาวประสบการณ์นิยม ก็ด้วยหลักการสำคัญของประสบการณ์นิยมที่ว่า ประสบ- การณ์นั้นเป็นพื้นฐานและเป็นที่มาของความรู้

---

^{๕๕}"The reliance on what is given in inner experience, the evident grasping of our mental phenomena, their augmentation by means of observation of earlier mental phenomena in memory, and the study of the outward manifestations of the mental lives of others - all of this means that we appeal to experience as a basis of research." Lucie Gilson, "Brentano on Science and Philosophy", in *ibid.*, p. 70.

^{๕๖}Linda L. McAlister "Chisholm and Brentano on Intentionality" in *ibid.*, p. 155.

แต่ด้วยเหตุที่เบรันทานอพุดถึงการหยั่งรู้ การเห็นแจ้ง อันเป็นการรับรู้ภายใน และ "ประสบการณ์" ของเขานั้นไม่ได้มาจากการรับรู้ภายนอก หรือการรับรู้ด้วย ตา หู จมูก ลิ้น กาย เป็นต้น แต่ยังหมายความรวมไปถึงสิ่งที่ได้มาจากการรับรู้ภายในอัน เป็นการรู้ด้วยใจโดยตรงด้วย อีกทั้งการที่เบรันทานเห็นว่าการหยั่งรู้ การเห็นแจ้ง นั้นเป็นการมีประสบการณ์ (having an experience) และเป็นการค้นพบด้วย ประสบการณ์ (discovered empirically) อย่างหนึ่ง โดยมันเป็นสิ่งที่เขา เรียกว่า ปรากฎการณ์ทางจิต ซึ่งความถูกต้องแน่นอนของมันนั้นสามารถยืนยันและพิสูจน์ ให้ประจักษ์ได้ ในขณะที่การรับรู้ภายนอก หรือการรับรู้ด้วยประสาทสัมผัสเป็นสิ่งที่ไม้อาจพิสูจน์ความถูกต้องของมันให้เห็นได้อย่างชัดเจนทั้งโดยตรงและโดยอ้อมนั้นก็ เป็น การให้ความสำคัญกับการหยั่งรู้อย่างมาก ประสบการณ์นิยมของเขาจึงจัดได้ว่าแปลก ไปจากประสบการณ์นิยมเดิม และประสบการณ์นิยมอื่นในทางตะวันตก จนบางครั้งบางคน อาจสงสัยว่าจะถือว่าเบรันทานเป็นพวกประสบการณ์นิยมได้หรือไม่

ในประเด็นนี้ ออสการ์ เคราส์ (Oskar Kraus) ผู้ที่เป็นศิษย์ ผู้รวบรวมงาน แปลงาน และมีงานเขียนเกี่ยวกับเบรันทานก็เคยถามในจดหมายของเขาที่เขียนถึง เบรันทานเมื่อครั้งยังมีชีวิตอยู่ว่า มันไม่ใช่ว่าความจริงใช่หรือไม่ว่า ในกรณีของจริยธรรม แล้ว การจัดความคิดของเบรันทานว่าอยู่ในกลุ่มประสบการณ์นิยมนั้นจะเป็นสิ่งที่ทำได้ ด้วยความไม่แน่ใจเท่าไรนัก ด้วยเหตุผลที่ว่า กฎหรือหลักเหล่านั้นไม่ได้มาจากมโนทัศน์ (concepts) แต่มันได้มาจากการหยั่งรู้ที่ตัวของมันนั้นได้มาจากมโนทัศน์ และความรู้

เหล่านั้น ก็เป็น analytic และ a priori คล้ายกับความคิดทางคณิตศาสตร์^{๑๗} แม้ว่ามันจะต่างกับการเป็น a priori ของความคิดทางคณิตศาสตร์ตรงที่มันไม่ได้เป็นเพียงการรู้ที่ได้จากความคิดเท่านั้น แต่มันจำเป็นต้องมีการรับรู้ และการรับรู้ภายในเข้ามาเกี่ยวข้องหรือเป็นพื้นฐาน^{๑๘}

สำหรับเบรันทาโน แม้ความคิดทางจริยศาสตร์จะคล้ายกับความคิดทางคณิตศาสตร์ แต่ความคิดทางคณิตศาสตร์นั้นไม่จัดว่าเป็นความคิดเชิงประสบการณ์ (empirical) เหมือนกับความคิดทางจริยศาสตร์ โดยเขาให้เหตุผลและอธิบายว่า ข้อความทางจริยศาสตร์ เช่น "ความรู้เป็นสิ่งดี" นั้นไม่ได้เป็น analytic แบบที่ข้อความทางคณิตศาสตร์ เช่น " $2 + 1 = 3$ " เป็น เนื่องจากความจริงทางคณิตศาสตร์ของข้อความ " $2 + 1 = 3$ " นั้น คนที่

---

^{๑๗}Brentano, The Origin of Our Knowledge of Right and Wrong, p. 111. : "He asks if it is not true that 'It is to be taken with a grain of salt that, in ethics, we number ourselves among the empiricists?' The reason he gives for this conclusion is that ethics is not derived from concepts, but from insights, themselves derived from concepts, and are merely analytic and a priori in much the same way in which mathematical concepts are." Quoted in Gabriel Franks "Was G.E. Moore Mistaken About Brentano?" in *ibid.*, p. 191.

^{๑๘}Brentano, The Origin of Our Knowledge of Right and Wrong, p. 113, : "...What distinguishes the present type of a priori knowledge from the others is the fact that one must perceive and apperceive certain acts of love and not merely certain intellectual cognitions." Quoted in *ibid.*, p. 192.

ฉลาดอาจจะเห็นความจริงข้อนี้ได้ แต่ในกรณีของความจริงทางจริยศาสตร์ที่ว่า "ความรู้เป็นสิ่งดี" นั้นมันไม่เหมือนกับกฎแห่งความขัดแย้ง ล่าพังแต่มีโนทัศน์ (concepts) เองนั้นมันไม่สามารถทำให้เราเห็นว่าข้อความนั้นจริง^{๖๙} ดังนั้น แม้คนที่ฉลาดก็จะไม่เห็นถึงความจริงที่เห็นได้ชัดว่าจริงในตัวเองของข้อความนี้ เพราะการที่เราจะรู้และเข้าใจความจริงนี้ได้นั้น นอกเหนือจากการรู้ความหมาย ของคำแล้ว มันจำเป็นที่เราก็จะต้องมีความรู้อื่นด้วย กล่าวคือ แม้มันจะเป็นการรู้ ที่ดูจะมีลักษณะเป็น a priori มันก็จะต้องมีการรับรู้และการรับรู้ภายในอื่นที่ได้ มาจากประสบการณ์เป็นพื้นฐาน

เบรันทานอนั้นไม่ยอมรับมโนทัศน์หรือความคิดที่ไม่ขึ้นกับประสบการณ์^{๗๐} ตามนัยนี้ แม้ลักษณะของการได้มาซึ่งความจริงทางจริยศาสตร์จะเป็น a priori คือการตัดสินวิเคราะห์ความคิด/มโนทัศน์นั้นจะเป็นสิ่งที่ไม่ขึ้นกับประสบการณ์ แต่ เนื้อหาของความคิดหรือตัวความคิดเองนั้นมันเป็นสิ่งที่ได้มาจากความเป็นจริง

---

^{๖๙}Brentano, The Origin of Our Knowledge of Right and Wrong, p. 111-112 : " 'Knowledge is good' is not like the law of contradiction ; the concepts, just by themselves, do not enable us to see that it is a true proposition." Quoted in *ibid.*

^{๗๐}"Brentano recognizes no a priori ideas or concepts, but he does recognize a priori truths." Brentano, Psychology from an Empirical Standpoint. p. 392.

จากประสบการณ์ หรือเกี่ยวข้องกับประสบการณ์ มันจึงเป็นสิ่งที่จัดได้ว่าเป็นไป
ในเชิงประสบการณ์⁷¹ (empirical)

จากปรัชญาของเบรันทานอนั้น เราจะเห็นได้ว่าการให้ความสำคัญกับข้อมูล
ที่ได้จากประสบการณ์ (data of experience) แต่ก็ไม่ได้จำกัดวงของข้อมูลให้อยู่แต่
เพียงสิ่งที่ได้จากประสาทสัมผัส การที่เบรันทานอนถือว่าการรับรู้ภายใน (inner
perception) การหยั่งรู้ (intuition) หรือการเห็นแจ้ง (insight) เกี่ยว
กับโครงสร้างที่สำคัญของข้อมูล และความสัมพันธ์ของข้อมูลเชิงประสบการณ์นั้นไม่ได้

---

⁷¹Brentano, The Origin of Our Knowledge of Right
and Wrong. p. 24, 113. : The analysis of these concepts
claims to enlarge our knowledge of reality. According to
Brentano this is possible because the content of these
concepts is itself drawn from reality. Although the
judgement that analyses them is a priori the concept
itself is empirical." Quoted in Theodorus de Boer, "The
Descriptive Method of Franz Brentano : Its Two Functions
and Their Significance for Phenomenology." in *ibid.*,
p. 104.

เบรันทานอนยอมรับใน a priori truth แต่ไม่ยอมรับใน a priori
concept โดยเห็นว่าความจริงนั้นมันเป็นจริงอยู่โดยไม่ขึ้นกับประสบการณ์ แต่
มโนทัศน์หรือความคิด (concepts or ideas) นั้นจำเป็นต้องเกี่ยวข้องกับสัมพันธ์
กับประสบการณ์ หรือมีประสบการณ์เป็นพื้นฐาน เขาอธิบายไว้ว่าการตัดสินเกี่ยวกับ
ความจริงสากล (apodictic judgements) นั้นเป็นสิ่งที่ไม่ต้องอาศัยประสบการณ์
(a priori) แต่ มโนทัศน์ (concepts) ที่ได้รับการวิเคราะห์ในการตัดสินนี้ไม่ใช่
a priori เนื่องจากมันมีที่มาหรือจุดกำเนิดจากประสบการณ์ (empirical
origin)

เป็นไปในลักษณะของการคิดหาเหตุผลแบบอุปนัย แต่เป็นประสบการณ์⁷² นั้น ก็แสดงว่าเบรันทาโนยอมรับข้อมูลที่ไม่ได้มาจากประสาทสัมผัส (nonsensuous data) ซึ่งปรากฏหรือแสดงให้เราได้รับรู้ในลักษณะของการหยั่งรู้ด้วย

สรุปได้ว่า ตามทรรศนะนี้ "ประสบการณ์" นั้นนอกจากจะหมายถึง ประสบการณ์ทางประสาทสัมผัส ซึ่งเป็นการใช้ "ประสบการณ์" ตามความหมายอย่างแคบแล้ว มันยังหมายความรวมถึง การหยั่งรู้ การเห็นแจ้ง ซึ่งเป็นประสบการณ์เชิงหยั่งรู้ (intuitive experience) ที่คนส่วนใหญ่มองข้ามไป เข้าไปด้วย

แม้ว่าการที่เบรันทาโนเชื่อ ยอมรับ และให้ความสำคัญกับการหยั่งรู้ หรือเป็น intuitionist ในขณะที่เรียกตนเองว่าเป็นประสบการณ์นิยม (empiricist) นั้นทำให้หลายคนเห็นว่าเป็นปัญหาต่อการเป็นประสบการณ์นิยมของเขา แต่สำหรับเบรันทาโนเองแล้ว มันไม่มีปัญหาใดในจุดนี้ เขาเห็นว่าเราสามารถที่จะยอมรับการหยั่งรู้ (intuition) และยังคงเป็นประสบการณ์นิยมได้ เพราะการหยั่งรู้อันเป็นการรับรู้ภายในซึ่งเป็นที่มาของความรู้ที่ถูกต้องแน่นอนอันไม่อาจสงสัยได้เองนั้นก็จัดเป็นประสบการณ์ หรือการมีประสบการณ์อย่างหนึ่ง อีกทั้งการรู้ในลักษณะของการหยั่งรู้จำเป็นต้องมีการรับรู้และมีประสบการณ์เข้ามาเกี่ยวข้องหรือเป็นพื้นฐาน ความรู้ที่ได้จากการหยั่งรู้จึงถือได้ว่าเป็นความรู้เชิงประสบการณ์ (empirical knowledge) และปรัชญาของเขาก็ถือได้ว่าเป็นประสบการณ์นิยมตามนัยนี้

⁷² Spiegelberg, The Phenomenological Movement, p. 49.

2.2.3 กลุ่มปฏิฐานนิยมทางตรรกวิทยา

ปฏิฐานนิยมทางตรรกวิทยา (Logical Positivism) เป็นประสบการณ์นิยมอีกรูปแบบหนึ่งที่เกิดขึ้นในศตวรรษที่ 20 ในออสเตรียภายหลังสงครามโลกครั้งที่ 1 โดยการจัดตั้งของ Moritz Schlick นักปฏิฐานนิยมทางตรรกวิทยานั้นไม่ได้สนใจในเรื่องความเป็นจริง (reality) ดังเช่นนักปรัชญาประสบการณ์นิยมในรุ่นก่อน แต่หันไปให้ความสนใจในการจัดอภิปรายออกไปจากปรัชญา และให้ความสำคัญกับการวิเคราะห์ภาษาโดยพูดถึงทฤษฎีความหมายและความสัมพันธ์ของคำโดยไม่ได้เกี่ยวข้องกับวัตถุ สิ่งที่เขาเห็นว่าสำคัญนั้นไม่ใช่ความเป็นจริงทางวัตถุ (material realities) หรือการมีอยู่จริงของสิ่งต่าง ๆ แต่เป็นการทำความเข้าใจชัดเจนกระจ่างแจ้ง นักปฏิฐานนิยมทางตรรกวิทยาพยายามที่จะทอนภาษาทฤษฎีลงเป็นภาษาสังเกต และจัดภาษาทฤษฎีให้หมดไปจากวิทยาศาสตร์ เพื่อจะแบ่งเขตแดนระหว่างวิทยาศาสตร์กับอภิปรายให้เห็นเด่นชัด

ชาวปฏิฐานนิยมทางตรรกวิทยาเชื่อว่ารากฐานสำหรับความรู้ที่ถูกต้องคือประสบการณ์หรือข้อมูลทางประสาทสัมผัส และวิถีทางที่จะสร้างความรู้ขึ้นมาบนพื้นฐานนี้คือการดำเนินการจากข้อความเชิงประมุขไปสู่ข้อความเชิงซ้อน สำหรับชาวปฏิฐานนิยมทางตรรกวิทยา ประสบการณ์นั้นเป็นสิ่งที่ไม่จริงไม่เท็จ แต่ข้อความทางวิทยาศาสตร์นั้นจะต้องเป็นสิ่งที่จริงหรือเท็จได้ ข้อความใดที่ไม่สามารถตัดสินได้ว่าจริงหรือเท็จ ข้อความนั้นจะต้องถูกตัดออกไปจากระบบของความรู้ นอกจากนี้แล้ว ข้อความใดก็ตามที่ไม่ใช่ข้อความซ้ำความ* (tautologies)

---

* ข้อความซ้ำความเป็นข้อความซึ่งรู้ได้ว่าเป็นจริงโดยไม่ต้องอาศัยประสบการณ์ (a priori)

หากไม่สามารถพิสูจน์ในทางทฤษฎีใดโดยประสบการณ์ ข้อความนั้นก็ไม่มี ความหมาย ตามทฤษฎีของอภิปรัชญาจึงเป็นสิ่งที่ไร้ความหมาย

ในตอนแรกชาวปฏิฐานนิยมทางตรรกวิทยานั้นเห็นด้วยกับการวิเคราะห์ ฐานทางประสบการณ์ของความรู้แบบปรากฏการณ์นิยมตามแบบของมัด (Ernst Mach) ซึ่งเดินตามฮูม (Hume) และถือว่าวิทยาศาสตร์จะต้องมีรากฐานอยู่บน ประสบการณ์แห่งองค์ประกอบของประสาทสัมผัส แต่เนื่องจากการวิเคราะห์ ประสบการณ์ตามแบบของมัดนำไปสู่ความเห็นที่ว่า องค์ประกอบอันติมะของสิ่งต่าง ๆ คือ องค์ประกอบแห่งประสาทสัมผัส ไม่ใช่องค์ประกอบทางวัตถุกายภาพ สิ่งที่เรา รู้เกี่ยวกับวัตถุต่าง ๆ จึงเป็นเพียงองค์ประกอบแห่งประสาทสัมผัสกลุ่มหนึ่งเท่านั้น และ ในเมื่อประสาทสัมผัสเป็นของส่วนตัว มันจึงมีปัญหว่าตามทฤษฎีนี้วัตถุทางกายภาพ จะเป็นเพียงการรายงานประสาทสัมผัสส่วนตัว และสิ่งที่เรา รู้จริงๆ ก็คือองค์ประกอบ ทางประสาทสัมผัส วัตถุทางกายภาพจึงเป็นเพียงผลผลิตของอภิปรัชญาหรือสิ่งที่ถูกสร้าง ขึ้นมาจากประสบการณ์ ทฤษฎีของมัดจึงนำไปสู่ปัญหาในเรื่องความเป็นอสังขารณะ ของสิ่งที่ถูกรู้

จากปัญหาที่มัดประสบ ชาวปฏิฐานนิยมทางตรรกวิทยาจึงหาทางออก โดยหันไปหาการวิเคราะห์ตามแบบของตรรกวิทยาแบบใหม่ที่เฟรเก (Frege) เสนอขึ้นมา และเบอร์ทรันด์ รัสเซลล์ (Bertrand Russell) ได้รับไปพัฒนา ต่อในหนังสือ Principia Mathematica ซึ่งเป็นตรรกวิทยาแบบที่ใช้หลักทาง วากยสัมพันธ์เชิงแบบ (formal syntactical rules) วิเคราะห์สถานภาพ ของความจริงทางคณิตศาสตร์

กล่าวได้ว่า ปฏิฐานนิยมทางตรรกวิทยาเกิดจากการรวมกันของปรากฏ การณ์นิยมตามแนวของมัดกับตรรกวิทยาแบบใหม่ของเฟรเก และได้รับการพัฒนาจน

จนกลายมาเป็นหลักแห่งการสามารถพิสูจน์ว่าจริงได้* (Principle of Verifiability) อันเป็นหลักการที่สำคัญของชาวปฏิฐานนิยมทางตรรกวิทยา ซึ่งเชื่อกันว่าสามารถแยกข้อความทางวิทยาศาสตร์ออกจากข้อความทางเทววิทยา และข้อความทางอภิปรัชญา และใช้เป็นมาตรการในการตัดสินว่าข้อความใดมีความหมายหรือไม่ กล่าวคือ ข้อความทางวิทยาศาสตร์ เช่น น้ำเดือดที่อุณหภูมิ 100 องศาเซลเซียสนั้น สามารถพิสูจน์ทดสอบว่าจริงหรือเท็จได้โดยการทดลองตรวจสอบโดยต้มน้ำดู ส่วนข้อความทางเทววิทยา เช่น พระเจ้าทรงสร้างโลก หรือ สสารเป็นความจริงสูงสุดนั้น เป็นข้อความที่เราไม่สามารถพิสูจน์ตัดสินได้ว่าจริงหรือเท็จด้วยประสบการณ์ จึงจัดว่าเป็นข้อความที่ไม่มีนัยสำคัญทางความรู้ (cognitively insignificant) และถือว่าเป็นข้อความไร้ความหมายทางญาณวิทยา (cognitively meaningless)

2.2.3.1 รูดอล์ฟ คาร์นัป

รูดอล์ฟ คาร์นัป (Rudolph Carnap ค.ศ. 1891-1970) เป็นนักปฏิฐานนิยมทางตรรกวิทยา (Logical Positivist) ที่ปรัชญาของเขาเกิดจากแรงจูงใจในการเห็นความสำคัญของวิทยาศาสตร์กับความเชื่อก่อนอภิปรัชญาเป็นสิ่งไร้ความหมาย

ในตอนแรกความคิดของคาร์นัปอยู่ภายใต้อิทธิพลของ มัค และริสเชล เขาจึงเลือกใช้ภาษาแบบปรากฏการณ์นิยมด้วยเห็นว่ามันพูดถึงสิ่งที่ถูกให้มาใน

---

* ตามหลักการนี้ข้อความที่สามารถพิสูจน์ได้ว่าจริงหรือเท็จได้ด้วยประสบการณ์และการสังเกตเท่านั้นจึงเป็นข้อความเชิงประสบการณ์ และเป็นข้อความที่มีความหมาย

ประสบการณ์โดยตรง ในหนังสือ *The Logical Structure of the World* (1928) คาร์เนปได้พยายามที่จะแสดงให้เห็นว่า คำของวิทยาศาสตร์ที่ไม่ได้เป็นคำสังเกต (observable) ทั้งหมดนั้นสามารถนิยามได้โดยใช้คำแบบปรากฏการณ์นิยม แต่เนื่องจากทฤษฎีแบบปรากฏการณ์นิยมหรือภาษาแบบประสบการณ์นิยม (sensationalistic language) นี้มีปัญหาในเรื่องความเป็นอสาธยายในแง่ที่ว่ามันเป็นภาษาส่วนตัวซึ่งใช้สื่อสารไม่ได้ และเป็นการใช้สิ่งที่เป็นประสบการณ์ส่วนตัวแทนการยืนยันที่ทดสอบได้เกี่ยวกับวัตถุทางกายภาพ คาร์เนปจึงตั้งปรากฏการณ์นิยมแบบของมัค และหันมารับภาษาแบบกายภาพ (Physicalism) ของนอยราธ (Neurath) ที่ถือว่า ประโยคเกี่ยวกับข้อมูลทางประสาทสัมผัสสามารถวิเคราะห์เป็นประโยคเกี่ยวกับคุณสมบัติของวัตถุทางกายภาพที่สังเกตได้ในทางสาธยาย เพราะทฤษฎีนี้ได้เปรียบในเรื่องการเป็นอัตนัยระหว่างกัน (intersubjectivity) กล่าวคือ ผู้สังเกตหลาย ๆ คนก็สามารถเห็นพ้องต้องกันเกี่ยวกับประโยคทางกายภาพ ซึ่งบรรยายถึงสิ่งสังเกตได้ และยังสามารถแก้ข้อคัดค้านที่มีต่อภาษาแบบประสบการณ์นิยมที่ว่า เราไม่สามารถพูดเกี่ยวกับประสาทสัมผัสส่วนตัวได้อย่างมีความหมาย และไม่สามารถใช้สมมติฐานเกี่ยวกับประสบการณ์ส่วนตัวขึ้นมาใช้แทนการยืนยันที่ทดสอบได้เกี่ยวกับวัตถุทางกายภาพ

สำหรับคาร์เนป หน้าที่ของปรัชญาคือการวิเคราะห์ทางตรรกวิทยาอันหมายถึงการวิเคราะห์ความรู้ทั้งหลายเพื่อที่จะได้เข้าใจความหมายและความสัมพันธ์ของมันได้อย่างชัดเจน สำหรับเป้าหมายของการวิเคราะห์ทางตรรกวิทยาก็เพื่อที่จะสืบสวนว่า เราจะแน่ใจในความจริงและความเท็จของข้อความได้อย่างไร ซึ่งก็คือการหาวิธีการที่จะพิสูจน์ได้ว่าจริง (verification) นั้นเอง

หลักแห่งการพิสูจน์ได้ว่าจริง (Principle of Verification) ของชาวปฏิฐานนิยมทางตรรกวิทยานี้ก็คือหลักการที่ว่า ความหมายของข้อความนั้น

ก็เป็นวิธีการพิสูจน์ว่าจริงได้นั้นเอง (The meaning of a proposition consists in its method of verification) กล่าวคือ หากข้อความนั้นสามารถพิสูจน์ได้ว่าจริง มันก็มีความหมาย และหากไม่สามารถพิสูจน์ได้ว่าจริง มันก็เป็นข้อความที่ไร้ความหมาย โดยหลักการนี้มีสมมติฐานว่าการพิสูจน์ได้ว่าจริงนั้นตั้งอยู่บนการสังเกต ซึ่งในที่นี้หมายถึงประสบการณ์ทางประสาทสัมผัส (sense experience) เพราะฉะนั้นข้อความใดที่ไม่สามารถพิสูจน์ได้ว่าจริงด้วยวิธีการสังเกตหรือประสบการณ์ทางประสาทสัมผัส มันก็จะ เป็นข้อความที่ไม่มี ความหมาย

สำหรับคาร์เนป วิธีการพิสูจน์ได้ว่าจริงของข้อความนั้นจะทำได้โดยทางตรงหรือทางอ้อมอย่างใดอย่างหนึ่ง ในกรณีที่เป็นข้อความเกี่ยวกับการรับรู้ที่เรามีอยู่เช่น ฉันเห็นปากกา เราก็สามารถทดสอบหรือพิสูจน์ให้เห็นว่าจริงได้ด้วยการสังเกต (direct observation) และการประจักษ์ (direct perception) ในขณะนั้น ซึ่งเป็นการพิสูจน์ว่าจริงได้โดยตรง แต่ในกรณีที่ข้อความนั้นไม่สามารถพิสูจน์ให้เห็นว่าจริงได้โดยตรง เช่น "ปากกา นี้ทำด้วยโลหะ" เราก็ต้องใช้วิธีการพิสูจน์ให้เห็นว่าจริงได้โดยอ้อม ซึ่งก็หมายถึงการพิสูจน์โดยผ่านข้อความที่เกี่ยวข้องอันได้ผ่านการพิสูจน์โดยทางประสบการณ์ว่าจริงมาแล้ว ในการพิสูจน์ทดสอบนั้นคาร์เนปใช้ข้อความโปรโตคอล (protocol statement) อันเป็นข้อความที่อ้างถึงข้อมูลทางประสบการณ์หรือประสบการณ์ส่วนตัวโดยตรง เป็นตัวยืนสำหรับการทดสอบ และใช้ข้อความโปรโตคอลนี้เข้ามาเป็นตัวเชื่อมให้ข้อความทางกายภาพเป็นข้อความที่ไม่ห่างไกลจากประสบการณ์ และเป็นข้อความที่สามารถพิสูจน์ได้ว่าจริง อย่างไรก็ตามในเรื่องนี้ก็ยังมึประเด็นที่เป็นที่สงสัยกันว่า การใช้ประโยคโปรโตคอลของคาร์เนป นั้นจะแตกต่างจากประโยคทางประสบการณ์หรือดีกว่าประโยคทางประสบการณ์ของมึคอย่างไร

สำหรับคาร์นัป ข้อความทางอภิปรัชญานั้นไม่สามารถพิสูจน์ได้ ด้วยประสบการณ์ จึงจัดเป็นข้อความที่ไร้ความหมาย คาร์นัปบอกว่าข้อความทางอภิปรัชญานั้นไม่ได้ยืนยันอะไรเลย มันเป็นข้อความที่อยู่นอกขอบข่ายของความรู้ เพราะมันเป็นข้อความที่แสดงความรู้สึก เหมือนบทกวี ดนตรี การหัวเราะ มันไม่ได้เป็นทั้งจริงและเท็จ แต่อันตรายของมันอยู่ตรงที่ว่า อภิปรัชญามันมีลักษณะที่ลวงเราให้คิดว่ามันเป็นความรู้

2.2.3.2 อัลเฟรด แอร์

อัลเฟรด แอร์ (Alfred J. Ayer ค.ศ. 1910-) เป็นนักปรัชญานิยมทางตรรกวิทยาในช่วงศตวรรษที่ 20 ที่ชอบเรียกตัวเองว่าเป็นประสบการณ์นิยมทางตรรกวิทยา (logical empiricist) แต่ก็ปฏิเสธหลักการเบื้องต้นของประสบการณ์นิยม โดยบอกว่าเราไม่สามารถจะใช้ประสบการณ์เข้ามาตัดสินในเรื่องการมีอยู่จริงของโลกภายนอก เพราะว่าปัญหาหรือประเด็นที่โต้แย้งกันนั้นเป็นการถกเถียง (dispute) กันว่าจะตีความประสบการณ์เหล่านั้นอย่างไรมากกว่า

ในขณะที่ ล็อค ให้ประสบการณ์และการไตร่ตรองเป็นที่มาที่แท้จริงของความรู้ที่ถูกต้อง และยอมรับเฉพาะการทดสอบความรู้ที่ใช้ข้อเท็จจริงเกี่ยวข้องกับประสบการณ์ (facts of experience) แอร์ กลับมีทรรศนะกึ่งวิมตินิยม โดยไม่ยอมรับประสบการณ์ว่าจะเป็นตัวทดสอบความจริงและความรู้ และหันไปหาการทดสอบและการตัดสินที่ไม่ได้มีพื้นฐานอยู่บนประสบการณ์ (a priori test for knowledge) ซึ่งนักประสบการณ์นิยมเดิมเช่นล็อคปฏิเสธ

แอร์ กล่าวว่าเราสามารถแบ่งข้อความต่าง ๆ ที่มีอยู่ออกได้เป็น 2 ชนิด คือ ข้อความวิเคราะห์ และ ข้อความเชิงประสบการณ์ สำหรับมาตรการ

ที่จะใช้สำหรับการพิสูจน์ได้ว่าเป็นจริง (verification) โดยทั่วไปสำหรับพวก
 ปรัชยานิยมทางตรรกวิทยาก็คือ มาตรการที่ว่าประโยคจะมีความหมายหากเรา
 รู้ว่าจะพิสูจน์ข้อความหรือสิ่งที่ข้อความนั้นหมายถึงว่าเป็นจริงได้ด้วยประสบการณ์
 หรือข้อความที่มีพื้นฐานอยู่บนประสบการณ์ แอร์ ซึ่งว่ามันมีความแตกต่างกัน
 ระหว่างการสามารถพิสูจน์ได้ว่าเป็นจริงในความหมายอย่างเคร่งครัด (verifica-
 tion in the strong sense) กับการสามารถพิสูจน์ได้ว่าเป็นจริงในความหมาย
 อย่างอ่อน (verification in the weak sense) กล่าวคือข้อความที่
 พิสูจน์ได้ว่าเป็นจริงตามความหมายอย่างเคร่งครัดนั้นคือ ข้อความที่ความจริงของ
 มันจะสามารถตัดสินได้ด้วยประสบการณ์เท่านั้น และข้อความที่สามารถพิสูจน์
 ได้ว่าเป็นจริงตามความหมายอย่างอ่อนนั้นก็คือ ข้อความที่ประสบการณ์บอกว่ามัน
 มีความเป็นไปได้

สำหรับ แอร์ ข้อความที่เกี่ยวกับข้อเท็จจริงนั้นไม่จำเป็นต้อง
 เป็นข้อความเชิงประสบการณ์เสมอไป ด้วยเขาเห็นว่าเพียงการเป็นไปได้ใน
 ทางประสบการณ์นั้นก็เพียงพอสำหรับการพิสูจน์ได้ว่าเป็นจริง ทรรศนะของ แอร์
 จึงจัดเป็นการสามารถพิสูจน์ได้ว่าเป็นจริงในความหมายอย่างอ่อน ใน *Language,
 Truth and Logic* ที่เขียนขึ้นในปี 1936 นั้น แอร์ ได้พูดถึงมาตรการของ
 การพิสูจน์ได้ว่าเป็นจริงไว้ว่า ข้อความที่มีความหมายนั้นจะต้องสามารถพิสูจน์ว่าเป็นจริง
 ได้โดยตรง (directly verifiable) หรือ โดยอ้อม (indirectly
 verifiable)

หากถือตามมาตรการของการพิสูจน์ได้ว่าเป็นจริงได้ของ แอร์ แล้ว หน้าที่
 ของปรัชญาก็จะเป็นการวิเคราะห์ ซึ่งก็คือการทำให้ข้อความและความสัมพันธ์
 ของข้อความนั้นมีความชัดเจนแจ่มแจ้ง โดยวิธีการวิเคราะห์นั้นก็ทำได้โดยการ
 แปลข้อความที่ต้องการทำให้ชัดเจนนั้นให้เป็นข้อความที่ไม่มีค่าที่มีความหมายเหมือน
 กับในรูปประโยคเดิม คือไม่ใช่เป็นการซ้ำความ แต่เป็นการแปลจากประโยคที่เกี่ยวข้อง

กับสิ่งที่เป็นวัตถุ (material objects) ให้เป็นประโยคเกี่ยวกับข้อมูลทางประสาทสัมผัส สำหรับ แอร์ แล้ว ข้อความเชิงประสบการณ์ใดที่ไม่มีคุณสมบัติครบตามมาตรการของการพิสูจน์ว่าจริงได้ดังกล่าวแล้วก็จะ เป็นข้อความที่ไร้ความหมายตามทฤษฎีนี้ข้อความทางอภิปรัชญา เทววิทยา จริยศาสตร์และสุนทรียศาสตร์ จึงไม่เป็นข้อความที่มีความหมาย หากแต่เป็นเพียงข้อความที่แสดงหรือแฝงไว้ซึ่งอารมณ์เท่านั้น

ดังได้กล่าวแล้วว่า แอร์ มีทฤษฎีถึงวิมตินิยมในแง่ที่ไม่ยอมรับว่าประสบการณ์จะเป็นตัวที่ทดสอบความรู้ที่ถูกต้องได้ดีกว่าเหตุผลบริสุทธิ์ แต่เขาก็ไม่ได้เป็นวิมตินิยมเต็มตัวแบบ ฮูม ที่เห็นว่าเราไม่สามารถที่จะแน่ใจเกี่ยวกับการมีอยู่ของสิ่งต่าง ๆ ในโลก เพราะ แอร์ ไม่ได้ตั้งยืนยันและปฏิเสธว่าความจริงนั้นอาจมีอยู่ เขาเพียงแต่ถือว่า แม้ข้อความง่าย ๆ ที่ว่า "ฉันมีอยู่" หรือ "โลกมีอยู่" นั้นก็ยังไม่สามารถแสดงให้เห็นว่าจริงอย่างมีเหตุผลได้ ในทฤษฎีของเขาความรู้ทั้งหลายนั้นจึงยังคงเป็นสิ่งที่อาจสงสัยได้

2.3 กลุ่มประสบการณ์นิยมร่วมสมัย

2.3.1 บาส โอ วาน ฟราสเซ็น

บาส โอ วาน ฟราสเซ็น (Bas O Van Fraassen) เป็นชาวประสบการณ์นิยมร่วมสมัยที่ยึดมั่นในคำสอนของประสบการณ์นิยมที่ว่าประสบการณ์เป็นสิ่งตัดสินความรู้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งความรู้ทางวิทยาศาสตร์ แต่ถึงแม้ฟราสเซ็นจะเห็นว่าความคิดและแนวทางของการขจัดความกำกวมและไม่กระจ่างแจ้งในภาษานั้นเป็นสิ่งจำเป็น และเป็นประโยชน์ในแง่ที่ทำให้ภาษาทำหน้าที่เป็นเครื่องมือของความคิดได้ดีขึ้น แต่การไปติดอยู่กับเรื่องของคำและภาษามากไปจนไม่ให้ความสำคัญกับสิ่งที่สำคัญกว่า คือความเป็นจริงที่คำเหล่านั้นเป็น

ตัวแทนอยู่ ก็กับการจำกัดวงอยู่แต่การศึกษา เรื่องความหมายและโครงสร้างของประโยค จนทำให้ปัญหาปรัชญานั้นเป็นแต่เพียงการโต้แย้งกันในเรื่องคำและความหมายของคำ หรือทำให้ปรัชญากลายเป็นแต่เรื่องของภาษาอย่างที่ว่าปฏิฐานนิยมทางตรรกวิทยาทำนั้นจะเป็นการไม่ฉลาดและเป็นอันตรายในแง่ที่ว่า การพยายามทำให้ญาณวิทยา ภววิทยา และปัญหาทางปรัชญาเป็นเพียงปัญหาในเรื่องภาษานั้นจะทำให้ประสบการณ์นิยมล่มสลาย ฟราสเชินเห็นว่าแนวทางของประสบการณ์นิยมนั้นถูก แต่เขาก็เห็นว่าปรัชญาประสบการณ์นิยมไม่อาจที่จะดำรงอยู่ต่อไปในรูปแบบของปรัชญาภาษาได้ เพราะการวนเวียนอยู่ในระดับของภาษาอย่างที่ชาวปฏิฐานนิยมทางตรรกวิทยาทำนั้นเป็นการให้ความสำคัญที่

ฟราสเชิน เห็นว่าวิธีการของชาวปฏิฐานนิยมทางตรรกวิทยาที่เรียกร้องให้เราเชื่อและยอมรับแต่สิ่งที่สามารถพิสูจน์ได้ด้วยประสาทสัมผัส และถือว่าสิ่งที่ไม่สามารถพิสูจน์ได้ด้วยประสบการณ์เป็นสิ่งที่ไร้ความหมายนั้นทำให้ประสบการณ์นิยมตกอยู่ในภาวะคับขัน ฟราสเชินจึงคิดกอบกู้ประสบการณ์นิยมให้รอดพ้นจากการฉับปาง โดยการพัฒนาประสบการณ์นิยมเชิงสร้างเสริม* ให้เป็นทางออก เพื่อที่ว่าชาวประสบการณ์นิยมจะได้ไม่ต้องเลือกไปอาศัยอยู่กับทั้งฝ่ายอุปการณานิยมที่มีปัญหาของการไม่มีกฎเกณฑ์ที่แน่นอน ซึ่งในที่สุดทุกอย่างก็มาลงที่การเลือกหรืออำเภोजใจของนักปรัชญา และฝ่ายสังคมนิยมที่หนีปรัชญาไม่พ้น

ในปรัชญาประสบการณ์นิยมของเขา ฟราสเชินจึงไม่ใช้วิธีการทางภาษาศาสตร์ตามแบบฉบับของพวกปฏิฐานนิยมทางตรรกวิทยา ในงานเขียน

---

* ฟราสเชิน ใช้คำว่า สร้างเสริม เพื่อแสดงทรรศนะของเขาที่ว่ากิจกรรมทางวิทยาศาสตร์นั้นเป็นการสร้างเสริม (construction) มากกว่าที่จะเป็นการค้นพบ (discovery) ความจริงเกี่ยวกับสิ่งที่สังเกตไม่ได้

เรื่อง The Scientific Image ฟราสเซ็นพยายามที่จะล้มล้างความคิดแบบสัจนิยม และเสนอทฤษฎีประสบการณ์นิยมเชิงสร้างเสริมขึ้นมาแทน เขากล่าวว่าแม้ว่าเราจะไม่สามารถแยกภาษาสังเกต (observable language) ออกจากภาษาทฤษฎี (theoretical language) ได้ เราก็สามารถจะแบ่งเขตแดนระหว่างภวัญที่สังเกตได้ (observable entities) กับภวัญที่สังเกตไม่ได้ (unobservable entities) โดยในการแบ่งนั้น ฟราสเซ็นใช้หลักการที่ว่า สิ่งที่สังเกตได้นั้นถ้ามีอยู่จริงเราย่อมจะสังเกตได้ภายใต้สถานการณ์ที่เหมาะสม

จากการพิจารณาสรพสิ่งโดยพิจารณาการสังเกตได้หรือสังเกตไม่ได้ และพิจารณาถึงการมีอยู่จริงและไม่มีอยู่จริงของมัน เราอาจเขียนตาราง⁷³ ความเป็นไปได้ในลักษณะต่าง ๆ ได้ดังนี้

---

⁷³ตัดแปลงจาก สรรุทศ ศรีวรกุล, "ปัญหาของประสบการณ์นิยมในการเข้าใจประสบการณ์", (วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต ภาควิชาปรัชญา บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2528), หน้า 109.

	สิ่งที่สังเกตได้ (observable entities)	สิ่งที่สังเกตไม่ได้ (unobservable entities)
สิ่งที่มีอยู่จริง	[1] เช่น ม้า ออกซิเจน สีแดง	[2] เช่น ไวรัส เทวดา นรก-สวรรค์ เสียง
สิ่งที่ไม่ได้อยู่จริง	[3] เช่น ครุฑ ยูนิคอร์น	[4]

จากตารางนี้เราจะไม่พิจารณาสิ่งที่ไม่มีอยู่จริง คือ [3] และ [4] แต่จะให้ความสำคัญกับสิ่งที่มีอยู่จริง คือ [1] กับ [2] เพราะในแง่ของญาณวิทยาแล้ว สิ่งที่จะจัดได้ว่าเป็นความรู้นั้นจะต้องเป็นสิ่งที่จริง (true) เนื่องจากความเป็นจริงนั้นเป็นคุณสมบัติที่จำเป็นของความรู้

สำหรับกรณีของสิ่งที่มีอยู่จริง นั้นมันเป็นไปได้ 2 กรณี คือ สิ่งที่มีอยู่จริงและสังเกตได้ซึ่งก็คือ [1] และสิ่งที่มีอยู่จริงแต่สังเกตไม่ได้ ซึ่งได้แก่ [2] ในตาราง สรรยทศ ศรวิตรกุล⁷⁴ (2528) ได้ชี้ว่า สำหรับสิ่งที่มีอยู่นั้นการสังเกตได้หรือสังเกตไม่ได้ของมันนั้นเป็นไปได้หลายแบบคือ

- (1) สิ่งที่สังเกตได้ด้วยตา ในสภาพแวดล้อมที่เหมาะสม
- (2) สิ่งที่สังเกตได้โดยอาศัยอุปกรณ์หรือเครื่องมือช่วย เช่น กล้องจุลทรรศน์
- (3) สิ่งที่สังเกตได้โดยอาศัยเครื่องมือที่มีประสิทธิภาพสูง เช่น กล้องจุลทรรศน์อิเล็กตรอน

- (4) สิ่งที่เกิดขึ้นไม่ได้ในขณะนี้ เพราะยังขาดอุปกรณ์เครื่องมือที่มีประสิทธิภาพดีพอ หากเรามีเครื่องมือที่ดีพอก็จะสังเกตได้
- (5) สิ่งที่เกิดขึ้นไม่ได้เลยทั้งในขณะนี้และอนาคต ไม่ว่าเครื่องมือจะดีมีประสิทธิภาพเพียงใดก็ตาม

ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน มนุษย์เกี่ยวข้องกับสัมพันธกับ (1) มากในฐานะเป็นวัตถุ เป็นสิ่งที่ต้องประสบอยู่ในชีวิตประจำวันตลอดเวลา ส่วน (5) นั้นเป็นสิ่งที่มนุษย์เชื่อกันว่ามีอยู่ตั้งแต่สมัยดึกดำบรรพ์จนกระทั่งทุกวันนี้ ในฐานะเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่อธิบายไม่ได้ เช่น พระเจ้า ผีसाงเทวดา แต่ความเห็นของมนุษย์ไม่ได้หยุดนิ่งอยู่แค่นั้น เพราะต่อมาคนก็คิดและคาดคะเนกันว่า สิ่งที่เกิดขึ้นไม่ได้เนื่องจากเรายังไม่มีเครื่องมือที่ดีพอ หรือ (4) นั้นน่าจะมียู่ ในภายหลังเมื่อวิชาการเจริญก้าวหน้า มนุษย์สามารถประดิษฐ์คิดค้นเครื่องมือต่าง ๆ ได้มีประสิทธิภาพมากขึ้น มันก็ช่วยยืนยันว่าการคาดคะเน (4) นั้นถูกต้อง และในสภาวะเช่นนี้สิ่งที่มีอยู่แต่สังเกตไม่ได้เพราะเครื่องมือไม่ดีพอ (4) นั้นก็จะกลายเป็นสิ่งที่สังเกตได้และมีอยู่จริง (3)

เราจะเห็นได้ว่า การสังเกตได้ (observability) และการสังเกตไม่ได้ (unobservability) ของสิ่งต่าง ๆ นั้นไม่ได้เป็นสิ่งที่คงที่ตายตัว แต่เป็นสิ่งที่เปลี่ยนแปลงได้ตามกาลเวลา โดยความก้าวหน้าทางวิชาการของมนุษย์นั้นได้ทำให้ขอบเขตของสิ่งที่เราสามารถสังเกตได้ รู้ได้ นั้นแผ่ขยายออกไป

⁷⁴ เรื่องเดียวกัน, หน้า 117.

หากพิจารณาจากตารางที่แสดง ฟราสเซ็นยอมรับเฉพาะ [1] คือยอมรับสิ่งที่สังเกตได้ว่าเป็นสิ่งที่มีอยู่ ทรศณะเช่นนี้นับว่าเป็นปัญหาในแง่ที่ว่า ถ้าเราคิดว่ามีแต่สิ่งที่สังเกตได้เท่านั้นที่มีอยู่จริง พรหมแดนของวิทยาศาสตร์จะจำกัดและมีผลทำให้วิทยาศาสตร์นั้นอยู่กับที่ ถ้าวิทยาศาสตร์จะจำกัดขอบเขตตัวเองอยู่กับสิ่งที่สามารถรู้ได้ (knowable) สังเกตได้ (observable) วิทยาศาสตร์ก็จะไม่สามารถรู้สิ่งต่าง ๆ ได้มาก หรือรู้ทุกสิ่งได้อย่างที่ควรจะเป็น นอกจากนี้แล้ว การวิจัยทางวิทยาศาสตร์ที่มุ่งจะแสวงหาความรู้ใหม่ ๆ ก็จะเป็นสิ่งที่ไม่อาจเป็นไปได้เช่นกัน

นอกเหนือจากการมีอคติต่ออภิปรัชญาดังเช่นนักประสบการณ์นิยมทั้งหลายที่ทำให้ฟราสเซ็นไม่ยอมรับ สิ่งที่สังเกตไม่ได้ว่ามีอยู่จริง [2] แล้ว ฟราสเซ็นยังมองว่าทฤษฎีที่พูดเกี่ยวกับสิ่งที่สังเกตได้เท่านั้นที่เป็นทฤษฎีที่เข้มแข็งและอยู่รอด เพราะ การแสวงหาความจริงที่แน่นอนแต่อยู่เลยพ้นประสบการณ์ไปนั้นเป็นการก้าวออกไปเกินจากหลักฐานที่มีอยู่จะเป็นช่องให้ชาววิมตินิยม (Skepticism) โจมตีได้ แต่การที่นักประสบการณ์นิยมรวมทั้งฟราสเซ็นเองจะยอมรับและเชื่อมั่นเฉพาะแต่เกณฑ์แห่งการสังเกตและทดลองนั้น พวกเขาก็ต้องเผชิญกับปัญหาและเหตุผลวิบัติทางญาณวิทยาในลักษณะเดียวกับที่ชาวประสบการณ์นิยมทั้งหลายประสบในการอ้างความไม่รู้ในการตัดสินว่า อะไรก็ตามที่เราไม่รู้ไม่ได้ด้วยประสบการณ์ ก็ไม่มีอยู่จริง ในขณะที่ในโลกของเรานี้มีสิ่งต่าง ๆ มากมายที่คนโดยทั่วไปยอมรับกันว่ามีอยู่จริง แต่ไม่สามารถรู้ได้ด้วยประสาทสัมผัส

หากมองย้อนไปที่ประสบการณ์นิยมในยุคแรกเริ่ม เราจะเห็นว่าวิทยาศาสตร์ในยุคแรก ๆ นั้นก็เหมือนกับประสบการณ์นิยม ในแง่ที่มันศึกษาสิ่งที่เป็นข้อเท็จจริงอันเกี่ยวเนื่องกับประสบการณ์ทางประสาทสัมผัส (empirical facts) และไม่ได้ไปเกินเลยสิ่งที่สังเกตได้และมีอยู่จริง [1] แต่วิทยาศาสตร์ก็ต่างจากประสบการณ์นิยมตรงที่วิทยาศาสตร์ไม่ได้แสวงหาความจริง มันเพียงแต่มุ่งไปที่

ความพอเพียงทางประสบการณ์เท่านั้น อย่างไรก็ตาม ในภายหลังเมื่อวิทยาการก้าวหน้ามากขึ้น สิ่งที่มีอยู่ที่เคยเป็นแบบที่ [4]* ได้กลายมาเป็นแบบที่ [3]** มากขึ้นตามตัว และคนทั่วไปรวมทั้งวิทยาศาสตร์เองก็เชื่อว่าสิ่งที่ยังสังเกตไม่ได้บางอย่าง เป็นสิ่งที่มีอยู่จริง นักวิทยาศาสตร์จึงพยายามที่จะศึกษาและอธิบายในสิ่งเหล่านี้ วิทยาศาสตร์ในสมัยหลังจึงต่างจากประสบการณ์นิยมตรงที่พยายามอธิบายสิ่งที่อาจจะเป็นไปได้ (possible) และอธิบายกระบวนการที่สังเกตได้ ในขณะที่ประสบการณ์นิยมนั้นจะกำหนดให้อธิบายเฉพาะในสิ่งที่สังเกตได้และสิ่งที่เป็นอยู่ (actual) โดยไม่พูดถึงความเป็นไปได้ เพราะมันไม่ใช่สิ่งที่จะพิสูจน์ได้ด้วยประสบการณ์

การที่นักวิทยาศาสตร์เชื่อในความเป็นไปได้ของสิ่งที่มีอยู่แต่สังเกตไม่ได้ [2] นั้นเป็นการเปิดโอกาสให้มีการคาดคะเน และจากที่เป็นมาในอดีต มันได้พิสูจน์ให้เห็นแล้วว่าเป็น ประโยชน์อย่างยิ่งในการค้นพบสิ่งที่สังเกตไม่ได้ (ด้วยประสาทสัมผัส) บางอย่างแต่มีอยู่ เช่น เชื้อโรค หากเราปฏิเสธ [2] การค้นพบสาเหตุของโรคบางอย่าง เช่น ไวรัส ก็จะไม่เกิดขึ้นและคนก็คงจะเป็นโรคตายกันมากมาย

ดังได้กล่าวแล้วว่า ชาวประสบการณ์นิยมนั้นรังเกียจอภิปราย และพยายามที่จะขจัดมันออกไปจากบริบทของความรู้ ด้วยเหตุที่มันไม่ได้เป็นสิ่งที่อยู่ในขอบข่ายของประสบการณ์ แต่สิ่งหนึ่งที่เรายอมรับไม่ได้ก็คือ อภิปรายทำให้เรา

* สิ่งที่สังเกตไม่ได้ในขณะนี้ เพราะยังขาดเครื่องมือที่มีประสิทธิภาพ

** สิ่งที่สังเกตได้โดยอาศัยเครื่องมือที่มีประสิทธิภาพ

คาดคะเน และการคาดคะเนในสิ่งที่พ้นไปจากประสบการณ์ทางประสาทสัมผัส และการใช้เหตุผลทางทฤษฎี (theoretical reasoning) นั้นได้ทำให้วิทยาศาสตร์มีเนื้อหาใหม่ ๆ ซึ่งก็เท่ากับเป็นการขยายขอบเขตของสิ่งที่สามารถรู้ได้ และขยายขอบเขตของความรู้ที่นั่นออกไป สิ่งเหล่านี้ล้วนก่อให้เกิดความเจริญก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี วิชาการ อีกทั้งยังเป็นผลให้เกิดปรัชญาญาณ ในขณะที่อคติของชาวประสบการณ์นิยมที่มีต่ออภิปรัชญานั้นไม่ได้มีผลดี แต่กลับทำให้พวกเขาต้องเผชิญกับเหตุผลวิบัติและปัญหาทางญาณวิทยา

ปัญหาของชาวประสบการณ์นิยมนั้นสะท้อนให้เห็นว่า การอาศัยแต่ประสาทสัมผัส หรือ "ตาเห็น" นั้นไม่เพียงพอ ประสบการณ์และวิชาการของเราจะแคบและจะมาไม่ได้ดังเช่นที่เป็นทุกวันนี้หากเราจะให้เฉพาะสิ่งที่สังเกตได้เท่านั้น เป็นสิ่งที่มีอยู่ตามที่ ฟราสเชิน ยืนยัน ความเจริญก้าวหน้าของวิทยาศาสตร์ที่เป็นอยู่ในปัจจุบันนี้ก็แสดงให้เห็นแล้วว่า การยอมรับ [2] ด้วยนั้นเป็นสิ่งที่นอกจากจะไม่เป็นสิ่งที่ก่อให้เกิดปัญหาทางญาณวิทยาแล้ว ยังก่อให้เกิดประโยชน์อย่างมากต่อการดำรงอยู่และความก้าวหน้าของมนุษยชาติ เช่น การค้นพบเชื้อโรค ซึ่งนำไปสู่การค้นพบวิธีรักษาและเอาชนะโรคภัยต่าง ๆ ของมนุษย์

หากการไม่ยอมรับอภิปรัชญา ทำให้ประสบการณ์นิยมต้องเผชิญกับปัญหาทางญาณวิทยาในการที่จะอธิบายสิ่งต่าง ๆ ที่มีอยู่แต่สังเกตไม่ได้ และไม่สามารถอธิบายปรากฏการณ์และบางสิ่งที่คนส่วนใหญ่ยอมรับกันว่ามีอยู่จริงนั้น ประสบการณ์นิยมก็จะ เป็นทฤษฎีความรู้ที่มีความจำกัดในตัวเอง

2.4 สรุปและวิเคราะห์ทฤษฎีความรู้ของกลุ่มประสบการณ์นิยมตะวันตก

จากความคิดของนักปรัชญาต่าง ๆ ในกลุ่มประสบการณ์นิยมที่กล่าวมาทั้งหมดนี้ หากเราจะพิจารณาโครงสร้างใหญ่แล้วก็จะเห็นได้ว่า ประสบการณ์นิยมนั้นไม่ได้เป็นปรัชญาที่มีความเห็นเกี่ยวกับโลกเท่าไรนัก เพราะสิ่งที่นักปรัชญาเหล่านี้สืบค้นศึกษานั้นเป็นไปในประเด็นของที่มา ธรรมชาติ เนื้อหา และความถูกต้องของความรู้เสียมาก จนเราอาจกล่าวได้ว่า สิ่งแรกสุดที่ประสบการณ์นิยมเป็นก็คือ ทฤษฎีความรู้ และการให้ความสำคัญกับญาณวิทยาเป็นอันดับแรก (epistemic priority) นั้นจัดได้ว่าเป็นลักษณะพิเศษของประสบการณ์นิยมอย่างหนึ่ง

จากการได้พิจารณาความคิดของนักปรัชญาต่าง ๆ ในกลุ่มประสบการณ์นิยมตั้งแต่สมัยเริ่มก่อตั้งมาจนถึงยุคร่วมสมัย เราได้เห็นแล้วว่าประสบการณ์นิยมได้พัฒนาและเปลี่ยนแปลงไปมาก ในช่วง 3 ศตวรรษที่ผ่านมา แนวความคิดนี้ได้เติบโตไปในหลายทิศทางจนบางครั้งแทบจะไม่เหลือเค้าของประสบการณ์นิยมเดิมซึ่งเป็นต้นแบบอยู่เลย ในบทนี้ผู้วิจัยจึงพยายามที่จะค้นหาว่า อะไรคือสิ่งที่นักปรัชญาประสบการณ์นิยมเหล่านี้มีร่วมกัน และทำให้ความคิดเหล่านี้จัดอยู่ในกลุ่มประสบการณ์นิยมด้วยกัน กล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือ ค้นหาแกน หรือสิ่งที่ร้อยรัดให้ความคิดที่หลากหลายเหล่านี้อยู่ในสายความคิดเดียวกัน

หากพิจารณาจากจุดเริ่มต้นของปรัชญาประสบการณ์นิยม คือกลุ่มประสบการณ์นิยมเดิมในศตวรรษที่ 18 เริ่มจากผู้ก่อตั้งลัทธิที่ยึด "ประสบการณ์" เป็นหลัก จะเห็นว่า ล็อค นั้นเป็นพวกวัตถุนิยม (Materialist) เขาเชื่อว่าวัตถุหรือสิ่งต่าง ๆ ในโลกนั้นมีอยู่จริง เรารับรู้โลกภายนอกได้โดยผ่านทางประสาทสัมผัส ความจริงเป็นสิ่งที่เป็นปรนัย (objective)

ในขณะที่ เบิร์ดเลย์ ซึ่งเป็นผู้สืบทอดความคิดของ ล็อค มานี้ก็เห็นด้วยกับ ล็อคว่า ประสาทสัมผัสนั้นเป็นที่มาของความรู้ แต่ เบิร์ดเลย์ ปฏิเสธว่าโลกแห่ง วัตถุมีอยู่จริง และบอกว่าการมีอยู่คือการถูกรับรู้ สสารเป็นเพียงการรับรู้ทางประสาท- สัมผัส จิตเท่านั้นคือสิ่งที่ เป็นจริง ความจริงจึงเป็นสิ่งที่ เป็นอัตนัย (subjective) ด้วยวิธีดังกล่าวนี้ เบิร์ดเลย์ ได้ทำให้การรับรู้หรือการประจักษ์ (perception) ซึ่งเคยเป็นตัวเชื่อมระหว่างความคิดกับความ เป็นจริงภายนอกให้กลายเป็นสิ่งที่ปิด (self-enclosed) คือไม่เกี่ยวข้องกับโลกภายนอก และได้นำประสบการณ์นิยม ไปสู่จิตนิยม (Idealism)

สำหรับ ฮูม ผู้สืบทอดแนวความคิดแบบประสบการณ์นิยมมาจาก ล็อค และ เบิร์ดเลย์ นั้นก็เห็นว่าทุกอย่างเป็นความคิด (ideas) ในลักษณะเดียวกับของ เบิร์ดเลย์ แต่ทรรศนะของเขาได้เดินหน้าต่อไปถึงขนาดที่ค้ำความคิดในแนวประส- บการณ์นิยมเองในระดับหนึ่งด้วยการชี้ให้เห็นว่าวิธีการเชิงประสบการณ์ (empirical method) นั้นมีขอบเขตจำกัด เราไม่สามารถที่จะยอมรับทั้งวัตถุ จิต และพระเจ้า เพราะมันเป็นสิ่งที่เกินขอบเขตของประสบการณ์ สิ่งต่าง ๆ นั้นมีอยู่เท่าที่เรามี ประสาทสัมผัส และเราจะยอมรับได้ก็เฉพาะในสิ่งที่เรารู้เท่านั้น บทสรุปของ ฮูม ที่ว่า ไม่มีความรู้ใดที่ไม่อาจสงสัยได้นั้นได้นำประสบการณ์นิยมไปสู่ วิมตินิยม (Skepticism) อย่างไม่อาจหลีกเลี่ยงได้

ในช่วงปลายศตวรรษที่ 19 และต้นศตวรรษที่ 20 ประสบการณ์นิยมได้ พบกับความเปลี่ยนแปลงอย่างมาก โดยนักปรัชญากลุ่มปฏิบัตินิยมได้ทำให้ ประสบการณ์นิยมกลายเป็นเรื่องของการนำไปใช้ประโยชน์ในทางปฏิบัติ ปรัชญา ในลัทธินี้จึงไม่มีเนื้อหาที่ตายตัว ความจริงได้กลายเป็นสิ่งที่สร้างขึ้น และสถานะ ของความรู้ก็ได้เปลี่ยนแปลงไปจากสิ่งที่มีคุณค่าในตัวเองไปเป็นสิ่งที่ เป็นเพียง เครื่องมือ

หากเราจะมองดูปรัชญาของ เจมส์ จะเห็นได้ว่า เจมส์ เริ่มปรัชญาปฏิบัตินิยมของเขาด้วยข้ออ้างเดียวกับ ฮูม แต่บทสรุปนั้นใกล้เคียงกับของ เบิร์คเลย์ ในแง่ที่ให้พระเจ้าเข้ามามีบทบาทมาก นอกจากนั้นแล้ว เจมส์ยังได้ขยายความหมายของคำ "ประสบการณ์นิยม" ออกไปให้สามารถอธิบายความเชื่อและประสบการณ์ทางศาสนา และด้วยพื้นฐานความเชื่อที่ว่าธรรมชาติของมนุษย์นั้นหลากหลายเปลี่ยนแปลงได้ ความจริงในทรรศนะนี้จึงเป็นสิ่งที่ไม่คงที่ตายตัว สิ่งใดที่ใช้ได้ก็มีประสิทธิภาพสิ่งนั้นก็นับได้ว่าจริง ความรู้และความจริงไม่ได้เป็นสิ่งที่มีความในตัวเอง หากแต่เป็นเครื่องนำทางที่เราใช้เพื่อให้บังเกิดผลในทางปฏิบัติ

สำหรับ ดิวอี้ เขาได้ให้ความหมาย "ประสบการณ์" ใหม่ โดยประสบการณ์นิยมของ ดิวอี้ ต่างจากประสบการณ์นิยมเดิมตรงที่ถือว่า การคิดนั้นแยกไม่ออกจากการทำ และความคิดนั้นเป็นไปเพื่อการปฏิบัติและการเปลี่ยนแปลง ความรู้ไม่ได้เป็นสิ่งที่มีความในตัวเอง หากแต่เป็นเพียงอุปกรณ์ในการแก้ปัญหา ทฤษฎีความรู้ของเขาจึงจัดเป็นทฤษฎีความรู้แบบอุปกรณ์นิยม ส่วนในประเด็นเรื่องของผัสสะ ซึ่งประสบการณ์นิยมเดิมเห็นว่าเกี่ยวข้องสัมพันธ์กับความรู้และเป็นพื้นฐานของความรู้นั้น ดิวอี้ มีความเห็นที่แตกต่างออกไปเกี่ยวกับธรรมชาติและบทบาทของผัสสะในกระบวนการของความรู้ โดยเห็นว่าผัสสะนั้นไม่เกี่ยวข้องกับความรู้อรรถนะเช่นนี้ นับว่าเป็นการหันหลังให้กับสมมติฐานหลักของประสบการณ์นิยม และเบี่ยงเบนไปจากประสบการณ์นิยมเดิมในบางแง่

กล่าวได้ว่า สิ่งที่มีส่วนในการทำให้ปฏิบัตินิยมแตกต่างไปจากประสบการณ์นิยมเดิมมาก จนกล่าวได้ว่าเป็นการเดินทางไปในทิศทางใหม่ได้นั้นน่าจะเป็นเพราะวิธีการ แรงจูงใจ และเป้าหมาย ที่แตกต่างไปที่ทำให้ชาวปฏิบัตินิยมจัด

วางโครงสร้างและรูปแบบของประสบการณ์นิยมใหม่ (remodel) จนต่างกับประสบการณ์นิยมเดิมซึ่งเป็นต้นตออย่างมาก

หลังจากแนวความคิดแบบปฏิบัตินิยม ในปลายศตวรรษที่ 19 ประสบการณ์นิยมก็ได้พัฒนาต่อไปในรูปแบบที่ต่างจากเดิมไปอีก ดังจะเห็นได้จากทฤษฎีของ มัค ที่ว่าความรู้เกี่ยวกับองค์ประกอบแห่งประสาทสัมผัสเป็นความรู้ที่แท้จริงเพียงอย่างเดียว สิ่งที่มีอยู่จริงต้องเป็นสิ่งที่ประสาทสัมผัสของเราสัมผัสได้ ความคิดทางวิทยาศาสตร์และความคิดอื่นใดก็ตามนั้น จะต้องเข้าใจได้ในลักษณะที่เชื่อมโยงกับประสบการณ์ โลกจึงเป็นเพียงสิ่งที่ประกอบด้วยปัจเจกประสาทสัมผัสอันเป็นการรับรู้ ซึ่งเป็นของส่วนตัวสำหรับผู้รู้

นอกจากนี้แล้ว ทฤษฎีของเบรนท์าโนที่ประกาศตนว่าเป็นชาวประสบการณ์นิยม เพราะถือว่าในบรรดาสิ่งทั้งหลายที่จัดเป็นความรู้ของเรานั้น ไม่มีสิ่งใดที่ไม่ได้มาจากประสาทสัมผัสก่อน แต่ประสบการณ์นิยมของเขากลับถือว่า การหยั่งรู้อันเป็นการรับรู้ภายในนั้นจัดเป็นการมีประสบการณ์ และเป็นสิ่งที่ต้องเกี่ยวข้องกับประสบการณ์ หรือมีประสบการณ์เป็นพื้นฐานก็เป็นที่มาของความรู้ด้วยนั้นก็แสดงถึงการเปลี่ยนแปลงของประสบการณ์ไปในอีกลักษณะหนึ่งเช่นกัน

ด้วยทฤษฎีที่แตกต่างกันไปหลายแบบนั่นเอง นักปรัชญาประสบการณ์นิยมในสมัยนั้นจึงเห็นว่า ปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นและความขัดแย้งทางความคิดที่มีอยู่นั้นมีสาเหตุมาจากความกำกวมและไม่กระจ่างในภาษา และเพื่อที่จะแก้ไขข้อบกพร่องดังกล่าว ก็ทำให้ความคิดของนักปรัชญาประสบการณ์นิยมคนก่อน ๆ สมบูรณ์ขึ้น พวกเขาจึงเปลี่ยนรูปแบบของประสบการณ์นิยมจากการเน้นในเรื่องของการปฏิบัติมาเป็นการเน้นหนักในเรื่องของภาษา และให้ความสำคัญกับการวิเคราะห์ภาษาเป็นอันดับแรก จึงเกิดเป็นแนวความคิดแบบปฏิฐานนิยมทางตรรกวิทยา (Logical Positivism) ขึ้น

และจากจุดนี้ แนวความคิดแบบประสบการณ์นิยมก็ได้พัฒนาเปลี่ยนไปอีก เป็นทฤษฎีแบบของ คาร์เนป ที่ยึดมั่นในหลักแห่งการพิสูจน์ว่าจริง (Principle of Verification) ไม่ว่าจะโดยทางตรงหรือทางอ้อมในการตัดสินว่าสิ่งนั้นมีความหมายหรือไร้ความหมาย และ แอร์ ซึ่งเป็นนักประสบการณ์นิยมทางตรรกวิทยา (logical empiricist) แต่ก็ปฏิเสธหลักการเบื้องต้นของประสบการณ์นิยมในแง่ที่ไม่ยอมรับประสบการณ์เป็นตัวทดสอบความจริงกับความรู้ แต่หันไปหาการทดสอบที่ไม่ได้มีพื้นฐานอยู่บนประสบการณ์ (a priori test for knowledge) ซึ่งนักประสบการณ์นิยมเดิมปฏิเสธ

ในระยะเวลาต่อมา ฟราสเชินซึ่งเป็นชาวประสบการณ์นิยมร่วมสมัย เห็นว่าการวนเวียนอยู่กับเรื่องภาษา และทำให้ภาษาศาสตร์กับปัญหาทางปรัชญาเป็นเพียงปัญหาในเรื่องของภาษานั้นจะทำให้ประสบการณ์นิยมล่มสลาย เขาจึงพยายามจะกอบกู้ประสบการณ์นิยม โดยพัฒนาประสบการณ์นิยมเชิงสร้างเสริมขึ้นมาเพื่อที่จะล้มล้างความคิดแบบสัจนิยมที่ติดอยู่กับอภิปรัชญา และหนีจากทฤษฎีแบบอุปการณนิยมที่ไม่มีกฎเกณฑ์และเนื้อหาที่แน่นอน มายึดหลักการที่ว่า สิ่งที่เกิดขึ้นได้นั้นถ้ามีอยู่จริง เราย่อมจะสังเกตได้ภายใต้สถานการณ์ที่เหมาะสม ฟราสเชินยอมรับแต่เกณฑ์แห่งการสังเกตทดลองและประสบการณ์ทางประสาทสัมผัส และเห็นว่าทฤษฎีความรู้ที่พูดเกี่ยวกับสิ่งที่สังเกตได้เท่านั้นที่จะไม่ก้าวเลยออกไปเกินจากประสบการณ์และหลักฐานที่มีอยู่ และรอดพ้นจากการถูกโจมตีจากชาววิมตินิยมได้ แต่การไม่ยอมรับอภิปรัชญาและสิ่งที่สังเกตไม่ได้เลยนั้นก็ได้ทำให้เกิดปัญหาทางภาษาศาสตร์ขึ้นในความคิดของเขาในแง่ที่ว่า มันทำให้ทฤษฎีของเขาที่มีความจำกัดและไม่สามารถอธิบายปรากฏการณ์และบางสิ่งที่คนส่วนใหญ่ยอมรับกันว่ามีอยู่ได้

กล่าวได้ว่า ในช่วงระยะเวลา 3 ศตวรรษ ประสบการณ์นิยมได้พัฒนาและเปลี่ยนรูปแบบไปมากจนแทบจะกลายเป็นทฤษฎีที่ตรงกันข้ามในบางแง่ คือจากทฤษฎีความรู้ที่ถือว่า เราสามารถมีความรู้ที่ถูกต้องและนำไปใช้ประโยชน์ได้

ไปเป็นทฤษฎีที่ตั้งคำถามว่า จิตสำนึกจะให้ความรู้ที่ถูกต้องแน่นอนเกี่ยวกับโลกภายนอกหรือไม่ และการมีอยู่ของโลกภายนอกนั้นจะสามารถแสดงหรือพิสูจน์ให้เป็นที่ยอมรับได้อย่างมีเหตุผลหรือไม่ ซึ่งการพัฒนาไปในแง่นี้ก็มีผลทำให้ทฤษฎีความรู้เหล่านี้กลายเป็นทฤษฎีที่ไม่เชื่อว่าเราจะมีความรู้ที่แน่นอนไม่อาจสงสัยได้ หากจะพิจารณาไปแล้ว การพัฒนาความคิดของประสบการณ์นิยมในลักษณะนี้แทนที่จะเป็นการทำให้หลักการของประสบการณ์นิยมมั่นคงขึ้น มันก็กลายเป็นว่าเมื่อประสบการณ์นิยมยิ่งพัฒนาไป มันก็ยิ่งถดถอย (decay) และยิ่งห่างจากหลักการสำคัญที่เป็นแกนของประสบการณ์นิยมออกไปมากยิ่งขึ้น ดังจะเห็นได้ว่า นักปรัชญาบางคนในยุคหลังที่เรียกตนเองว่าประสบการณ์นิมนั้นแทบจะมองไม่ออกว่าเป็นนักคิดที่จัดอยู่ในกลุ่มประสบการณ์นิยม

อย่างไรก็ตาม การกล่าวเช่นนี้ไม่ได้หมายความว่า การพัฒนาของประสบการณ์นิมนั้น เป็นไปอย่างไม่มีเกี่ยวข้องกับความคิดและหลักการเดิมเลย เพราะหากจะพิจารณาไปจริง ๆ แล้ว เราอาจหาจุดที่มาของการแตกแขนงแยกกิ่งความคิดนั้น ๆ ออกไปได้ ยกตัวอย่างเช่น ทฤษฎีความรู้ที่ไม่เชื่อว่าเราจะมีความรู้ที่แน่นอนได้นั้น เชื้อของความคิดเช่นนี้ เริ่มมาจากครั้ง ฮูม แต่ทฤษฎีนี้ของ ฮูม ก็พัฒนามาจากบางจุดของ ล็อค ที่เปิดทางให้นำไปสู่ทฤษฎีแบบวิมุตินิยมได้

อีกตัวอย่างหนึ่งก็คือ กรณีของความคิดที่เน้นการนำไปใช้ในทางปฏิบัติของพวกปฏิบัตินิมนั้น หากดูผิวเผินก็เหมือนกับเป็นความคิดที่ดำเนินไปในทิศทางใหม่ที่ต่างจากประสบการณ์นิยมเดิมโดยสิ้นเชิง แต่ถ้าเราพิจารณาดี ๆ แล้วจะเห็นว่า แม้ประสบการณ์นิยมในยุคต้น ๆ จะไม่ได้เน้นคุณค่าของความรู้ในแง่ของการนำไปใช้ประโยชน์หรือการปฏิบัติอย่างของพวกปฏิบัตินิยม แต่ ล็อค ซึ่งเป็นผู้ก่อตั้งปรัชญาประสบการณ์นิมนั้นก็ตระหนักถึงขอบเขตของความสามารถในการรู้ของมนุษย์ว่ามีจำกัด และมองความรู้ในแง่ของการนำไปใช้ประโยชน์ด้วย

เหมือนกัน ดังจะเห็นได้ในทรรศนะของเขาที่ว่า แม้มนุษย์จะไม่สามารถรู้สิ่งต่างๆ ในโลกนี้ได้ทั้งหมด การสามารถรู้ได้บ้างในบางสิ่งที่จะช่วยให้มนุษย์ดำรงชีวิตอยู่ได้และจัดการกับสิ่งต่าง ๆ รอบตัวได้ดีก็นับว่าเพียงพอแล้ว

ที่กล่าวมานี้เป็นการชี้ให้เห็นว่า ความคิดของประสพการณ์นิยมนั้นแม้จะแตกต่างกันและแตกแยกไปเป็นหลายแขนง หลายรูปแบบ หลายทิศทาง มันก็ไม่ได้เป็นไปแบบไร้เหตุผล เพราะแนวความคิดที่พัฒนาต่างไปจากเดิมนั้นหากเราได้มองย้อนสืบสาวดูแล้วก็พอจะหาต้นตอที่มาของมันได้ ว่ามันมีที่มาที่ไป มีช่องว่าง หรือเชื้อเดิมของความคิดเช่นนั้นอยู่ที่จุดใดในปรัชญาของใครมาก่อน หากเราจะมองดูประสพการณ์นิยม ปฏิบัตินิยม และอุปกรณ์นิยมอย่างผิวเผิน ก็ให้เห็นคล้ายกับว่ามันเป็นสิ่งที่แตกต่างกันโดยสิ้นเชิง แต่หากพิจารณาดูอย่างละเอียดแล้วก็จะเห็นว่า มันเป็นขั้นตอนที่ต่อเนื่องกันของการวิวัฒนาการจากความคิดสายเดียวกัน กล่าวคือ ประสพการณ์นิยมเดิมเป็นแม่บทที่ทำให้ปฏิบัตินิยมถือกำเนิดมา และอุปกรณ์นิยมของ ดิวอี้ นั้นก็เป็นการพัฒนาปฏิบัตินิยมไปถึงที่สุดนั่นเอง

ในการที่จะสรุปหรือประเมินประสพการณ์นิยมนั้น ผู้วิจัยเห็นว่าสิ่งหนึ่งที่เรจะต้องตระหนักก็คือความจริงที่ว่า ประสพการณ์นิยมนั้นเป็นแนวความคิดที่กว้างและดำรงอยู่หลายช่วงศตวรรษ ประสพการณ์นิยมในศตวรรษที่ 18 กับประสพการณ์นิยมในศตวรรษที่ 20 จึงห่างกันทั้งในแง่ของเวลา ความคิด เนื้อหา แรงจูงใจ และเป้าหมาย จนบางครั้งแทบจะหาส่วนที่จะแสดงว่าต่างก็เป็นประสพการณ์นิยมด้วยกันไม่พบ ทรรศนะของนักประสพการณ์นิยมจึงมีตั้งแต่ที่เห็นว่าเราสามารถรู้บางสิ่ง เช่น ลีด เบิร์คเลย์ จนกระทั่งเห็นว่าเราไม่สามารถรู้อะไรได้เลย เช่น ฮูม และมีทั้งพวกที่ถือว่าความจริงเป็นสิ่งที่แน่นอนตายตัวที่มีอยู่ภายนอก กับพวกที่ถือว่าความจริงเป็นสิ่งที่ เป็นอัตนัยเปลี่ยนแปลงได้ และมีตั้งแต่ทรรศนะแบบวัตถุนิยมของ ลีด จิตนิยมของ เบิร์คเลย์ ปราบกฏการณ์นิยมของ มัค วิมิตินิยมของ ฮูม และ กิ่งวิมิตินิยมของ แอร์

แนวความคิดของประสบการณ์นิยมจึงหลากหลายแตกต่างกัน (diverse) จนยากที่จะหาทฤษฎีใดที่จะใช้เป็นตัวแทน (represent) ความคิดในสายนี้ได้ อย่างเที่ยงตรงถูกต้องเหมาะสมในทุกกรณี เนื่องจากการไม่มีทฤษฎีที่สอดคล้องเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันเกี่ยวกับความเป็นจริง และประเด็นปัญหาทางทฤษฎีที่ถกเถียงกันตลอดสายความคิด

หากเราจะเลือกพิจารณาปัญหาอะไรสักปัญหาหนึ่ง เช่นปัญหาที่ว่า "อะไรคือสิ่งที่ประสาทสัมผัสรับรู้?" แม้แต่เพียงปัญหาเดียว เราก็จะเห็นได้ว่าคำตอบของนักปรัชญาประสบการณ์นิยมมีหลากหลายแตกต่างกันไป แบ่งเป็นแนวใหญ่ ๆ ตามเหตุผล เจตนา และลักษณะการตีความหลักการหรือความคิดได้ 2 แนวคือ ทฤษฎีแบบวัตถุนิยม และจิตนิยม โดยพวกวัตถุนิยมเห็นว่าประสาทสัมผัสนั้นให้ข้อมูลเกี่ยวกับโลกภายนอก โดยมีมีความตรงกันอย่างคร่าว ๆ แต่ก็เชื่อถือได้ ระหว่างความสัมพันธ์ของความเป็นจริงกับความคิดเกี่ยวกับความจริงนั้น ในขณะที่พวกจิตนิยมเห็นว่าสิ่งที่ เป็นจริงคือ ความคิดหรือจิต ไม่ใช่สสาร สิ่งที่เรารู้ทั้งหลายก็คือการมีประสาทสัมผัส ซึ่งไม่ได้แสดงให้เห็นถึงสิ่งใดที่พ้นไปจากตัวเราเอง ตามทฤษฎีนี้ การค้นหาเหตุผลนั้นก็มิบทบาทที่สำคัญในการจัดระบบข้อมูลที่ได้จากประสบการณ์ทางประสาทสัมผัสซึ่งจะนำไปสู่การเกิดความรู้

เหล่านี้เป็นตัวอย่างที่แสดงให้เห็นว่า เพราะเหตุไรประสบการณ์นิยมจึงมีลักษณะที่หลากหลาย ไม่เป็นปึกแผ่น (heterogeneous) และเป็นแนวความคิดที่เป็นการผสมผสานกันของความคิดหลายอย่างทั้งในทางทฤษฎีและปฏิบัติ แต่ไม่ว่าประสบการณ์นิยมจะมีความหลากหลาย มีหลายกลุ่ม หลายความคิด เช่นไร สิ่งหนึ่งที่พวกเขามีร่วมกันก็คือ การยึดเอา ประสบการณ์ เป็นหลัก เป็นพื้นฐานและที่มาของความรู้ นักประสบการณ์นิยมทุกคนยอมรับหลักการที่ว่า ความรู้ทั้งปวงนั้นมีพื้นฐานอยู่บนประสบการณ์ (All knowledge is based on experience.)

สิ่งนี้จึงถือได้ว่าเป็นแกนที่ทำให้ความคิดที่หลากหลายเหล่านั้นเป็นประสบการณ์นิยมด้วยกัน

ถึงแม้ว่านักประสบการณ์นิยมทุกคนจะยึดเอา "ประสบการณ์" เป็นต้นต่อหรือที่มาของความรู้ หรือประกาศตนว่าเป็นประสบการณ์นิยมและสืบต่อความคิดแบบประสบการณ์นิยม แต่นักปรัชญาเหล่านั้นก็อธิบายในรายละเอียดผิดกัน ได้ผลสรุปที่แตกต่างกัน และพวกเขา ก็ไม่ได้ใช้คำ "ประสบการณ์นิยม" และคำ "ประสบการณ์" ในความหมายเดียวกันเสมอไป กล่าวคือนักประสบการณ์นิยมส่วนใหญ่ใช้คำ "ประสบการณ์นิยม" ในความหมายเดิมที่หมายถึง แนวความคิดที่ถือว่าความรู้เกี่ยวข้องกับโลกทั้งหลายนั้นมีพื้นฐานอยู่บนประสบการณ์ทางประสาทสัมผัส แต่บางคนก็ใช้คำ ๆ เดียวกันนี้ในความหมายใหม่ที่นอกจากจะหมายถึงประสบการณ์ทางประสาทสัมผัสแล้วยังหมายคลุมไปถึงประสบการณ์ทางศาสนา หรือใช้คำ "ประสบการณ์นิยม" ในนัยที่คลุมถึงการหยั่งรู้ไว้ด้วย นักประสบการณ์นิยมบางคนใช้คำ "ประสบการณ์" ในความหมายอย่างอ่อน บางคนใช้ในความหมายที่เคร่งครัด และบางคนก็ใช้คำ "ประสบการณ์" อย่างกว้าง ๆ หลวม ๆ โดยไม่ได้ระบุหรือกำหนดความหมายที่ชัดเจน

ผู้วิจัยเห็นว่า การที่ปรัชญาประสบการณ์นิยมมีความแตกต่างหลากหลายนั้น ส่วนหนึ่งเป็นเพราะการเน้นและให้ความสำคัญกันคนละจุด และปัญหาความคลุมเครือและความขัดแย้งในทางความคิดในสายประสบการณ์นิยมนี้ส่วนหนึ่งเป็นเพราะความขัดแย้งกันเองระหว่างสิ่งที่นักปรัชญากล่าว กับสิ่งที่นักปรัชญานั้น ๆ คิด กับสิ่งที่นักปรัชญานั้น ๆ ทำ ตัวอย่างเช่น วิลเลียม เจมส์ ที่บอกว่า "ปฏิบัตินิยม" นั้นเป็นชื่อใหม่สำหรับวิธีการคิดแบบเก่า (a new name for some old way of thinking) แต่จริง ๆ แล้วปฏิบัตินิยมไม่ได้เป็นชื่อใหม่สำหรับวิธีการคิดแบบเก่า หากแต่เป็นชื่อใหม่สำหรับวิธีการคิดแบบใหม่ที่แตกต่างไปจากเดิมอย่างมากชนิดที่เป็นคนละทิศทาง หรือในกรณีของ ดิวอี้ ที่บอกว่าปรัชญาของ

เขาเป็นการปรับปรุงประสบการณ์นิยมให้ทันสมัยมากขึ้นโดยไม่เปลี่ยนพื้นฐานของความคิดแบบประสบการณ์นิยมนั้น หากพิจารณาดูแล้วจะเห็นว่าปรัชญาของ ดิวอี้ ไม่ได้เป็นการแก้ไขจุดอ่อนดังที่กล่าว หากแต่เป็นการจัดวางโครงสร้างรูปแบบใหม่ และเป็นการยืนยันถึงปรัชญาประสบการณ์นิยมตามแนวของตนมากกว่า

นอกจากนี้แล้ว ผู้วิจัยยังเห็นว่าสาเหตุแห่งความไม่สอดคล้องกันทางความคิดของนักปรัชญาประสบการณ์นิยมอีกส่วนหนึ่งนั้นมาจากคำว่า "ประสบการณ์" ที่ใช้กันในหลายนัย หลายความหมาย หลายระดับ การศึกษาและวิเคราะห์ความหมายของคำนี้ให้ชัดเจนจึงนับได้ว่าเป็นสิ่งจำเป็น ทั้งกับการเข้าใจประสบการณ์นิยมอย่างถูกต้อง และการตอบประเด็นปัญหาสำคัญของงานวิจัย ผู้วิจัยจะได้ศึกษาและกล่าวถึงเรื่องนี้โดยละเอียดในบทที่ 4